

naše planine

7-8 1967

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

»The Mountains«

»Unsere Berge«

»Nos Montagnes«

»Le nostre Montagne«

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Gregorina mr Zvjezdana, dipl. ing. i Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor.

*Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5/II*

Pretplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojediniom dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi godišnje u šest dvobroja. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb

G. XIX

JULI—AUGUST 1967.

Broj 1—2

S A D R Č A J

I. Crnolatac: Sinaj i Sinajska gora	145
T. Stunić: Planinarske staze sjeverne Medvednice	155
U. Beširović: Vlašić	159
Ing. Č. Šilić: Jedna planina mijenja izgled	163
Dr R. Šignjar: Najčešće povrede i uzroci nesreća u planinama	167
Dr Ž. Poljak: Na vrhovima Beneluksa	175
H. Čaušević: Planinarstvo u BiH između dva rata	179
Iz literature	183
Za alpiniste	185
Vijesti	187

Na naslovnoj stranici:

Ratkovo sklonište u Samarskim stijenama

Foto: Dr Ž. Poljak

naše planine

GODINA XIX JULI-AUGUST 1967 BROJ 7-8

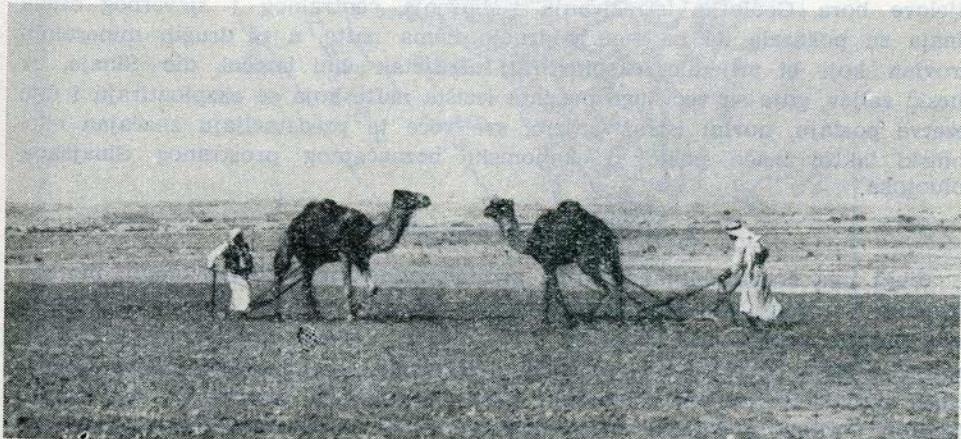
IVAN CRNOLATARAC, Zagreb

Sinaj i Sinajska gora

Sukob između Izraela i arapskih zemalja stavili su Sinajski poluotok u centar pažnje cijelog svijeta. Radi njega izazvana je kriza čije se posljedice ne mogu još sagledati. Čovječanstvo je dovedeno na rub III svjetskog rata, jer se tu nalaze vitalni interesi kako zapadnog tako i istočnog bloka. U pitanju su Sueski kanal, Akapski zaljev i nafta Srednjeg istoka o kojoj ovisi industrija evropskih država, a dijelom i ostalog svijeta. Ostavimo po strani strateške momente i diplomaciju i upoznajmo se s onim stvarima koje su nama bliže i koje predstavljaju za svakog ljubitelja prirode velike vrednote.

Prosječan poznavalac geografije ima predožbu da je Sinaj pretežno pješčana pustinja slična Sahari, ali upoznamo li ga malo pobliže, morat ćemo korigirati to mišljenje i oduševiti se za mnoge predjele koji mogu svakom planinaru pružiti najveće užitke.

Kao geolog imao sam priliku da dobrom dijelom prokrstarim Sinajskim poluotokom, da upoznam njegovu morfologiju i geološku građu, da vidim pejzaže jedinstvene na svijetu. Iznenadit će nas njegov gorovit izgled, raznovrsnost stijena i velike visinske razlike. Svaki ljubitelj prirode, planinar, geolog, biolog, zatim geograf, antropolog, etnograf i turist naći će nešto što može doživjeti jedino na Sinaju.

Sinajski poluotok ima oblik trokuta čija os je duga 416 km, a širok je na sjeveru približno 240 km. Od južnog rta Ras Muhamed do Akabe ima 213 km, a do mjesta Suez 297 km. Sjevernu obalu zapljuškuje Mediteransko more, zapadna mu je omeđena sa Sueskim zaljevom i kanalom, a istočna Akapskim zaljevom i linijom prema Mrtvom moru. Već iz geografske karte vidimo da je to pretežno gorovit kraj. Samo u priobalnom dijelu, na malom prostranstvu uz Mediteran, možemo doživjeti pješčanu pustinju sa svim karakteristikama. U centralnom dijelu poluotoka uzdiže se nekoliko manjih planina čija visina ne prelazi 1.000 m. Između tih planinskih skupina nalazi se prostrani plato u kojem su urezane široke wadi, tj. suhe riječne doline. Južni dio Sinaja izrazito je gorovit predio. Tu se diže gora Sinaj s vrhuncima koji prelaze 2.600 m visine.

1. GEOLOŠKA KARTA I STRUKTURA TERENA

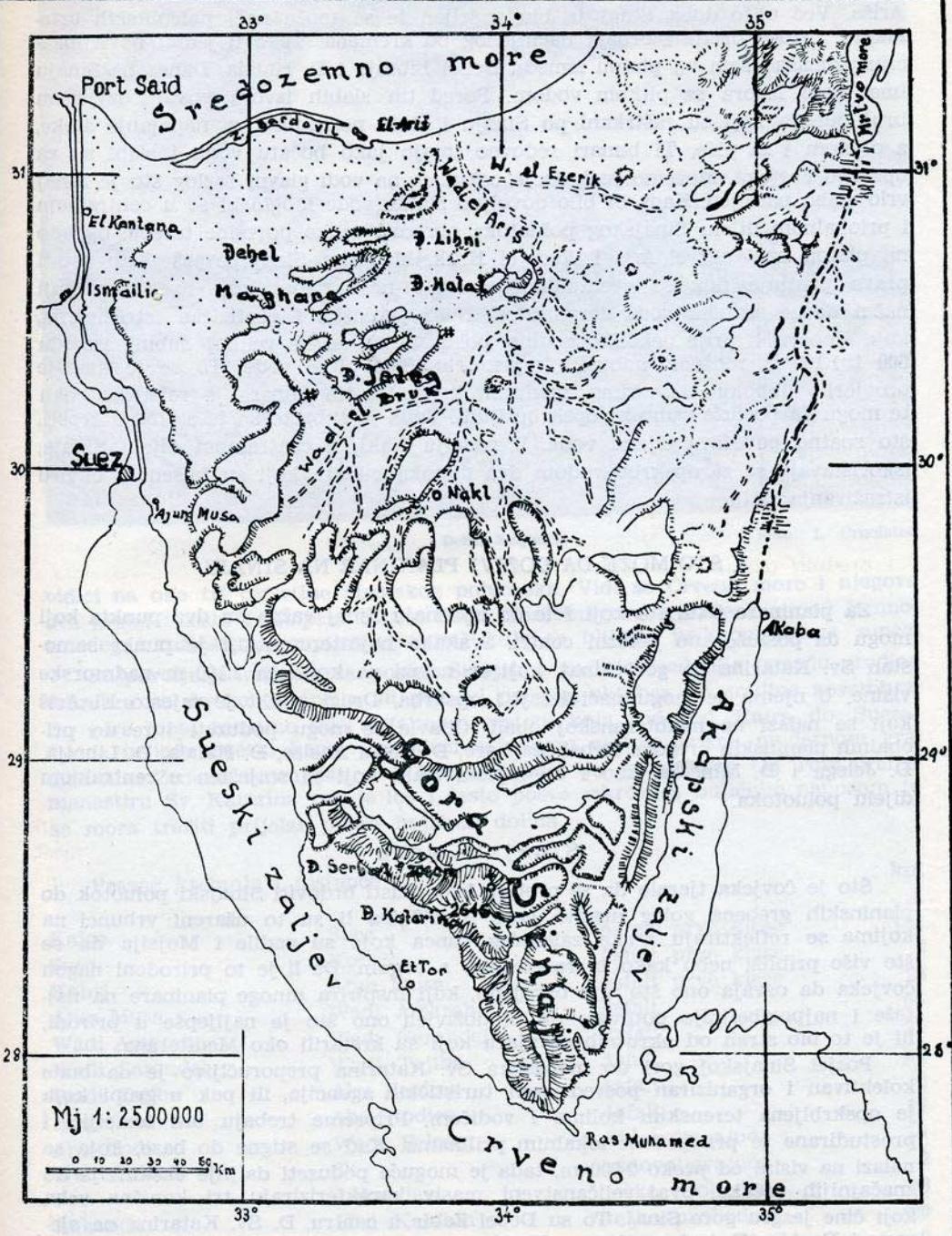
O Sinaju postoji bogata geološka literatura dijelom publiciranih a najvećim dijelom povjerljivih elaborata koji su radeni za razne naftne kompanije. Imao sam priliku da prostudiram mnoge geološke rade, kao i da se upoznam s dubokim buštinama centralnog dijela Sinaja. Na temelju postojećih studija i vlastitog zapažanja mogu reći da je Sinajski poluotok izgrađen od eruptivnih, meta morfnih i sedimentnih stijena. Od eruptivnih i metamorfnih stijena su najčešće zastupljeni graniti i razni škriljci. Eruptivi čine osnovnu masu Sinajskog gorja južnog dijela poluotoka. Oni predstavljaju osnovno gorje na kojem leže sedimentne stijene. Od sedimentnih stijena dobro su otkriveni izdanci jurskih i krednih naslaga. Tercijar je zastupljen uglavnom paleocenskim i eocenskim stijenama. Registriran je i neogen u priobalnom mediteranskom pojasu. Kvartarne tvorevine kako pleistocena tako i holocena zauzimaju veliko prostranstvo osobito u predjelu centralnog platoa i širokih bujičnih dolina. Unutar sedimentnih stijena najbolje su zastupljeni vapnenci poput pisaće krede, masivni vapnenci, dolomit i šejl. Takoder ima srednjih željezovitih pješčenjaka, laporu i laporu s gipsom i soli.

Učinimo li geološki profil smjera sjever-jug, zapazit ćemo da su na južnom, dijelom i na centralnom dijelu Sinaja sedimenti gotovo neporemećeni i horizontalni, dok su na sjeveru borani te planinski grebeni Debel Minšere, D. Jelega, D. Halala, D. Libnija, D. Maghare i Risan Aneize predstavljaju antiklinalne dijelove bora. Geološka istraživanja i bušenja centralnog i sjevernog dijela Sinaja su pokazala da na tom području nema nafte, a ni drugih mineralnih sirovina koje bi vrijedilo eksploatirati. Izuzetak čini istočni dio Sinaja, uz Sueski zaljev, gdje su već dugo poznata ležišta nafte koja se eksploatiraju i čije rezerve postaju, novim istraživanjem, sve veće te predstavljaju značajan ekonomski faktor inače pustog i ekonomski beznačajnog prostranog Sinajskog poluotoka.

2. HIDROGEOLOŠKE PRILIKE

Sinaj ima aridnu klimu. U toku godine padne svega 100—250 mm oborina. Uzmemo li u obzir vrlo jaku insolaciju tada možemo reći, da samo jedan dio te vode prodre u podzemlje. Kiše su kratkotrajne i dolaze u pljuskovima uslijed čega je erozija, naročito u planinskim predjelima, vrlo jaka. Prije kojih desetak tisuća godina, u starijem holocenu i tokom pleistocena, oborine su bile znatno obilatije i klima povoljnija. Kroz današnja suha korita tekle su jake bujice

SINAJ

o čemu svjedoče široke riječne doline i mnoštvo bujičnog nanosa, krupnog obluća i šljunka koji su osobito obilati na centralnom platou i u donjem toku Wadi el Ariša. Već u to doba Sinaj je bio naseljen te se može naći paleolitskih artefakata, raznog oruđa i oružja načinjenog od kremena. Takvu jednu novu lokaciju pronašao sam na platou između Đebel Libnija i Đ. Halala. Danas na Sinaju ima malo izvora sa pitkom vodom. Pored tih slabih izvora postoji izvjestan broj bunara koji su raštrkani po Sinaju i služe nomadima za napajanje stoke, a dijelom i za piće. Ti bunari redovno imaju jako bočatu vodu i slabi su za opskrbu čovjeka. Možemo reći, da je oskudica na vodi glavni razlog što je Sinaj vrlo slabo naseljen. Kada bi bilo dovoljno slatkve vode moglo bi se u centralnom i priobalnom dijelu Sinajskog poluotoka obraditi velike površine terena, osobito na platou uz Wadi el Ariš i Wadi el Bruk. Međutim Sinaj će još dugo ostati prava pustinja dok se eventualno ne nađe neki racionalniji i ekonomičniji način da se morska voda desalinizira. Naša geološka i geofizička istraživanja, koja smo vršili prije nekoliko godina, pokazala su, da na velikoj dubini, između 600 i 1.100 m možemo nabušiti izvjesne količine pitke vode. To se je kasnije provjerilo dubokim bunarima, međutim kapacitet tih bunara je relativno mali te mogu da posluže samo za opskrbu ljudi. Voda je subarteška te se mora crpsti, što znatno povećava cijenu vode. U naselju Nakl, u centralnom dijelu Sinaja, iskorištavaju se za opskrbu vodom dva duboka bunara koji su bušeni u okviru istraživanja nafte.

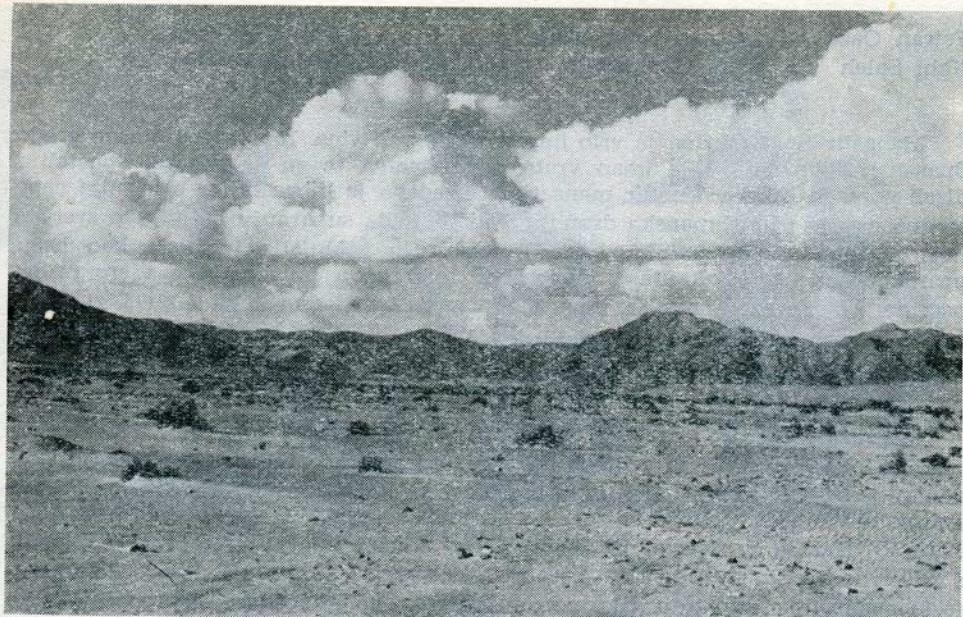
3. ŠTO MOŽE DA DOŽIVI PLANINAR NA SINAJU

Za planinare i turiste koji žele da upoznaju Sinaj važna su dva punkta koji mogu da posluže kao polazni centri. Svakako najinteresantniji je punkt samostan Sv. Katarina na gori Sinaj, koji se nalazi na koti cca 2.100 m nadmorske visine. U njemu se mogu naći ležaji i opskrba. Drugi punkt je mjesto El Ariš koji se nalazi na mediteranskoj obali. Odavde se mogu poduzeti ture do priobalnih planinskih bregova Đebel Maghare, Đ. Risan Aneize, Đ. Halala, Đ. Libnija, Đ. Jelega i Đ. Minšere, kao i do mjesta Nakl koji je smješten u centralnom dijelu poluotoka.

Sinajska gora

Što je čovjeka tjeralo da se probija kroz pusti brdoviti Sinajski poluotok do planinskih grebena golog masiva gore Sinaj? Da li su to užareni vrhunci na kojima se reflektiraju zrake zalazećeg sunca koje su vodile i Mojsija da se što više približi nebu kako bi razgovarao s bogom. Da li je to prirođeni nagon čovjeka da osvaja ono što nije osvojeno, koji inspirira mnoge planinare na najteže i najpogibeljnije pothvate da bi doživjeli ono što je najljepše u prirodi, ili je to bio strah od okrutnih osvajača koji su krstarili oko Mediterana.

Posjet Sinajskoj gori do manastira Sv. Katarina preporučljivo je da bude kolektivan i organiziran posredstvom turističkih agencija, ili pak u grupi koja je opskrbljena terenskim kolima i vodičem. Pripreme trebaju biti temeljite i prostudirane te prilagođene lokalnim prilikama. Kad se stigne do baze, koja se nalazi na visini od preko 2.000 m, tada je moguće poduzeti daljnje ekskurzije do značajnijih točaka. Ovaj veličanstveni masiv karakteriziraju tri konična vrha koji čine jezgru gore Sinaj. To su Đebel Zebir u centru, Đ. Sv. Katarina na sjeveru i Đ. Abu Rumal na jugu. S vrhunca Đ. Katarina pružaju se izvanredni

Debel Maghara

Foto: I. Crnolatac

vidici na oko tri četvrtine Sinajskog poluotoka. Vidi se Crveno more i njegova dva kraka Sueski i Akapski zaljev. Oštare kose bregova izgrađene su od tamnosmeđeg i ružičastog eruptiva (granita) koje se bliješte prilikom zalaza sunca.

Najpovoljnije vrijeme za posjet Sinajskoj gori je razdoblje između sredine februara pa do konca aprila, ili pak od početka oktobra do sredine novembra. Do gore Sinaj možemo stići asfaltnom cestom koja vodi od Kaira do Sueza. Tu se prieđe Sueski kanal i produži asfaltnom cestom prema modernom građicu Abu Zenima do mjesta Abu Rodies i dalje do mjesta Tor. Od Tora prema manastiru Sv. Katarina put je loš i često posve zakrčen s bujičnim nanosom te se mora tražiti prijelaz preko bujičnih dol'na.

Pravac kretanja i distance

km

Kairo	Suez	Asfalt prve klase	132
Suez	Kobri	Asfalt prve klase	8
Kobri	Ajun Musa	Asfalt prve klase	23
Ajun Musa	Wadi Amarah	Asfalt	65
Wadi Amarah	Wadi Garandel	Asfalt	21
Wadi Garandel	Wadi Tajiba	Asfalt	24
Wadi Tajiba	Abu Zenima	Asfalt	6
Abu Zenima	Abu Rodies	Asfalt	17
Abu Rodies	Wadi Feiram	zadovoljavajuća	15
Wadi Feiran	Tor	zadovoljavajuća	4
Tor	Lukanda	teško prohodna	18
Lukanda	Hisi Katabin	teško prohodna	20
Hisi Katabin	Feiran Oaza	teško prohodna	2

Feiran Oaza	Nabi Saleh	teško prohodna	38
Nabi Saleh	Manastir	teško prohodna	12
		Ukupno km	405

Manastir Sv. Katarina je vrlo impozantna građevina. Ima izgled starog grada. Opasan je zidinama. Nije imao vrata na zidinama te su se monasi spuštali i dizali pomoću čekrka. Unutar manastira izgrađena je lijepa crkva a kasnije neposredno uz nju i muslimanska džamija. Naime, kada su Arapi osvojili ovo svetište, nisu porušili ni manastir ni crkvu jer poštuju i Mojsija i Krista kao božje proroke. Time je istaknuta tradicionalna tolerancija muslimanske vjere prema ostalim religijama. Manastir ima vrlo bogatu i vrijednu biblioteku i značajan je kulturno-prosvjetni centar kroz mnoga stoljeća. Opskrba i smještaj kao i gostoljubivost je dobra iznad očekivanja.

Centralni i sjeverni dio Sinaja

Da bi se upoznali sa centralnim i sjevernim dijelom Sinaja najpovoljnije je odabrati malo mjesto El Ariš, koje se nalazi na mediteranskoj obali. Od El Ariša asfaltnim cestama moguće je doći do podnožja bregova D. Risan Aneiza, D. Maghare, D. Halala, D. Jelega, D. Libnija i D. Minšere. Iako su to manje planine s relativnom visinom od 500—1.000 m ipak svaka od njih ima neke specifičnosti te se međusobno razlikuju kako po morfologiji i po litološkom sastavu, tako i po vidicima koji se pružaju na sve strane.

Manastir Sv. Katarina na Sinajskoj gori pod Mojsijevim brdom

Foto: I. Crnolatac

Prvi pokušaj . . .

Đebel Risan Aneiza leži zapadno od El Ariša i na izgled je najpristupačniji, ali kako ćemo se iznenaditi nepredviđenim teškoćama. Ovaj je brijež izložen sjeveroistočnim i sjevernim vjetrovima koji su u pribrežnim dijelovima nanijeli ogromne mase pijeska stvorivši bezbroj prepreka koje nam otežavaju pristup do najviših vrhova. Greben briježa izgrađen je od smedih, željezovitih vapnenaca i vapnovitih pješčenjaka. Ove su stijene izbrzdane eolskom erozijom. Uspon je otežan uslijed oštih bridova stijena koji sijeku obuću i ruke prilikom uspona. Sa vrha se vidi morska pučina i obala Palestine prema mjestu Gazi, zaljev Bardevil, ušće wadi El Ariša i dio mjesta El Ariš. Prilikom uspona treba biti oprezan radi otrovnih zmija te treba imati dobru obuću.

Đebel Maghara nastavlja se na Đebel Risan Aneiza u jugozapadnom pružanju. Pristup najvišim točkama ovoga briježa moguć je s južne i sa sjeverne strane. Pokušamo li prodrijeti do grebena sa sjeverne strane, tj. od ceste koja veže mjesto Kantara na Sueskom kanalu i El Ariš, doživjet ćemo mnoga iznenadenja. Razmak od morske obale do padine briježa činilo mi se da iznosi desetak kilometara i da ćemo ga lako prijeći za dva do tri sata pogotovo jer sam za ovaj put iznajmio devu i vodiča. Teško sam mogao povjerovati vodiču kada mi je rekao da je udaljenost do Đebel Maghare oko 30 km, te da ćemo se kretati oko 5 sati. Mislio sam da preuvećljava radi pogodbe. Kada smo krenuli bilo je oko 6 sati izjutra. Izgledalo mi je da je to rano, međutim kasnije sam uvidio da smo trebali još ranije krenuti, jer smo u toku cijelog popodneva bili izloženi najjačem suncu. Znao sam da ću na tom putu do padine imati pješčane dine, ali su me interesirale hidrogeološke prilike ovoga predjela, pošto su na topografskoj karti bili, na tom potezu, zacrtani mnogi izvori i bunari. Prikazao bih ovaj moj put

malо opširnije i onako kako sam ga doživio, da bi čitalac imao potpuniju predodžbu kako prosječan Evropljanin slabo poznaje prilike Srednjeg istoka, te da na mojim iskustvima stekne neke pouke. To se pokazalo već na prvom susretu sa devom. Velika i snažna životinja zasamarena sedlom mјrno je ležala na pjesku preživajući hranu. Sa puno pouzdanja zaskočio sam na visoki samar kao da uzjavujem konja. Čim je deva osjetila jahača kao dresirana hitro se je digla, ali mimo mog očekivanja najprije na zadnjim nogama tako da sam visoko izdignut pao preko devine glave i zabušo se glavom, srećom u pjesak. Pratilac je bio iznenaden mojom nespretnošću i tek su mi tada objasnili da se prilikom zahajivanja mora držati za halku koja se nalazi na stražnjem dijelu samara. Pokušao sam ponovo, ali su mi sad pomagali i drugi, a vodič je držao i čuvao devu. Na visokoj devi i udobnom samaru bio sam zadovoljan, jer sam imao veći pregled na pješčanu, valovitu pustinju. Moj vodič je krenuo pješke naprijed držeći devu. Mislio sam da me čeka ugodan i interesantan put. Promatrao sam pratioca. Na glavi je imao bijelu maramu sa crnim podvezom oko glave. Na sebi bijelu halabiju poput spavačice, a preko toga crni dugi kaput nekog Amerikanca ili Evropljanina, kupljen negdje na bazaru. Na nogama je imao gumene sandale i debele čarape.

Moja »pustinjska lađa« uzela je kurs na jug. Uskoro smo izgubili put, jer ga je prekrio novo napuhan pjesak. Orientacija je bila sunce, pošto smo zašli u dine čija je visina postala sve viša te nismo mogli vidjeti obrise Đebel Maghare. Nekе od dina su bile kao mali bregovi visine preko 50 metara. Morali smo ih zaobilaziti i poprijeko sjeći. Pjesak je bio rahal te su široki papci i stopala deve propadali u pjesak. Deva ih je lako vukla van zahvaljujući međuprostoru između papaka koji je propuštao pjesak prilikom izvlačenja nogu. U početku ugodno ritmičko gibanje tijela izgledalo je podnošljivo, ali nakon prvog sata jahanja osjećao sam svaki trbušni i ledni mišić. Želio sam da malo zastanemo, da predahnem. Teško sam skočio s leda deve koju je vodič prisilio da legne. Noge su se odrvenile. Želio sam malo pješaćiti. Imao sam lagane kožne čizme. Rekli su nam u Kairu da u pustinji treba nositi čizme. Sa njima se lakše hoda, a i sigurnije su za obranu od zmija, kojih je puna pustinja. Ugriz od nekih zmija redovno je smrtonosan, jer ne postoji serum protiv otrovanja. Pun kondicije nisam se bojao pješaćenja. Međutim, već na prvom kilometru pješaćenja, čizme su se pokazale nespretnе. Glatki donovi klizali su se po pjesku što je otežavalo napredovanje. Jako sam se trudio da održim tempo vodiča. Nakon nekog vremena skinuo sam čizme i pokušao pješaćiti u čarapama, ali sam i njih uskoro morao skinuti, jer su se izuvalle. Pokušao sam ići bos, no samo par koraka, jer je pjesak bio za mene suviše užaren i oštar. Zaustavio sam vodiča te sam ponovo potražio spas u neugodnom ljljanju na devinim ledima. Takovih zastajkivanja je bilo više, te je put trajao oko 7 sati, a ne 5 kako je predviđao vodič.

Oko podne vodič je stao i zapitao me: »Momken sali« (tj. Mogu li se pomoliti), našto sam odmah pristao koristeći i sam rnal predah. Kad smo stigli do podnožja Đebel Maghare rekao sam vodiču da me pričeka koji sat, jer da se želim popeti na greben brijege. Čudno me je gledao. Osjetio sam da mu to izgleda besmisleno. Uzeo sam čekić, kompas, kartu i aneroid i krenuo uz padinu, da vidim geološku građu sjeverne padine brijege, koja je ustvari i sjeverno krilo antiklinale. Padina je bila strma, uspon težak osobito radi velike vrućine. Fenjao sam se po vapnencima zureći u njih da bih našao neki fosil. Konačno

našao sam jedan uložak pun lijepih prereza i dobro očuvanih rudista. Bio sam zadovoljan jer sam utvrdio krednu starost stijena. Pokupio sam nekoliko uzorka i krenuo do vrha. Mir i tišinu remetili su moji koraci i po neki kamen koji se otkotrljao ispod nogu niz padinu. Kad sam stigao na vrh predamnom su se pružili daleki vidici. Nakon žutih valovitih dina vidjeli su se obrisi morske pučine. Prema jugozapadu nizale su se brojne kose i suha korita rijeka, nijemi svjedoci daleke prošlosti ovoga kraja.

Pri povratku zatekao sam vodiča kako spava. Pokrio je glavu maramom kako bi se sačuvao od žege, jer nigdje nije bilo hлада. Probudio sam ga. B'o je sretan što me ponovo vidi. Nešto je pričao i gestikulirao rukama. Razabrao sam, da se je bojao da me ne ugrizu zm'je i da me ne napadnu Dabe, tj. hijene, kojih da ima u ovome kraju. Na tu mogućnost nisam ni pomišljao. Krenuli smo uz rub brijege te smo prešli dva suha korita u kojima sam po prvi put video grmoliku vegetaciju. Na dogovorenom mjestu čekao nas je šofer s dipom. Kad nas je ugledao, odmah se potrudio da zapali vatru od suhih grančica, te da skuha čaj, najbolje okrepljuće piće u pustinji. Nakon malog obroka i par čaša čaja oprostio sam se sa vodičem kao sa starim prijateljem. Krenuli smo autom po bespuću širokog platoa prema El Arišu. Uz put smo opazili nekoliko gazela kako prestrašeno bježe duž suhih korita. Šofer je pokušao da ih progoni, ali sam mu zabranio, što nije nikako mogao da shvati zašto. Obogaćen lijepim uspomenama i doživljajima vratio sam se u bazu. Kasnije sam još bolje upoznao Đebel Magharu. Prešao sam još mnoge kose i doline. Nigdje na padinama i košama nije bilo ni traga biljnog pokrova. Jedino u wadijima vegetiralo je nisko džbunje, najčešće tamarisi koji su duboko spustili korjenje u rahli bujični nanos da bi dosegli vlažnije partie. U jezgri razorene antiklinale Đebel Maghare naišao sam na jedan bunar koji služi za napajanje ljudi i stoke. To je nadaleko poznata relejna stanica mnogim nomadima i karavanama koje povremeno ovuda prolaze. Sličnih bunara video sam i uz južnu padinu brijege unutar starih riječnih korita.

Đebel Halal i Đ. Jeleg pružaju planinaru slične užitke otvarajući uvijek nove zanimljive panorame. Svugdje ista grobna tišina, beskrajni vidici i goli pusti bregovi. Đebel Libni, iako mali brijeđ visine 600 m, ističe se poput vulkanskog otoka unutar prostrane pučine. Od susjednih planina dijeli ga ravna abraziona terasa neogenskog mora. Vrijedno je popeti se na njegov vrh iako je uspon vrlo strm i opasan, jer su vapnenci i dolomiti oštrot izbradzani eolskom erozijom.

Želimo li da doživimo pravu gorovitu kamenu pustinju na kojoj nema ni jednog izvora ni bunara, gdje stijene modelira vjetar oboruzan sitnim pijeskom, koji stvara forme poput gorostasnih gljiva, ili pravih sfinga, ili pak pejzaže puste planete, krenimo tada do malog mjestanca Nikl koji je udaljen od najbližih naselja par stotina kilometara. Tu se nalazi mala oaza kroz koju vode putevi karavana koje vežu bogatije predjele Mezopotamije s Crvenim morem.

Prilikom boravka u El Arišu doživio sam još jedno ugodno iznenadenje. Stanovali smo kod jednog Arapa koji je imao djecu s plavom i kestenjavom kosom i bijelom puti. Bio sam iznenaden i upitao sam domaćina da li je to rijedak slučaj. Tada sam čuo historijat kojemu se nisam nadasao. Ispričao mi je da u El Arišu ima mnogo obitelji koje su davno doseljene na Sinaj, a da potječu iz Bosne. Naime, za vrijeme Turskog carstva Turci su prodirali duž Mediterana i u ove krajeve. U vojski je bilo mnogo bosanskih janjičara, vojnika i oficira.

Kada je nastalo rasulo vojske, mnogi su se našli daleko od stare domovine. Grupirali su se u El Arišu jer su tu bili povoljni uvjeti za život. Uz Arape ih je povezivala vjera, te su se asimilirali ali su se međusobno ženili i nerado su se miješali s Arapima. To se je održalo sve do danas te nije čudo da su se sačuvale njihove rasne osobine. Kasnije sam imao priliku da ih više primijetim. Neke od njih smo iznajmili kao radnike. Bilo ih je potpuno plavih poput naših muslimana iz Bosanske Krajine oko Bihaća i Cazina. Jako smo se sprijateljili, tim više kad su čuli da sam i ja Bosanac. Moj šofer je čak izrazio želju da se nastani u Jugoslaviji. Bio je mlađ, zgodan i neoženjen. Kad sam mu ispričao da kod nas ne bi trebao kupiti ženu, jer da se kod nas mlađi ljudi lako žene, pošto je potrebna samo njihova suglasnost, još se više oduševio. U arapskom svijetu i danas je problem ženidbe skopčan s otkupninom koju mora da položi mladoženja roditeljima buduće žene. Radi toga siromašniji slojevi vrlo kasno sklapaju brak, pošto trebaju dugo da rade da bi skucali otkupninu.

Želio bih još istaći da je ime Jugoslaven u ovom dijelu svijeta vrlo popularno. Pripadnici naše armije koji su se nalazili u jedinicama Ujedinjenih nacija, čije je sjedište bilo u El Arišu, uživali su veliku popularnost na cijelom Sinaju, posebno u El Arišu, gdje su ih oslovljavali sa »zemljak«. Sličnih susreta do živjeli smo i mi kada su čuli da smo Jugoslaveni. Naši ljudi se ljudski odnose i prema svima jednako, što nije slučaj s drugim Evropejcima. Jugoslaveni su bili jedini vojnici koji su u svoje slobodno vrijeme raznosili vodu sa cisternama duž egipatsko-izraelske granice jednoj sirotinji. Uz cestu bi se postavila djeca i žene s vrčevima i raznim posudama. Tek tada sam upoznao što znači voda za ove ljude, koji često nemaju niti litru vode da pristave čaj za izglađnjelu djecu. Ovakav odnos naših ljudi ostavio je trajne uspomene na ime Jugoslaven, o čemu se možemo, u kontaktu s Arapima, često osvjeđočiti.

Dva tipična Beduina iz Bir Hasana

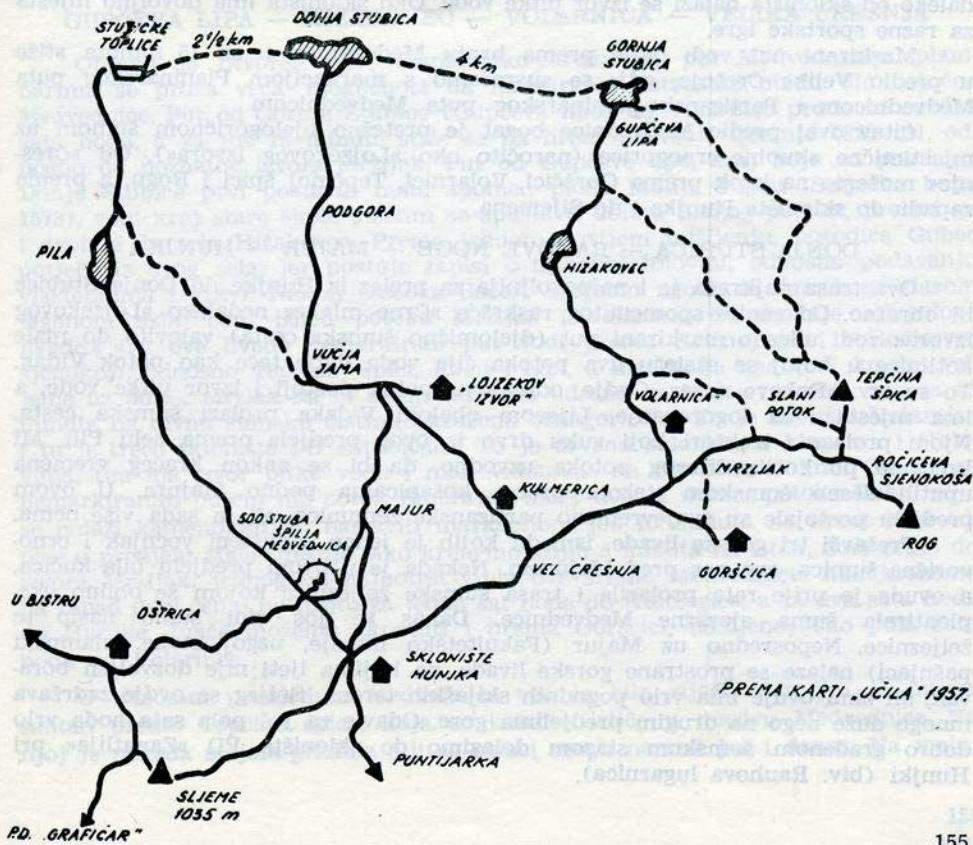
Foto: I. Crnolatac

Planinarske staze sjeverne Medvednice

Prijeći Medvednicu od južne na sjevernu stranu, od Zagreba do Stubičkih Toplica, Donje ili Gornje Stubice, sve češće je trasa zagrebačkih planinara. Ipak, unatoč svojoj specifičnoj atraktivnosti, sjeverna strana Medvednice razmjerno se malo posjećuje i obilazi. Istina, ovdje nema udobnih planinarskih i ugostiteljskih objekata, nema ni boljih cesta, ali nije li baš to svojevrsna planinarska atrakcija, nasuprot već potpuno »motoriziranom« srednjem i južnom dijelu Medvednice. Ono što ovdje postoji, to su dijelovi skoro nedirnute prirode, to su prave planinarske staze, gorske livade s lijepim pogledom na Hrvatsko zagorje, čistine okružene crnogoricom, kraški dio Medvednice, Horvatove stube, te neki objekti koje su podigli ili uzdržavaju planinari Donje Stubice. Sa željom, da ovaj dio planine bolje upoznaju ostali planinari, pozivam čitaoce da krenu stazama sjeverne strane Medvednice.

DONJA STUBICA — LOJZEKOV IZVOR — KULMERICA — ČREŠNJA

Ovo je trasa koju najviše koriste stubički planinari. Na njoj nalazi se sklonište »Lojzekov izvor« (400 m) i sklonište-lugarnica »Kulmerica« (702 m). Cijelu trasu može se proći za 2,15 sati lagana planinarska hoda. Od »Črešnje« na hrptu Medvednice do skloništa Hunjka ima 1 sat hoda.

Gusta markacija dovest će planinara, koji je pošao iz Donje Stubice (most na potoku Reka) kroz selo Podgoru najprije do spomenika palim borcima NOB-e sela Podgore u predjelu šume koji se zove »Vučja jama«. Odavle više staza vodi raznim pravcima. Markacija međutim slijedi glavni šumski put i nakon pola sata evo nas na raskršću puteva od kojih desni vodi prema Sljemenu, ravno prema Kulmerici, a lijevo za kojih pet minuta evo nas na izletištu i skloništu »Lojzekov izvor«. U maloj uvalici, gdje izvire nepresušno vrelo, uređene su dvije terase s klupama za odmor, ognjište i drveno sklonište 3X4 m, sagradeno od jelovih oblica, zatvoreno s tri strane. Oko izletišta raste i miješana šuma crnogorice i bjelogorice. Mjesto je kao stvoreno za ugodan odmor u tišini prirode uz žuborenje izvora. Dvije minute uspona odavde dovodi nas do vidikovca »Dva srčeka«, odakle se pruža lijep pogled na Donju Stubicu. Ime »Lojzekov izvor« nastalo je otuda što je Alojz Lažac iz sela Podgore sam uredio izvor.

Ukoliko se ovdje ne želimo duže zadržati, nakon kraćeg odmora krenut ćemo natrag do raskršća (koje neki zovu »Črne mlake«) i tada krećemo šumskom cestom prema Kulmerici. Pola sata uspona, i evo nas u prilično prorjeđenoj šumi Šumske zajednice »Gora«. Nakon kraćeg prolaza kroz šumu pred nama se otvara čistina usred koje je poslije rata sagradena nova drvena lugarnica. To je sklonište PD »Stubičan« br. 2: »Kulmerica«. Sklonište nije otvoreno ni opskrbljeno, no pod nadstrešnicom može se u svako doba skloniti veća grupa planinara. Ključ skloništa nalazi se u Donjoj Stubici u planinarskom društvu kod tajnika. Ovdje su planinari Stubice uredili jednu prostoriju za svoje potrebe. Inače je ovo mjesto poznato iz NOB-e po tome što su prvi zagorski partizani kod stare lugarnice proslavili Prvi maj 1942. godine. Stubički planinari priređuju svake godine na taj dan tradicionalan planinarski izlet kraj skloništa. Svega minutu daleko od skloništa nalazi se izvor pitke vode. Oko skloništa ima dovoljno mjesta za razne sportske igre.

Markirani put vodi dalje prema hrptu Medvednice i za 15 minuta stiže u predio Velike Črešnje, gdje se susrećemo s markacijom Planinarskog puta Medvednicom i Partizansko-planinarskog puta Medvednicom.

Citav ovaj predio Medvednice bogat je pretežno bjelogoričnom šumom uz mjestimične skupine crnogorice (naročito oko »Lojzekovog izvora«). Od »Črešnje« možemo na istok prema Gorščici, Volarnici, Tepčinoj špici i Rogu, a prema zapadu do skloništa Hunjka i do Sljemena.

DONJA STUBICA — RAKOVE NOGE — MAJUR — HUNJKA

Ova trasa najkratča, je i najpovoljnija za prelaz iz Hunjke do Donje Stubice ili obratno. Od ranije spomenutog raskršća »Črne mlake« nedaleko »Lojzekovog izvora« vodi udesno markirani put (djelomično šumska cesta) valovito do male kotlinice u kojoj se sastaju dva potoka čija voda dalje teče kao potok Vidak. To su tzv. »Rakove noge«. Ovdje, odmah uz potok postoji i izvor pitke vode, a ima mjesta i za logorovanje. Lijevom obalom Vidaka prolazi šumska cesta. Njom prolaze i traktori koji vuku drvo iz ovog predjela prema selu Pili. Mi krećemo po koritu lijevog potoka uzvodno, da bi se nakon kraćeg vremena uputili desno šumskom stazom prema košanicama podno Majura. U ovom predjelu postojale su svojevremeno partizanske zemunice, ali ih sada više nema.

Priješavši tri gorske livade, između kojih je jedan zapušteni voćnjak i crnogorična šumica, evo nas pred Majurom. Nekada je u ovom predjelu bila kućica, a ovuda je prije rata prolazila i trasa šumske željeznice kojom se obilno eksplotirala šuma sjeverne Medvednice. Danas se još vidi samo nasip te željeznice. Neposredno uz Majur (Fakultetsko imanje, uzgoj stoke, planinski pašnjaci) nalaze se prostrane gorske livade, na kojima ljeti nije dozvoljen boravak, ali zimi ovdje ima vrlo pogodnih skijaških terena. Snijeg se ovdje zadržava mnogo duže nego na drugim predjelima gore. Odavle za još pola sata hoda vrlo dobro građenom šumskom stazom dolazimo do skloništa PD »Zanatlija« pri Hunjki (biv. Rauhova lugarnica).

Od Majura možemo krenuti cestom do gornjeg dijela »500 Horvatovih stuba«, odnosno do izletišta Srnec (»Kon Tiki«). Budući da je ovo izletište opisivano već u više navrata, ovdje samo preporučam, da se ovaj vrlo interesantan predio Medvednice svakako posjeti. Od »500 Stuba« može se markiranim stazama doći na Hunjku, Puntijarku, Sljeme i lugarnicu Oštricu, odnosno na lijepu košanicu »Markov travnik«, a odavle na Sljeme.

500 HORVATOVIH STUBA — MARKOV TRAVNIK — OŠTRICA

Za one planinare koji vole poseban doživljaj bez većih napora, bit će osobito pogodna ova trasa. Uključujem tu sve ono što nam pruža kraški predio Horvatovih stuba i izletišta Srnec. Osim spilje Medvednice i male Patuljkove spiljice, u predjelu ovoga izletišta naići ćemo na veliku Orlovu stijenu i nekoliko manjih ponora i spiljica, koje su na žalost poslijе smrti velikog planinara Vlade Horvata sve više zapuštene. Od izletišta može se krenuti niz potok Jelena voda prema selu Pili i Stubičkim Toplicama (oko 2 sata hoda), a nešto više ulijevo kreće staza u pravcu izletišta »Markov travnik«. U sredini poveće košanice nalazi se skupina visokog drveća. Tu ima i pitke vode. Staza nas dalje vodi prema podnožju Sljemena, i dolazi do lugarnice »Oštrica«. Odavle krećemo ili do skijaške žičare i s njom na sam vrh Sljemena ili nastavljamo ispod žičare do planinarskog doma PD »Grafičar« na Malom Sljemenu. Ovom prilikom ne bi trebalo propustiti kratak posjet obližnjim francuskim rudnicima, danas već zapuštenim rovovima, gdje su francuski velikaši kopali svojevremeno bakar. Do napuštenih rudnika dolazi se za svega par minuta od donje stanice skijaške žičare.

GUPČEVA LIPA — HIŽAKOVEC — VOLARNICA — VELIKA ČREŠNJA

Otkako je otvoren novi Planinarsko-partizanski put Medvednicom planinarima se pruža veća mogućnost da markiranim stazama obidu dio istočne Medvednice. Put od Gornje Stubice (Gupčeva lipa) do Volarnice prođe se za dva sata hoda, a za još 15 minuta stiže se na hrbat do Male Črešnje (823 m), odnosno do poznatog izvora Mrzljak. Put od Gupčeve lipe, kraj koje su planinari Donje Stubice prvi postavili malu spomen ploču Matiji Gupcu (Seljačka buna 1573), vodi kraj stare škole i zatim se spušta u dolinu Slanog potoka, prelazi ga i uspinje do sela Hižakovca. Prema jednom novijem mišljenju, porodica Gubec potječe iz ovog sela, jer postoje zapisi o njihovoj imovini, odnosno podavanju vlastelinima i crkvi. Nakon zaseoka Sačeri krećemo ugodnom šumskom stazom laganom uzbrdicom iznad potoka Mrzljak i dolazimo do omanje »Heglove livade.« Od ove livade nemarkirani put vodi prema Križnoj jelvi i Ročićevoj sjenokošti, odnosno Tepčinoj špici, Rogu i Lipi, a markacija nas vodi kratko vrijeme uz potok Mrzljak da bi zatim skrenula udesno uz brijeđ i dovela nas za 15 minuta na divnu šumsku čistinu okruženu crnogoricom. To je izletište Volarnica i tu je treće sklonište PD »Stubičan«. To je drveno sklonište s klupama i stolovima, tua ma izvor pitke vode i mali vidikovac na Stubičku dolinu. Odavle se nemarkiranim putem niz potok Smeravec može doći u dolinu potoka Reka, gdje se nalazi kamenolom, ili nastaviti markacijom još 10 minuta na hrbat Medvednice u predjelu Male Črešnje. Ako krenemo kojih 5 minuta na istok, doći ćemo do izvora Mrzljak, jednog od najboljih vrela ove strane Medvednice. Ako krenemo na zapad doći ćemo po hrptu za jedan sat hoda do Kulmerice, a za dva sata hoda do Hunjke. Inače možemo skrenuti i prema Gorščici, udaljenoj oko pola sata hoda od Volarnice.

O istočnim predjelima Medvednice već je bilo riječi. Naročito je interesantan predio Tepčine špice, koja se izrazito ističe u masivu Medvednice. Na njoj je nekada stajala gradina čiji se ostaci mogu nazreti još i danas. Na maloj

livadići ispod same Špice nalaze se ostaci nekadašnje kapelice. Od Tepčine špice i od obližnje Ročićeve sjenokoše nije daleko do izvora Slanog potoka, koji nosi ovo ime po nekadašnjim rudnicima soli u ovom predjelu. Još danas se na samom izvoru može osjetiti slankast okus vode, a odmah uz izvor su zarušeni rovovi rudnika soli. Nekada su ovdje bila velika željezna vrata. Od Tepčine špice vode dobre staze do sela Slani Potok i Gornja Stubica.

Sjeverna i istočna strana Medvednice pruža nam još niz drugih mogućnosti za obilazak. Od navedenih staza dobro su markirane slijedeće:

Donja Stubica — Vučja jama — Lojzekov izvor — Kulmerica — Velika Črešnja;

Lojzekov izvor — Rakove noge — Majur — Horvatove stube ili Hunjka;

Gornja Stubica — Hižakovec — Hegolova livada — Volarnica — Mala Črešnja;

hrbat Medvednice;

Dom PD »Grafičar« — Oštrica — Markov travnik — 500 Horvatovih stuba; trasa ZPP Tomislavov dom — 500 stuba — Pila — Stubičke Toplice.

Nema markacije do Tepčine špice i Slanog potoka kao ni na cesti Rakove noge — Pila — Stubičke Toplice, ali ti su pravci prilično prohodni i jednostavni.

Žig »Lojzekovog izvora« nalazi se kod tajnika društva PD »Stubičan«, žig »Kulmerica« je pohranjen u skloništu, žig Volarnice nalazi se na kontrolnoj tački PPPM-a u Hižakovcu (kuća Alojza Sačera), žigovi pet kontrolnih tačaka PPPM-a nalaze se kod Gupčeve lipe, u Hižakovcu, u skloništu Hunjka, na Oštrici i u Bistrici. Sklonište Hunjka ima svoj žig, a tamo se nalaze i žigovi »500 Horvatovih stuba«. Žig Gupčeve lipe nalazi se u krčmi kraj same lipe.

Gupčeva Lipa u Gornjoj Stubici

Vlašić

Travnik, stari vezirski grad, poznat je i čoven po mnogim historijskim događajima i znamenitostima. Dovoljno je istaći da je ovaj grad podno Vlašića bio preko 200 godina sjedište turskih vezira i da je početkom XIX vijeka imao dva strana konzulata: francuski i austrijski. Već samo ovi podaci upućuju čovjeka da je dah prohujalih vijekova prisutan u tome drevnom gradu.

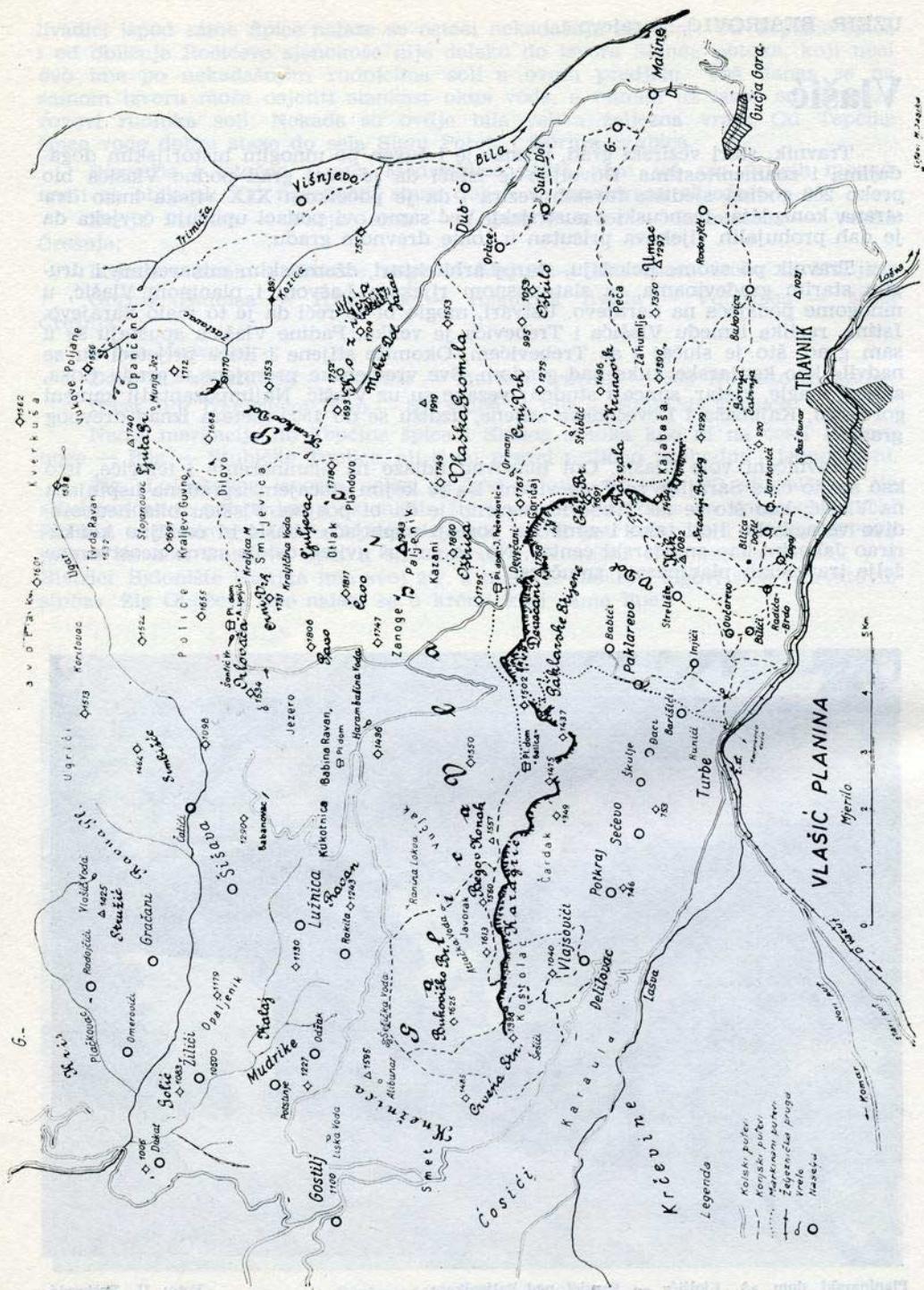
Travnik po svome položaju, staroj arhitekturi, džamijskim minaretima i drugim starim građevinama, sa zlatonom riječom Lašvom i planinom Vlašić, u mnogome podsjeća na Sarajevo. Ustvari, moglo bi se reći da je to malo Sarajevo. Istina, razlika između Vlašića i Trebevića je velika. Padine Vlašića spuštaju se u sam grad, što je slučaj i sa Trebevićem. Okomite stijene i litice prijeteći su se nadvile kao kantarske kuke nad gradom. Sve vremenske promjene u gradu (kiša, snijeg, magle, vjetar, sunce i studen) vezane su uz Vlašić. Najimpozantniji kameni gorostasi, Kajabaša i Devečanske stijene, uzdižu se do 1500 metara iznad drevnog grada.

Travničani vole Vlašić. Oni masovno odlaze na planinarenje i teferiče, isto kao što to čine Sarajlije sa Trebevićem. Da je kojim slučajem izgrađena uspinjača na Vlašić, kao što je na Trebević, sigurno je da bi posjeta Vlašiću bila neuporedivo veća, kako ljeti tako i zimi. Da postoji uspinjača Vlašić bi ozbiljno konkurirao Jahorini kao smučarski centar. No, to su još uvijek ostale samo neostvarene želje travničkih planinara i smučara.

Planinarski dom »A. Ljoljić« — Šantići pod Paljenikom

Foto: U. Beširević

Kreče
Legend

- Kolski Peter
Koryski Peter
Markman Butzen
Zeljkočić Primož
Vreto
Hadešev

Pogled s Devečanskih stijena na travničku kotlinu
i Vranicu u pozadini

Foto: U. Beširević

Zahvaljujući geografskom položaju, sa raznih vrhova Vlašića pružaju se dalekosežni vidici na planine Klekovaču, Šator, Vitorog, Cincar, Radušu, Vran, Vranicu, Zec, Matorac, Lisac, Romaniju, Jahorinu, Trebević i druge okolne planine.

Vlašić, kao i druge neke bosanske planine (Bjelašnica, Treskavica), u podnožju obiluje gustom šumom (izuzev južne strane od Travnika do Turbeta), a planinska površ i vrhovi su zatravnjeni i dosta kameniti. Najviši vrh je Paljenik, visok 1943 metra, zatim se ističe Vlaška Gromila (1919 m), Čavo (1817 m), Pavo (1806 m), Devečanske stijene (1768 m), Crni Vrh (1731 m), Kozice (1752 m) i drugi.

U gornjim predjelima planine nema dovoljno izvora. Vrela Devečani, Kraljica, Šantić, Orman, Preočka, Pašinac i Harambašina voda, su glavne žive vode i pojila za stoku. Nasuprot tome, podnožje Vlašića obiluje velikim brojem izvora, a ima čak i rijeka, kao što su Ugar i Vrbanja. Plava voda, izvor u samome gradu Travniku, je rijetko lijepo i jako vrelo.

Posebno bogatstvo, ljepotu i čar daju Vlašiću prostrani i zeleni pašnjaci i njihov ukras, brojna stada bijelih ovaca.

Poznati vlašićki stočari proizvode na daleko čuveni vlašićki (ili travnički) sir. Ova vrsta bijelog sira, kako kažu, vezana je, za vlašićku travu. Sir se spremi u kriškama u kace, a potom prelijeva slanom vodom, te tako ostaje izvjesno vrijeme da »sazri«.

Zanimljivo je napomenuti da su sirari i čobani na Vlašiću mahom muškarci. Čuvajući ovce oni pletu čarape i druge vunene predmete. Rade sve poslove, i kažu, da im u planini pomoći ženske ruke nije potrebna. Dakle, bez žena nekako živjeti mogu, ali ne mogu ni zamisliti život bez ovaca i svojih vjernih pratilaca, pasa, na ovoj visokoj i surovoj planini.

U načinu životu stočara stotinama godina se malo što promijenilo. Ali u planinarskom pogledu Vlašić se znatno izmijenio, naročito za nekoliko posljednjih godina. U prvom redu postao je pristupačniji. Naime, od Travnika preko Turbeta izgrađena je cesta do Kraljice i najvećeg vrha — Paljenika, u dužini od 46, odnosno 43 kilometara. Ovom cestom su povezani planinarski domovi na Devečanima i Šantiću, kao i dom na Babinoj Ravni. Izgrađen je, također, put preko Gl. Bukovice do Kozica u dužini od preko 30 kilometara, a u izgradnji je i dalje prema Ugru i Imljanima, odnosno Kotor Varoši.

Na Vlašiću postoji više smještajnih objekata. Istina, trenutno je samo jedan planinarski: Planinarski dom »Jusuf Pečenković« kod vrela Devečana (1763 m), koji ima 25 ležaja, kuhinju i salu za dnevni boravak. Dom je stalno otvoren i opskrbljen suhom hranom i pićem. Drugi dom, na Galici, kako je poznato, izgorio je prije dvije godine. Planinarsko društvo »Vlašić« iz Travnika pokrenulo je ozbiljnu akciju za izgradnju novog doma na istom mjestu. Sudeći po dosadašnjoj aktivnosti vrijednih travničkih planinara, za očekivati je da će uskoro biti podignut novi, veći i ljepši planinarski dom na najljepšem mjestu na Vlašiću — Galici.

Komforни dom na Šantiću, koji ima 40 kreveta i prostranu salu, do nedavno je služio prvenstveno radnicima rudnika »Abid Lolić« kao odmaralište, ali je pružano gostoprimstvo svim planinarima i posjetiocima.

Veliki dom (hotel) na Babinoj Ravni preuzeala je opština Travnik, pa sa sigurnošću ne možemo znati, tko sada koristi ovaj objekt.

Objekt na Paljeniku, iz razumljivih razloga nije pristupačan planinarima, niti je dozvoljen ulazak u njega.

Kada treba poći u posjetu Vlašiću? Da li ljeti kada su prostrani pašnjaci prepuni raznobojnog planinarskog cvijeća i bijelih stada, ili zimi kada se zatalasani pašnjaci pretvaraju pod snježnim pokrivačem u smučarske terene? Najbolje je na Vlašić ići i ljeti i zimi. Jer Vlašić je uvijek lijep. Kloniti ga se treba samo kada vršljaju magle ili divljaju suludi vjetrovi, najveći dušmani ljudi i stoke u planinama.

* * *

Pored navedenih cesta, sposobnih za sva motorna vozila, na Vlašić vodi više pješačkih putova.

Svakako, najviše i najčešće se koristi onaj iz Travnika, odnosno Turbeta, koji se od ceste Travnik—Turbe odvaja kod Marjanovića kuća, ide kroz selo Paklarevo i dalje zmijolikom krivudom kao konjska staza do vrha Paklarskih stijena (1469 m). Tu se razdvaja: desno za Devečane i lijevo za Galicu. Pješačenje od ceste do Galice traje 3 sata, a do Devečana 4 sata. Ovo je najbliži i najlakši uspon na Vlašić. U Paklarevu se može iznajmiti konj i naći vodič. Od raskršća na vrhu Paklarskih stijena pravo cestom na sjever vodi put za Harambašino vrelo i dalje na Babinu Ravan, a nešto u desno, također cestom stiže se na Šantić i na Kraljicu.

Drugi put vodi preko Bašbunara u Travniku na Jarčište, Kajabašu, Razlavu (gdje je raskršće: desno za Vlašku Gromilu) i Ekića brdo do doma kod Devečana. Put traje 4 do 4 i po sata. Ovaj put je nešto naporniji, ali pruža znatno ljepši pogled od onog što vodi preko Paklareva.

Treći, nešto zaobilazni put, vodi preko G. Gore, Bukovice, podno Krmkova Brda i izlazi na vrelo Orman, odakle vodi na Vlašku Gromilu, Kraljicu, Paljenik i dalje za Krmkov Do, Ljutu Gredu, Pašinac i Ugar, a može se stići i na Devečane. Na ovom putu treba svakako, koristiti postojeću cestu.

S obzirom da je na Devečanima jedini planinarski dom, to je najzgodnije najkraćim putem doći do doma a odatle se mogu praviti ture po volji.

Do Paljenika stiže se zatalasanim brežuljcima i uvalama od doma na Devečanima za 45 minuta, do Šantića ima nepuna 2 sata, a nešto više do Kraljice, dok se na Galicu stiže za nepun sat pješačenja.

Prije polaska na Vlašić za sve informacije treba se obratiti Planinarskom društvu »Vlašić« u Travniku.

Jedna planina mijenja svoj izgled

»*Tko je jednom prošao klekvinom, tom niskom polegnutom šumom koja diže svoje mirisave, poput mača zavinute grane i njima gusto isprepleće i povezuje cijele obronke, neće je nikad zaboraviti. Na granici dvaju toliko značajnih svjetova, šumskog i planinskog, utsnula se ova niska, polegnuta šuma, te po svom obliku i sastavu odaje, da su uvjeti za život drveća dosegli svoju krajnju granicu.*

I. Horvat

Oni koju poznaju Vranicu, reći će da je to jedna od najljepših planina Bosne i Hercegovine. Usred njenih prostranih zelenih pašnjaka na visini od 1636 m smjestilo se prekrasno glacijalno Prokoško jezero. »Biser Vranice« kažu poznavaci planina i to s pravom kažu.

U jezeru živi reliktni planinski mrmoljak — triton (*Triturus alpestris-reiseri*), koji privlači pažnju mnogih naših i inostranih naučnika. Ovaj oblik tritona živi samo u Prokoškom jezeru i više nigdje na svijetu. To je živi fosil.

S obzirom da je planinski masiv Vranice sastavljen dobrim dijelom od silikatnih stijena, na njemu je razvijena specifična flora i vegetacija. U tom pogledu ova planina predstavlja značajnu spunu između s likatnih masiva Alpa s jedne strane i silikatnih južno-balkanskih planina s druge strane. Iz tih razloga je bila, a to je i danas, predmet mnogih botaničkih, fitocenoloških, šumarskih, pedoloških, hidroloških i drugih istraživanja.

Na Vranici raste i nekoliko endemičnih biljnih vrsta kao i mnoštvo vrsta koje se u Bosni i Hercegovini mogu naći samo na ovoj planini. Zato je razumljivo zašto tako veliki interes pokazuju za ovaj planinski masiv brojni naši i strani botaničari.

Zbog svoje osebujnosti i interesantnosti Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti SRBiH stavio je još 1954. godine Prokoško jezero pod zaštitu države, kao i endemičnog planinskog mrmoljka — tritona (*Triturus alpestris-reiseri*), a od biljnih vrsta alpsku ružu — pjenišnik (*Rhododendron hirsutum*), koja ovdje predstavlja posebnu florističku rijetkost. Svakako da će taj Zavod u svom daljem radu posvetiti više brige i pažnje i ostalim interesantnim vrstama koje su na Vranici rijetke ili na bilo koji način ugrožene.

Na obali Prokoškog jezera je i planinarska kuća. Ona je mala i često u sezoni jedva može primiti sve planinare i turiste koji dolaze radi rekreacije iz Fojnice, Sarajeva, Zenice, Travnika i drugih mjesta naše zemlje.

Ljudi su dolazili, oduševljavali se ljepotom, prirodnim zanimljivostima i rijetkostima ove planine. I sve donedavno posjetioci planine Vranice, boraveći na njenim obroncima, mogli su se samo diviti njenoj ljepoti; drugom osjećaju nije ni moglo biti mesta. Danas se svi oni koji dolaze na Vranicu vraćaju s ove planine nezadovoljni. Nešto, što mijenja izgled ove planine, njenu djevičansku ljepotu, nešto što će, bude li se ovako nastavilo u bližoj ili daljoj budućnosti, ugroziti i privredu cijelog ovog kraja.

Kao na mnogim drugim planinama tako i na Vranici gornju granicu šume obrazuje klekovina bora (*planinski bor-krivilj-Pinus mugo*), koji je u prošlosti znatno uništavan na račun pašnjačkih površina.

Na nekim partijama, na silikatnoj podlozi klekovinu bora zamjenjuju šibljaci alpske ili zelene johe (*Alnetum viridis*), koja je u Bosni i Hercegovini zastupljena jedino na ovoj planini i nekim njenim ograncima (Zec i Bitovnja).

Nakon uništenja klekovine ...

Foto: Ing. C. Šilić

Klekovina je oduvijek bila žrtva sjekire i namjerno izazvanih požara. Na svim planinama gdje je uništena, u većini slučajeva nastao je goli krš. Malo pomalo bujice su odnosile zemljište ostavljajući iza sebe pustos. Uništavanjem klekovine zemljište je ostalo bez zaštite. Na ovakvim mjestima flora i vegetacija je postala veoma oskudna. Dovoljno je samo da se podsjetimo nepreglednih, pustih kamenih površina Prenja, Čvrsnice, Čabulje, Bjelašnice i Visočice. U prošlosti, čovjek je osudio na propast zajednice planinskog bora ne vodeći računa šta će nastati nakon uklanjanja klekovine. On je htio pašnjak, ali namjesto trave većim dijelom pojavilo se golo kamenje. Učinjena je greška koja se nije mogla kasnije poraviti. Danas je jasno i stručnjaku i nestručnjaku, šta znači pojas klekovine bora na planinama.

I na obroncima Vranice klekovina bora je znatno prorjeđena, na mnogim površinama čak svedena na minimum, ali još uvijek na zadovoljavajuću mjeru. Ali kao da nije previše goleti i pustih kamenjara na našim planinama, u posljednje vrijeme na Vranici se započelo sa planskim i brzim uništavanjem klekovine bora. Stručnjaci Zemljoradničke zadruge »Fojnica« u Fojnici, koji su zamislili i organizirali ovo uništavanje gornjeg šumskog pojasa, u svom elaboratu pišu, da se to čini »u cilju melioracije planinskih pašnjaka«.

Pitamo se, dokle će se još uvijek na ovako primitivan način prilaziti ovom problemu? Na isti način su pokušali proširiti pašnjačke površine i naši seljaci-stočari unazad nekoliko decenija i stoljeća. I tako je još tada promjenio svoju fizičionomiju gornji visinski pojasi Prenja, Čvrsnice, Bjelašnice, Visočice, Zelenogore, Volujaka, Bioča, Vojnika, Durmitora i mnogih drugih naših planinskih masiva. I bez izuzetka, nakon uništavanja klekovine bora, došlo je do nagle degradacije tla i vegetacije. To je izazvalo pojavu erozije i bujica, koje su iz godine u

Pojas
klekovine bora
pri Krstacu
na Vranici

Foto:
Ing. Č. Šilic

godinu sve više ugrožavale naselja u nižim položajima planine, odnosile i podrivale mostove, ceste, pruge, odnosile ziratna zemljišta ili nanosile na plodne oranice znatne količine kamenja i drugog materijala; drugim riječima negativno uticale na privrednu dotičnog kraja. Mjenjao se i režim voda. Kao posljedica takvih zahvata mnoga obešumljena mjesta su postala bezvodna. Takvih negativnih primjera ima i previše u našoj zemlji.

Kao što rekosmo, ni gornji šumski pojas planine Vranice nije u prošlosti ostao pošteden. Posljedice takvih zahvata su i ovdje vidljive. O tome nam sličito govore velike kamene površine na obroncima Ločike, Krstaca i Nadkrstaca. Na svim tim dijelovima kompaktnost klekovine je već odavno narušena. Ovim je njena uloga znatno smanjena, a posljedice su očite: veće površine su ogoljeli i veoma siromašne i na njima se stoka nerado zadržava.

S vremenom su bujice zderale s istočnih padina Krstaca velike količine zemljišta i snijele ga u Prokoško jezero. Njegova je površina zbog toga znatno smanjena i jezero se danas nalazi u fazi naglog zarastanja.

Zar toliki broj negativnih primjera sa našim planinama, kao i na samoj Vranici, nije bio dovoljan stručnjacima Zemljoradničke zadruge »Fojnica« u Fojnici da osjetje, da oni nakon svih dosadašnjih zahvata vrše »melioraciju« planinskih pašnjaka isto onako primitivno kao što ju je vršio i stočar unazad nekoliko stotina godina i da će se nakon ovoga pojaviti iste negativne posljedice? Zašto se ne izvoditi melioracija u pravom smislu te riječi po savremenim principima odgovarajućih poljoprivrednih disciplina? Ili se s ovim možda želi izvršiti eksperiment, čiji su rezultati odavno poznati i za koje imamo dokaze na svim našim planinama? Na mnogim zaravnjenim terenima silikatnih dijelova planine Vranice kao posljedica pretjerane ispaše, zastupljena je trava »zeka« ili »brka« (*Nardus stricta*) čije je prisustvo, kao vrste male produktivne vrijednosti, nepoželjno na našim planinama. Na strmim terenima, nakon uklanjanja planinskog

bora, nastale su na mnogim obroncima Vranice (Matorac, Vran Kamen, Tikva, Stražica i dr.) velike vrištinske površine, izgrađene od borovnica (*Vaccinium myrtillus*) i brusnice (*V. vitis* — *idaea* *V. uliginosum*), kao i vrijeska (*Calluna vulgaris*), koje sa gledišta stočarstva također predstavljaju veliki problem. I mjesto da se pridje melioraciji ovakvih neproduktivnih površina u cilju dobivanja kvalitetnijih pašnjaka, u neposrednoj blizini tih pašnjaka vrše se čiste sjeće klekovine, iako je potpuno jasno da će nakon sjeće planinskog bora-klekovine, ove površine postepeno osvojiti vrištinske zajednice.

Kad se sve ove činjenice imaju u vidu, onda se nameće misao, da se svi ovi poslovi obavljaju radi ostvarenja izvjesnog profita koji ovaj posao donosi. U tom smislu Zemljoradnička zadruga »Fojnica« u Fojnici je sklopila ugovor s »Elektrobošnom« u Jajcu o isporuci drvenog čumura dobivenog kađenjem drveta planinskog bora, sa »Natronkom« u Maglaju o isporuci celuloznog drveta, i »Lekom« u Ljubljani o isporuci eteričnog ulja proizvedenog iz borovih grančica i iglica.

Zadnjih godina »žežnice« ili »kopek na Vranici progutale su znatne količine drveta planinskog bora u cilju dobivanja drvenog čumura, a ove godine se ubrzano radi na ekstrakciji terpentinskih ulja iz borovih grančica i iglica u destilacionim kotlovima montiranim u pojasu klekovine bora na Vranici. Kotlovi se s vremena na vrijeme prenose s jednog mesta na drugo u cilju brže i efikasnije eksploracije. I tako se već radi od 1962. godine; svake sezone nestane po nekoliko desetaka hektara klekovine bora, a veći postotak ogoljelog kompleksa predstavlja potencijalne erozije površine. Takva pustošenja su predviđena deset-godišnjim planom; ukupno na obroncima Vranice nastat će nakon ovih »agromelioracionih zahvata« 347 ha novih goleti. Sasvim je sigurno da će kroz izvjesno vrijeme i sami korisnici ovih pašnjaka imati daleko više štete nego koristi.

Postoji i Zakon o zaštiti prirode koji predviđa i ovakve slučajeve, ali je on ovog puta zaobiđen.

Ne smijemo smetnuti s uma da se ovi radovi obavljaju u visinskoj zoni između cca 1600 i 2000 m nadmorske visine, većinom na strmim obroncima, gdje je negativno djelovanje atmosferilija i drugih faktora mnogo jače izraženo. Ispod ovog pojasa pa sve do podnožja planine zastupljene su prekrasne šumske sastojine koje uređuje i eksploracija ŠIP »Vranica« u Fojnici. Nesumnjivo je da će stručnjaci »Vranice« morati uložiti mnogo truda i vremena za sprečavanje erozionih žarišta u svom gospodarskom području. I tako ćemo imati slučaj da će na jednoj te istoj olanini jedna radna organizacija imati elaborat po kome će planirani radovi ići u prilog eroziji i svim problemima koje ona donosi, a druga radna organizacija, da bi dugoročno osigurala i sačuvala svoju sirovinsku bazu, izraditi će elaborat sa svim pojedinostima za zaštitu od erozije, i što je najglavnije, uložiti će ogromna materijalna i finansijska sredstva za sprečavanje i ublažavanje erozijskih procesa. Da li se u našoj praksi smiju dešavati ovakvi slučajevi? Neka o ovom daju svoju riječ i drugi. Činjenica je, a to je pokazala i nedavno provedena anketa, da se danas nigdje u našoj zemlji ne vrši eksploracija klekovine, iz sasvim realnih i razumljivih razloga.

Na kraju možemo konstatirati da će se ovi radovi štetno odraziti na privredu, posebno šumsku privredu fojničke komune i na njen turizam, koji u ovom kraju dobiva iz dana u dan sve veći i veći značaj.

Uz ovo treba dodati da su za Vranicu, a naročito za njen biljni i životinjski svijet, zaинтересirani brojni naši i inostrani naučnici. Vranica je dragocjeno naucno polje rada.

Sjeća i uništavanje klekovine bora na planini Vranici nameće se kao problem s privrednog, turističkog i naučnog gledišta, sasvim je razumljivo negodovanje mnogih naših i inostranih biologa, šumarskih stručnjaka, fitocenologa i drugih naučnika. Razumljivo je i negodovanje svih turista i planinara, koji se odnedavno vraćaju s ove planine puni zadovoljstva.

Završavajući ovaj kratki osrvt, koji je jednim dijelom proizašao iz programa rada Podružnice za zaštitu prirode SR BiH, podvlačimo, da treba učiniti zajedničkim snagama nešto da se zaštite i sačuvaju prirodne ljepote i rijetkosti planine Vranice. To nam je dug prema prošlim, a obaveza prema budućim generacijama. O posljedicama koje će ovi radovi imati na privrednu čitavog kraja neka kažu svoju riječ i oni koji su direktno zainteresirani. Kad privrednici čitavog ugroženog područja shvate što im prijeti, problem će biti ubrzo riješen.

Najčešće povrede i uzroci nesreća u planinama

Svaka je čovjekova fizička djelatnost vezana uz rizike, koji mogu dovesti do nesreće i teških posljedica. U planinama su ti rizici veći i možemo iskustveno zaključiti, da mogućnosti unesrećenja rastu s visinom planine i intenzivnošću angažiranja u njoj. Već preko sto godina, razni autori pokušavaju izvršiti sistematizaciju opasnosti, s namjerom da upoznavajući posjetioca gorskog svijeta s opasnostima u planinama spriječe nesreće. Tako je Whymper dijelio opasnosti na pozitivne i negativne, Meurer na elementarne i osobne, Paulcke na nepredvidive i predvidive. U svojoj knjizi »Die Gefahren der Alpen« Szigmondy je podijelio opasnosti u planinama na subjektivne i objektivne. Većina kasnijih autora, kao i mnoštvo suvremenih alpinističkih priručnika zadržali su takvu klasičnu podjelu. Na istom se principu i kod nas drži nastava na svim tečajevima, a i visokogorske škole u Chamonixu, Interlakenu, Obergurlu, Mooserbodenu i Engstligenalpu u svojoj nastavi primjenjuju Szigmondyjevu podjelu, koja je tako postala opće poznata.

Uzroci nesreća u planinama su subjektivne ili objektivne opasnosti, a najčešće koincidencija obih. Boravak u planini, a posebno djelovanje u visokoj planini i pod otežanim uvjetima, predstavlja borbu s opasnostima i izgled na triumf. Ali ne samo izgled na tako zvanu pobjedu, nego i permanentni izgled na nesreću. Upravo najteže nesreće, one sa smrtnim posljedicama i one kod kojih dolazi do najtežih povreda, uzrokovane su tom željom, da se čovjek uhvati u koštač s opasnostima. Takove nesreće (moderni alpinisti-ekstremisti) ujedno zahtijevaju tehnički i fizički najteže akcije spasavanja.

Inozemne statistike nesreća pokazuju, da jednu trećinu unesrećenih u planinama predstavljaju vrhunski penjači, a dvije trećine laici. Srednji planinarski kadar skoro uopće nije zastupljen u toj listi unesrećenih. Kod nas stoji nam na raspolaganju prekratak period detaljnog evidentiranja, a da bi se sa sigurnošću mogao postaviti sličan zaključak i za naše prilike, ali nam iskustvo govori, da veliku većinu unesrećenih u planinama predstavljaju laici, koji ne poznavajući sebe, ni planinu, ni tehniku kretanja, ni tehnička pomagala, izlažu sebe mnoštву opasnosti.

Svakodnevno smo svjedoci ulaganja sredstava i nastojanja, da se planinski svijet učini što pristupačnjim građanima. Ovakova nastojanja velikih razmjera ne proizlaze samo iz planinarskih organizacija, već i raznih drugih. Postavljaju se žičare, grade autoceste u gorskim i visokogorskim područjima radi svih mogućih razloga, ali najmanje iz želje da se posjetiocima planine omogući što uspješnije fizičko i kulturno djelovanje u planini. Svjedoci smo povećanog broja nesreća uzrokovanih dolaskom laika u visoka brda. Žičare iz gusto naseljenih gradova, već danas privlače mase građana u visoke predjele. U ogromnoj većini slučajeva ti posjetioci ne razlikuju turizam od planinarstva i izlažu se nizu opasnosti. Gorska služba spasavanja (GSS) intervenira tek onda kad se nesreća već desila.

Mnoge autoceste u našoj zemlji, novo izrađene ili stare dotjerane za promet, dosiju visoke gorske prijevoje i bila. Zrakasto, na sve strane od tih punktova razilaze se neopremljeni turisti, koji s veseljem negiraju opreznost i često lako-misleno srljavaju u opasnost, pa i smrt. To je problem, koji uvelike prerasta snagu planinarske organizacije i njene dobrovoljne službe spasavanja. Potrebno je naglasiti da, iako su nesreće postale brojnijima zbog olakšanog pristupa u planinu, da se investitori — svih tih, inače redovito vrlo skupih objekata — uopće ne brinu za sigurnost i sudbinu ljudi koje su dopremili u planinu.

Ekstremno približavanje planine dolini sadrži u sebi, osim opasnosti za laike i opasnost za iskusnije kadrove, jer ih dovodi u iskušenje da se zbog olakšanog pristupa netrenirani uhvate u koštač s opasnostima, kojima se ne mogu odhrvati, a kojima su inače i te kako dorasli.

Registracija nesreća u planinskim predjelima pokazuje da i drugi ljudski zahvati izlazu ljudi opasnostima u planini. Izgradnja energetskih objekata, televizijskih i dojavnih uredaja, meteoroloških i drugih stanica — s jedne strane mijenja prilike u planini, a s druge strane povećava mogućnost unesrećenja.

Analizirajući nesreće kod kojih je intervenirala GSS u periodu od 1952. do 1965. g. registrirani su opći i neposredni uzroci nesreća i najčešće povrede. Iz praktičnih razloga nesreće su podijeljene na skijaške, planinarske i penjačke. Ta je podjela umjetna tvorba i kao takva podliježe kritici. Pod planinarskim nesrećama misli se na one, koje se dešavaju posjetiocima planina na osiguranim ili markiranim putevima, u šumama, livadama, planinarskim domovima — ukratko na onim mjestima, koja se mogu posjetiti bez posebne penjačke opreme i tehničke. Pod penjačkim nesrećama misli se na one, koje se dešavaju penjačima alpinistima u stjeni. Tabelarni pregled povreda rađen je na temelju izvještaja spasavalaca, u čijoj je ekipi bio po koji puta i liječnik.

U pregled nesreća nisu uvrštene one koje su zadesile civilno stanovništvo, kao što je masovno zatrpanjanje lavinama 1952. u Sloveniji i sl. Ovaj pregled nema ambiciju da bude reprezentativni pokazatelj nesreća i njihovih uzroka u planinama Jugoslavije, te broja povrijedenih i akcija spasavanja. Organizirano i sistematsko obavljanje o nesrećama postoji samo u Sloveniji i donekle u Hrvatskoj i to jedva u posljednjih petnaestak godina. Pojedini se planinarski savezi i njihove službe spasavanja još uvek bore s početničkim organizacionim teškoćama, pa to treba imati na umu. Bosna i Hercegovina i Srbija imaju registriran tako mali broj nesreća, kod kojih je intervenirala GSS, da se on nikako ne može uzeti reprezentativnim za te krajeve. Premda se ne može zaključiti koliko nesreća ima u našim planinama, ipak možemo zaključiti koje su povrede najčešće i koji ih uzroci izazivaju. Zbog neujednačenosti kriterija pojedinih stanica GSS-a treba priložene pregledne tablice nesreća uzeti sa stanovitom rezervom.

Najveći broj akcija spašavanja, a i najveći broj nesreća dešava se u planinama Slovenije. Planinarstvo je tamo najrazvijenije i najmasovnije, planine su vrlo posjećene, smještaj najbolje organiziran, a gorska služba spasavanja najbolje opremljena i bogata kađrovima. Osim toga tu postoji bogata tradicija, a brojne su stijene u alpskim predjelima privlačne za penjače.

Od 1952. do 1962. bilo je (tablica I) 844 registriranih akcija spasavanja u planinama SR Hrvatske i Slovenije, a u zadnje tri godine 474 akcija u planinama Jugoslavije u kojima je sudjelovala GSS. Do 1962. bilo je 103 akcija traženja, a od 1963. do 1965. 24 (gotovo 99% u planinama Slovenije). Mnoge od akcija traženja bile su poduzete na krivi alarm, neke su svršile bez uspjeha, a neke sretno bez posljedica za unesrećene. Služba spasavanja je morala intervenirati i u nekim slučajevima, koji s planinarstvom nemaju ništa zajedničkog.

Primjedba. Svi izvještaji o akcijama GSS do 1962. odnose se na planine SR Hrvatske i Sovenije, a od 1963. do 1965. na čitavo planinsko područje Jugoslavije.

PLANINARSKE NESREĆE

U promatranom razdoblju bilo je (tablica III) 311 akcija spasavanja pri nesrećama izrazito planinarskog karaktera. Međutim broj nesreća planinara bio je znatno veći, ali je u mnogo slučajeva pružanje pomoći i transport unesrećenih bio izvršen bez sudjelovanja službe spasavanja. Dodajmo tome da se velik dio takvih nesreća desio u planinama gdje je GSS slabo razvijena, dakle i evidencija nesreća manjkava, tako da omjer prema intervencijama kod penjač-

kih nesreća nije realan. Velik dio ovih nesreća nastao je zbog poskliznuća što je svakako posljedica nedovoljnog poznavanja tehnike kretanja u planinama, posebno u visokogorskim regijama i još uvijek neprikladne opreme planinara. Iscrpljenost i neopreznost zastupljeni su u velikom postotku, što ukazuje na okolnost da subjektivni faktor još uvijek znatno utječe na sudbinu planinara.

Promatrajući pojedine vrste povreda nastale prilikom planinarskih nesreća (tablica II) vidimo, da približno jednu četvrtinu predstavljaju smrtnе povrede. Taj broj je samo prividno visok u odnosu na ostale povrede, zbog toga što kod takovih nesreća gotovo redovito intervenira služba spasavanja, dok kod ostalih povreda to uvijek nije slučaj. Veliki postotak intervencija spasavanja zauzimaju razne bolesti, kao npr. bolesti srca, poremećaji probave, trovanje hranom i sl. Tu se radi o tri kategorije oboljelih: na prvom se mjestu nalaze ljudi vezani poslom uz planinska područja, na drugom osobe koje provode odmor i rekonvalescenciju ili liječenje u planinarskim domovima, a na trećem mjestu su sami planinari i izletnici. Na iscrpljenost se nailazi dosta često. Ovaj posljednji podatak pokazuje da je osobito u posljednjim godinama kod šireg planinarskog kadra nedovoljno razvijena kritičnost u ocjeni vlastitih sposobnosti i mogućnosti.

PENJAČKE NESREĆE

Kod ovih nesreća (tablica IV) podaci službe spasavanja daju najvjerojatniju sliku, jer je služba gorskog spasavanja intervenirala skoro kod svih nesreća u stijeni.

Uzroci penjačkih nesreća, faktori koji neposredno prethode padu ili katastrofi, navedeni su u tablici. No probleme nije moguće tako jednostavno interpretirati. Kao što je već više puta naglašeno, jednu povredu izaziva čitav niz uzroka ili više ili manje objašnjivih, koji se poput lančane reakcije nadovezuju jedan na drugi u jednom logičnom slijedu; jedan uzrok izaziva drugi, da bi konačno došlo ili do prekida užeta, ili do poskliznuća, iza čega slijedi smrt ili povreda kao posljedica pada. Da li je do poskliznuća došlo zbog iscrpljenosti, slabe opreme, nevremena ili neiskustva, da li je iscrpljenost posljedica slabe opreme ili nevremena, često nije moguće odrediti. Osobito kod nesreća sa smrtnim ishodom obično o uzroku samo nagadamo.

Iscrpljenost kod ovih nesreća je najčešće odraz subjektivnih slabosti penjača, koji prečesto dolaze u iskušenje, da svoje mogućnosti ne ocijene realno, ili pak da ne uvaže u dovoljnoj mjeri opasnosti i prilike s kojima se u stijeni susreću. Veći dio nesreća nastaje zbog nedovoljnog poznavanja penjačke tehnike. Zanimljivo je da opada broj nesreća uzrokovanih slabom opremom — ali je taj uzrok još uvijek značajan — i one su više odraz lakomislenosti, neznanja i neiskustva. Općenito možemo reći da se nesreće u stijeni dešavaju iskusnim penjačima zbog momentalne neopreznosti, u pravilu na mjestima koja nisu suviše opasna, dok se nesreće mladim neiskusnim alpinistima dešavaju zbog neiskustva, nepoznavanja terena i orientacije, u isto vrijeme kada želja za triumfom stoji u nerazmjeru s vlastitim sposobnostima i snagama.

Povrede prilikom pada u stijeni (tablica V) su najteže od svih povreda koje susrećemo u planinama. To je sasvim razumljivo s obzirom na ambijent u kojem se nesreće dešavaju. Na prvom mjestu su smrtnе povrede. Djelomično zato, jer je smrt vrlo često posljedica pada, a djelomično i zato, jer su sve smrtnе nesreće registrirane, što se ne može reći za ostale vrste povreda. Smržotine zauzimaju relativno skromno mjesto u klasifikaciji povreda, premda je broj zimskih penjačkih uspona u porastu. Ovo treba zahvaliti boljoj i kvalitetnijoj opremi.

SKIJAŠKE POVREDE

Više od polovice registriranih nesreća u planinama (tablica VI) otpada na skijaše. Taj bi broj bio znatno veći, kad bi se uzimale u obzir pri pravljenju

statistika sve nesreće koje se dešavaju na terenima sa žičarom ili do kojih je lako doći prikladnim prevoznim sredstvom. Mnoge takve nesreće zbivaju se blizu naselja, gdje su pružanje pomoći i transport neusporedivo lakši nego u izrazito gorskom ambijentu. Ipak, uzroci takvih nesreća, a i karakter povreda su praktički isti na skijaškim terenima sa žičarom, kao i na terenima bez nje.

Danas skijanje zbog svoje sve veće popularnosti — što je i opravdano zbog estetske, sportske, rekreacione i zdravstvene vrijednosti — privlači sve više ljubitelja ove aktivnosti u planinu. Iako usporedo s popularnošću, tehnika nastoji omogućiti što sigurnije i manje opasno bavljenje ovim sportom, ipak ona ne može, a i ne nastoji ograničiti čovjekovu težnju za sve većom brzinom, sve boljim savladavanjem terena i nezasitnu želju za uspjehom na sportskom polju. Zato se konstruiraju modeli skija kojima se postižu veće brzine, ali i sigurnosni vezovi, koji kod pada štite od težih povreda. Ipak ni najmodernija oprema, tehnička dostignuća, cipele i vezovi ne mogu zamjeniti niti nadomjestiti nedostatak znanja i iskustva niti štite od povreda absolutno. Izgradnja novih žičara privlači sve veći broj nepripremljenih skijaša, a kako se u isto vrijeme zanemaruje izgradnja ostalih objekata, koji služe za prihvaćanje tog ljudstva, to raste broj povreda neproporcionalno više, nego što bi odgovaralo povećanom broju skijaša. Na spustove, koji su prikladni za stotinjak osoba, dode ih tisuću; slično je s ambulantama, s domovima i s kadrovima GSS-a.

Skijaši zadobivaju povrede po čitavom tijelu: prijelome, iščašenja i kontuzije od glave pa do nožnih prstiju. Oko 85% svih povreda otpada na noge i to od koljena do stopala. Prema jednoj inozemnoj statistici vjerojatnost skijaške povrede iznosi dvije nesreće na 10 hiljada skijaša. Smrtnost je ovdje vrlo rijetka. Mi imamo registrirane svega tri u proteklih 15 godina.

Zbog promjena skijaškog veza od »Alpina« kožnatog veza, kod kojeg se peta može slobodno podizati, pa do najsavršenijih automatskih vezova, mijenjale su se i vrste skijaških povreda.

Najveći broj skijaških nesreća dešava se početkom i krajem skijaškog dana. Kod visokogorskog skijanja čovjek se polako penje, zagrijava, skija opreznije i nesreće se dešavaju samo zbog sticaja raznih okolnosti. Naprotiv, na skijanje na pisti skijaš dolazi nezagrijan na žičaru, tokom čekanja i vožnje žičarom još se više ohladi, i onako hladan i krut spušta se niz strmu stazu. Drugi uzročnik nesreća je svakako premorenost. Fizički i psihički umor je uzrok krivih pokreta, kojih skijaš uopće nije svijestan. Umjesto da se dobro odmori, skijaš se prepusta brzini i nekontroliranoj vožnji. Posljedice toga su opet padovi i nesreće.

PREGLED SMRTNIH NESREĆA ZA RAZDOBLJA 1815—1918, 1918—1945, 1945—1952 i 1952—1965.

U razdoblju od 1815. do 1952. zabilježeno je u slovenskim planinama smrtnih nesreća 130, a u posljednjih desetak godina 116. To svakako ukazuje na veći porast smrtnih nesreća, što je i razumljivo zbog velikog razvoja planinarstva i sve većeg broja ljudi koji posjećuju planine.

Poskliznuće na snijegu ili strmini je u svim razdobljima daleko najčešći uzrok smrtnih nesreća. Na drugom mjestu je nevrijeme. Interesantno je da je u razdoblju od 1918. do 1945. bilo vrlo mnogo smrtnih žrtava u stijeni i od lavina. To bi se moglo pripisati naglom razvoju našeg alpinizma u razdoblju između dva rata, kada penjačka oprema još nije bila tako savršena kao danas i, dakako pomanjkanju iskustva mladih alpinista, jer ga nisu imali od koga steći. Svakako slaba oprema kao uzrok smrtnih nesreća sve više i više opada nakon 1945, tj. nakon pojave modernih užeta i poboljšanja ostale opreme.

Novo doba i moderna prometna sredstva dovode sve više posjetilaca u planine. S tim raste i broj mladih neiskusnih i ambicioznih penjača, koji se upuštaju u uspone kojima još nisu dorasli, ne poznaju dovoljno penjačku tehniku

ili je zbog lakomislenosti ne primjenjuju. Kao znak pojačane zimske aktivnosti u planinama imamo rastući broj smrtnih žrtava od hladnoće, iscrpljenosti i lavina. U visoke planine dolaze ljudi direktno s gradskih pločnika i skupo plaćaju svoje nepoznavanje tih krajeva. Da li svu krivicu snose samo žrtve ili dio krivnje pada i na planinarsku i druge organizacije, mogu li one što učiniti u preventivnom smislu ili je možda već učinjeno sve što se moglo, o tome bi trebalo ozbiljnije razmisliti.

Veliki broj smrtnih nesreća, koji u jugoslavenskim planinama prelazi u godišnjem prosjeku brojku 10, i koji predstavlja jednu osminu svih nesreća kod kojih intervenira služba spasavanja, ukazuje, osobito kod smrti u stjeni, da se velik broj spasavalačkih akcija sastoji u izvlačenju mrtvih. Svi oni faktori koji su već spomenuti kod drugih vrsta povreda, vrijede potencirano i kod smrtnih nesreća. Nije na odmet ponovno naglasiti, da želja za uspjehom, neprimjerena sposobnost, neoprez i neiskustvo, uz faktore koje nije moguće predvidjeti ili ih izbjegći (grom), dovode u visokom gorju ili u stjeni u opasnost ljudske živote, a i sigurnost onih ljudi, koji iz čisto dobrovoljnih i humanih poštova riskiraju svoj, spasavajući tudi život.

Poučne su riječi istaknutog gorskog spasavaoca Uroša Zupančića: »Gdje možemo tražiti uzroke za tako veliki broj smrtnih žrtava? Ne u pomanjkanju hrane, obuće i ostale opreme, već uzrok smrti žrtava moramo tražiti u neopreznosti, nedozrelosti i nesposobnosti. Mladi alpinisti bi željeli postići više nego što mogu svojim tehničkim i moralnim kvalitetama — prihvataju se tura, kojima nisu dorasli i izazivaju opasnost. Vandalsko uništavanje planinskog cvijeća, također zahtijeva svoje žrtve. Kad ćemo se odviknuti tog pljačkanja, koje se tako kruto osvećuje i zahtijeva svake godine tako dragocjene žrtve mladih ljudi!«

Brojne spomen-ploče, koje stoje na mnogim našim planinama memento su onima, koji zbog svoj lakomislenosti i neodgovornosti gube živote i u opasnost dovode živote drugih ljudi.

Novi oblici organizirane aktivnosti planinarske organizacije stvorili su također potrebu, da služba spasavanja intervenira u slučajevima koji ranije nisu bili na listi njenih akcija.

Novi oblik aktivnosti planinarskih organizacija predstavljaju takmičenja koja se najčešće nazivaju »orientacionima«. GSS nije do sada na tim priredbama registrirala nesreća. U predmet ovoga razmatranja ne spada opća ocjena, kako se u stvarnosti provode ta takmičenja, ali nam ju dužnost ukazati na dvije činjenice koje mogu postati uzrok nesreće u planini: ne postoji jedinstveni pravilnik za takova natjecanja i skoro potpuno izostaju vježbe i treninzi takmičara. Zbog ovih propusta svaki priredivač stvara za sebe pravila, koja znadu sadržavati opasne norme. Također je vrlo opasna pojava, da društva šalju takmičare na natjecanja, a da u programu svoga rada uopće ne predviđaju orijentacijski sport. Zabrinjavajuće je da su takmičenja skoro isključivo republičkog i savezognog karaktera, te da im samo iznimno prethode izlučna takmičenja nižeg ranga.

Alpinistički, GSS, vodički i drugi tečajevi predstavljaju smišljeno nastojanje planinarske organizacije na ospozobljavanju kadrova. Ti su tečajevi u velikoj većini brižno organizirani uz potreban oprez i brigu o sigurnosti svih učesnika. Nesreće koje su registrirane na ovakovim tečajevima uzrokovani su pretežno objektivni razlozi i po svojoj prirodi ne izdvajaju se od uobičajenih nesreća u planinama, posebno u visokom gorju. U poslijeratnom periodu registrirano je 6 smrtnih nesreća prilikom tečajeva (Alpinistički tečaj Slovenije na Kokrškom sedlu 1946 — M. Hartman, Vodički tečaj na Durmitoru PSJ, Alpinistički tečaj PSH 1949 — J. Komen, GRS tečaj 1947, Planjava — Koštomak, Alpinistička vježba BiH, Alpinistička škola grada Zagreba 1963, Klek — Frey). U tri od navedenih šest slučajeva, unesrećeni su bili instruktori. Ipak je svim tim nesrećama bio uzrok preblagi kriterij pri odabiranju tečajaca.

Z A K L J U Č A K

Efikasnost službe spasavanja ne ovisi više samo o kvalitetnim spasavaocima, spasavalačkoj opremi, te o sigurnim i brzim informacijama, već i o svršishodnoj liječničkoj pomoći pruženoj unesrećenom. To je razlog da Gorska služba spašavanja nastoji da u svojim ekipama stalno ima liječnika, koji treba biti vičan kretanju i djelovanju na svakom terenu i u svim prilikma kakove se mogu očekivati u planinama.

Znatan broj nesreća laika u planinama, posebno u visokim planinama, nameće potrebu, da se u njihovom sprečavanju angažiraju prije svega turističke organizacije, koje bi također trebale pridonijeti poboljšanju uvjeta za razvoj Gorske službe spašavanja.

T a b e l a I. PREGLED AKCIJA GORSKE SLUŽBE SPASAVANJA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Ukup.	%
Broj akcija spašavanja	28	43	61	51	71	105	101	66	67	106	135	136	205	133	1318	91,2
Broj akcija traženja	—	5	7	7	8	6	9	13	20	12	16	5	5	14	127	8,8
Ukupno	28	48	68	58	79	111	110	79	79	118	151	141	210	147	1445	100
Broj intervencija kod skijaških nesreća	9	25	41	21	36	49	50	31	44	54	89	69	118	91	727	55,1
Broj intervencija kod planinarskih nesreća	12	12	11	21	13	51	33	22	28	28	38	41	57	22	400	30,4
Broj intervencija kod penjačkih nesreća	7	6	9	9	22	5	18	13	5	24	8	26	30	10	191	14,5
UKUPNO	28	43	61	51	71	105	101	66	77	106	135	136	205	133	1318	100

T a b e l a II. VRSTE PLANINARSKIH POVREDA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Ukup.	%
Isčašenje skočnog zgloba i koljena	1	1	2	3	28	14	—	3	1	4	5	8	3	73	18,34	
Bolest (srca, dišnih i trbušnih org. infekcije, moždana kap upala zgl. mišića)	3	2	1	4	1	3	5	4	1	7	6	16	5	9	67	16,86
Prijelomi kostiju (ekstremita, glave, zdjelice i kralješnice)	5	1	2	2	3	3	2	2	8	8	6	8	3	53	113,36	
Udarci po glavi, tijeli i ekstremitetima	6	1	1	3	3	3	3	3	6	5	3	6	2	45	11,25	
Iscrpljenost	—	—	—	—	—	—	—	6	2	2	1	6	2	19	4,75	
Rane s krvarenjem	—	—	—	3	—	1	2	1	1	1	2	4	4	18	4,75	
Smrzonine	—	—	—	2	2	1	—	1	1	1	2	7	17	42,6		
Sunčanica, toplinski udar, sunčano slijepilo	—	—	—	—	—	—	5	1	—	—	2	3	1	12	3,00	
Potres mozga	—	—	—	1	—	1	1	—	1	1	3	2	2	12	3,00	
Unutarnje povrede	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	6	1,50	
Smrte povrede	4	2	6	6	7	11	5	6	10	2	9	1	5	4	78	19,36
UKUPNO	14	12	11	22	12	51	33	22	28	28	38	41	57	32	400	100

Primjedba: Broj povreda se ne slaže s brojem uzroka nesreća prema tablici II, jer jedan unesrećeni u pravilu ima više povreda. Ista primjedba vrijedi i za tablicu IV i V.

Tabela III.

UZROCI PLANINARSKIH NESREĆA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Ukup.	%
Poskliznuće (snijeg, trava itd.)	4	5	6	10	7	16	13	5	10	13	10	8	13	6	126	40,60
Nevrijeme (grom, magla, oluja itd.)		6	4	2		6	4		2		2			6	32	10,30
Neiskustvo (oprema, orient.)				3	3	4	4	2	1			2	7	1	27	8,68
Lavina						3	3	4	2	1	7	2	3		25	8,04
Branje cvijeća	6	1	2		2	2	3	2	1		1		2		22	7,0
Iscrpljenost					1	2	5	2	1			2	2		19	6,11
Neopreznost	1		1			1	1				3	2	8	2	19	6,11
Nepoznati uzroci	2					2	5	1		1	1		1	2	15	4,78
Ostalo (lutanje, vodenja bujica)	1	1	1	10	2	2	5	2		1	3	2	3	3	26	8,35
UKUPNO	14	13	14	16	16	41	40	17	20	16	29	18	37	20	311	100

Tabela IV.

UZROCI PENJAČKIH NESREĆA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Ukup.	%
Iscrpljenost	6	4	2	3	2	3	3			3	23	32	3	31		15,50
Poskliznuće	1			4	5	3	5		3	1	6	6	2	26		18,00
Odron uporišta		1			10	4		3	2	2	3	8	1	34		17,00
Slaba oprema		2	3			3	2	2	2	2	3	2	1	22		11,00
Pad kamena				3	2	4		5	1	4	2		21		10,50	
Neiskustvo	2	5		5		1			1	1	4		2	21		10,50
Nevrijeme				3	3			5			1	2	14		7,00	
Nepoznati uzroci		2	2	5			1			4	1	15		7,50		
Lavina				4	1	1						6		3,00		
UKUPNO	7	6	10	10	34	8	21	13	5	18	10	19	30	39	200	100

Tabela V.

VRSTE PENJAČKIH POVREDA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Ukup.	%
Udarci po glavi, tijelu, ekstremitetima	1	4	2		4		3	7		8	1	4	4	2	40	20,04
Prijelomi kostiju glave, kralješnice zdjelice				1	8		3		1	1	2	3	5	1	25	13,10
Smrzonine						2			5	2	1			10		5,3
Iscrpljenost							1	2	5		2	4	1	15		7,84
Potres mozga			1	1		3	1				4	2	1	13		6,80
Rane s krvarenjem		1	2			3		1			1	2	1	7		3,66
Oderani dlanovi					3		1				1	2		7		3,66
Unutarnje povrede		1									1	4	2	8		4,17
Smrtnne povrede	6	2	5	5	6	5	7	3	2	5	2	9	7	2	66	34,60
Ukupno	7	6	9	9	22	5	18	13	5	24	8	26	30	10	191	100

Tabela VI. VRSTE SKIJAŠKIH POVREDA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	UKup	%
Povrede u skočnom zglobu	3	11	4	7	14	8	12	10	13	16	23	24	16	161	22,18	
Povreda u zglobu koljenja (povreda ligamenta)	2	12	4	9	12	10	7	11	9	16	5	13	13	123	16,63	
Prijelom potkoljenice	14	7	4	7	9	9		7	9	17	9	7	8	107	14,61	
Prijelom kosti u skočnom zglobu		5	6	5	4	12	2	10	11	10	3	11	6	85	11,60	
Prijelom noge pobliže nedefiniran	7	4		4	6		6		5	10	10	15	15	82	11,30	
Udarci po glavi, tijelu, ekstremitetima		3	1		1	6		4	2	2	2	8	6	36	4,84	
Ostali prijelomi i povrede kostiju, glave, kralješnice, zdjelice, ekstremiteta		1	1	3	2		1		2	5	1	9	2	27	3,62	
Potres mozga		2					1			2	3	9	6	23	3,17	
Prijelom kostiju stopala	1	2		1		1					2	2	1	10	1,51	
Ostale povrede (rane, krvarenja, povrede oka, mišića, unutarnje povrede)					1	5	2	2	3	11	10	19	17	70	9,54	
Smrtnе povrede												1	1	1	3	0,41
UKUPNO	9	25	41	21	36	49	50	31	44	54	89	69	118	91	727	100

Tabela VII. BROJ SMRTNIH NESREĆA

GODINA	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	UKup	%
Smrtnе povrede	10	4	11	11	13	16	12	9	12	7	11	11	13	7	147	100

Tabela VIII. UZROCI SMRTNIH NESREĆA 1952—1965

		Ukup	%
Poskliznuće (na snijegu, ledu, travi, kamenju, putu itd.)		30	20,50
Nevrijeme (grom, oluja, snijeg, magla)		15	10,20
Trganje cvijeća		15	10,20
Nepoznati uzroci		15	10,20
Pad u stijeni (pobliže nedefinirani)		12	8,06
Iscrpljenost (neopreznost)		11	7,49
Slaba oprema i neiskustvo		10	6,80
Lavina		10	6,80
Bolest — srčana kljenut		5	3,40
Smrznutje		4	4,73
Samoubistvo		4	4,73
Ostali uzroci (pad kamenja, pri radu, lutanje itd.)		13	8,85
Skijaški padovi		3	2,04
UKUPNO	147	100	

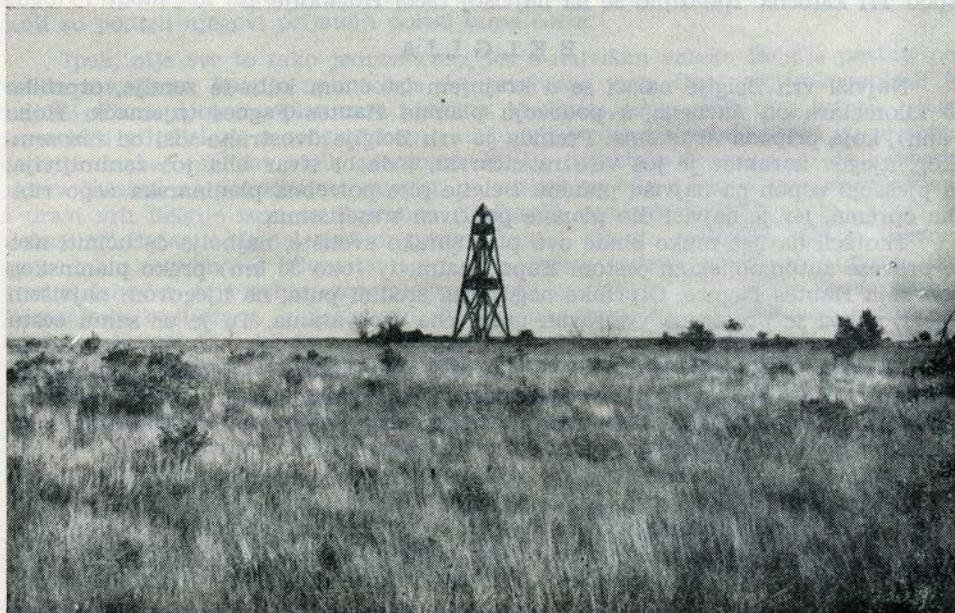
Na vrhovima Beneluksa

Pogledamo li kartu Evrope vidjet ćemo da su na čitavom kontinentu najsiromašnije planinama države Beneluksa. U tom pogledu može im konkurrirati samo jedna zemlja, a to je Danska. Postavlja se pitanje, može li se tu uopće govoriti o planinarenju, s obzirom na posve ravničarski karakter ovog dijela Evrope. Dakako, naši planinari će samo odmahnuti rukom i sa smiješkom pročitati visine kota 300, 500 i 600 m. Međutim, sjetimo li se da bi isto tako mogao postupiti i stanovnik neke alpske zemlje, kad bismo mu pokazali npr. zemljopisnu kartu SR Hrvatske, odmah ćemo shvatiti, kako je pojam visine zapravo relativna stvar. Dopustimo, dakle, zemljama Beneluksa da i one mogu imati svoje najviše vrhove i pozabavimo se s njima, ako radi ničeg drugoga, onda barem radi kurioziteta.

Prije nego li krenemo na put, treba da najprije utvrdimo, gdje nam je cilj. Evo prilike za one planinare koji osjećaju u sebi istraživalačke ambicije, da pokušaju naći odgovor na to pitanje. Zadatak nije ni malo lak, jer turistički priručnici o tome šute, a onaj tko bi se pokušao informirati u nekom turističkom uredu dotičnih zemalja, izložio bi se ozbiljnoj opasnosti, da ga — najblaže rečeno — ne shvate ozbiljno. Evo, dakle, već na prvom koraku nepremostivih teškoća. Iz toga se očito vidi da nije ni malo jednostavna stvar uspeti se na »krovove« Beneluksa. No, da ne duljimo, u ovom ćemo članku otkriti tajne najviših vrhova i našim čitaocima dati praktične savjete, kako da ih pronadu.

Vidikovac u tresetištu kod Baraque-Michel

Foto: Dr Z. Poljak

Najpogodnija baza za uspone na vrhove Belgije, Nizozemske i Luksemburga nalazi se — u Njemačkoj! Iz njemačkog pograničnog grada Aachena može motorizirani izletnik u jednom jedinom danu obuhvatiti kružnom turom od 200—300 kilometara sva tri vrha. Počet ćemo sa najbližim, holandskim.

H O L A N D I J A

Najviša tačka Holandije nalazi se upravo na tromedi sa Njemačkom i Belgijom pokraj nizozemskog mjesta Waals na pošumljenom brijezu Waalserbergu. Vrlo je zanimljiva činjenica da najviši vrh čitave jedne zemlje nema u narodu svog imena. Ipak je ta kota vrlo markantna i kao izletište popularna, ali ne zbog titule najvišeg vrha u državi, nego radi graničnih kamena triju država koji su ovdje postavljeni jedan do drugoga. Holandski graničari zovu ovo mjesto Drielandenpunt, a njemački Dreiländereck ili kraće Drei Steine (Tri kamena), pa su ta imena od njih danas prihvatili i mještani i izletnici. Možda je od svega ipak najzanimljivija činjenica, da je najviši vrh Holandije njemačko izletište, a ne holandsko. Na njemačkom podnožju Waalserberga nalazi se oveći njemački grad Aachen. Njegovi stanovnici stižu do Tri kamena za svega oko sat vremena. Iz Aachena idu tramvajem broj 12 preko Westfriedhofa (Zapadnog groblja) do granice, i par metara iza nje u gradiću Waals skreću od trga Vilhelmina Plein lijevo uzbrdo ulicom Kerkstraat, a zatim ili cestom Viergrenzenweg ili kraticama uz granicu uzbrdo do kote Beilevue (306,3 m). Tu se usred hrastove šume diže visoki razgledni toranj »Vilhelminatoren« koji nadviđuje šumu i pruža pogled na velik dio Nizozemske. Pored tornja je parkiralište, restoran, kavana i prodavaonica suvenira.

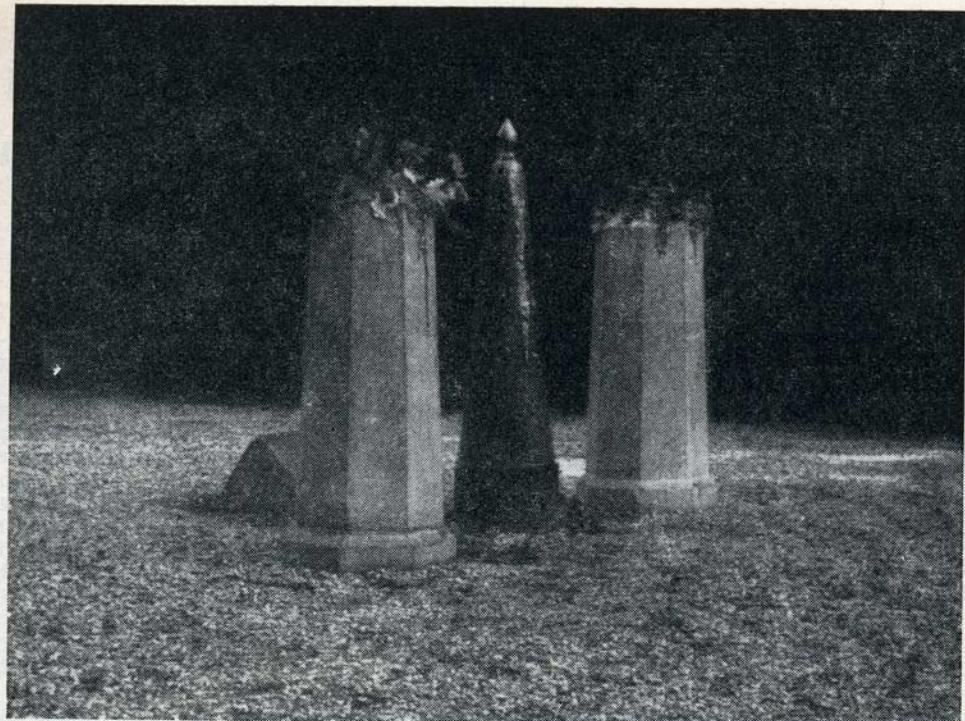
Tri kamena nalaze se još desetak minuta dalje. Šumskom cestom stiže se do male šumske čistine usred koje se nalaze jedan pored drugoga tri granična kamena svaki drugog oblika i sa natpisom na jeziku svoje zemlje - vlasnice. Visina kote: 322,5 metara. Nigdje u blizini ni žive duše. Graničarima i karaulama ni traga. Jedino uz rub šume стоји drveni kiosk nekog ugostitelja, ali taj je, izgleda, otvoren samo za vrijeme vikenda. Pogled na sve strane zatvoren šumom. Potpuna tišina. Čuje se jedino tutnjava jednog vlaka. Željeznička pruga prolazi tunelom upravo ispod Tri kamena. Nalazimo se na najvišoj tačci Holandije.

B E L G I J A

Najviši vrh Belgije nalazi se u krajnjem istočnom kutu te zemlje, otprilike 30 kilometara od Aachena, u području planine Hautes Fagnes (njemački Hohe Vann), koja pripada Ardenima. Premda je vrh Belgije dvostruko viši od nizozemskog, njegov karakter je još više ravničarski, i da bi stvar bila još zanimljivija, za pješački uspon na najvišu planinu Belgije nije potrebna planinarska nego ribička oprema, jer je najviši dio planine pokriven tresetištim.

Tko želi da bez muke obide ovo planinarsko svetište, najbolje će učiniti ako se proveze automobilskom cestom Eupen-Malmedy (oko 30 km) preko planinskog područja Hautes Fagnes. Otprilike negdje na sredini puta, na njegovom najvišem dijelu, nalazi se prostrana visoravan pokrivena močvarama. Tu je uz samu cestu turistička kuća poznata pod imenom Baraque-Michel (visina oko 650 m), a oko stotinu metara od ceste usred tresetišta diže se vidikovac u obliku planinarske piramide. To je cilj našeg puta. Ali, oprez! Do piramide može se kroz močvaru samo jednom popločanom stazom i, ni koraka od nje u stranu, barem ne bez ribičkih čizama. Prilaz piramidi plaća se tri belgijska franka.

Planinar koji želi planinariti po okolici i snaći se u labirintu tresetišta, može u turističkoj kući kupiti vrlo preciznu kartu čitavog gorja u 4 sekcije. Planinari obično dolaze ovamo autobusom ili kolima, tu obuku gumene čizme, posjete piramidi i zatim se pješice spuste s planine k svojim kućama. Vjerovali ili ne, planinarstvo u ovom području ima snažne korijene i dugu tradiciju, a prijatelji prirode nastoje da Hautes Fagnes postane nacionalni park Belgijanaca. O tome rječito

Tri kamena na njemačko-holandsko-belgijskoj trromedi

Foto: Dr Ž. Poljak

govori i spomenik Albertu Bonjeanu (1858—1939), velikom pokloniku ove planine, koji su podigli njegovi prijatelji pored same ceste.

Ipak, nije sve to tako jednostavno, jer s najvišim vrhom Belgije postoji posebna zavrzlama. Belgija naime ima dva »najviša« vrha. Ovaj koji smo opisali je najviši vrh za upotrebu planinara i turista. Međutim, svega pola sata južnije nalazi se najviši vrh Belgije u geografskom smislu, ali jer se taj nalazi usred gусте šume i ne pruža baš nikakav vidik, planinarima nije preostalo drugo, nego da pronađu »krov države« na pogodnjem mjestu, pa makar to bilo i usred ravnice. Službeni i pravi vrh Belgije zove se Botrange (Botranž), a visok je 693,2 m. Do njega se dolazi od Baraque-Michel cestom prema jugu 1 km do raskršća, odakle lijevom sporednom cestom još kilometar i po kroz krasnu sađenu crnogoričnu šumu. Botrange također nije vrh u morfološkom smislu, jer je i tu teren posve ravan. Sama kota obilježena je ipak vrlo markantno. Prvo, tu se nalazi opservatorski toranj univerziteta u Liježu visok 24 metara, podignut 1933. godine. U istoj zgradi je i klimatološka stanica Belgijskog kraljevskog meteorološkog društva i mali prirodoslovni muzej. Drugo, iza zgrade nalazi se zemljani humak visok 7 metara sa stepenicama, do njegova vrha. Taj je humak, kako piše na samom vrhu, podigla općina Eupen-Malmedy 1923. godine, a svrha mu je da najviši vrh Belgije podigne upravo toliko, da bi dosegao visinu od punih 700 metara.

Izgleda da je danas i jedan i drugi vrh Belgije podjednako popularan, jer se svake nedjelje ovdje mogu vidjeti izletnički autobusi, koji posjećuju redom oba vrha. I na kraju treba spomenuti, da je Botrange i najviši vrh čitavog Bene-luksa.

L U K S E M B U R G

Započet ćemo s neobičnom konstatacijom, da je Luksemburg gorovita zemlja, makar nema ni jednog vrha koji bi dosezao visinu od barem 600 metara. Drugi zanimljivi kuriozitet je da se još ni danas ne zna pouzdano, koji je najviši vrh kneževine Luksemburg. Rijetki poznavaci njezina reljefa još uvek su u dilemi, da li je to Napoleonsgarten ili jedan vrh na belgijskoj granici. Kako međutim većina daje prednost onom prvom, posjetit ćemo ga i mi i pokloniti se njegovoj veličini.

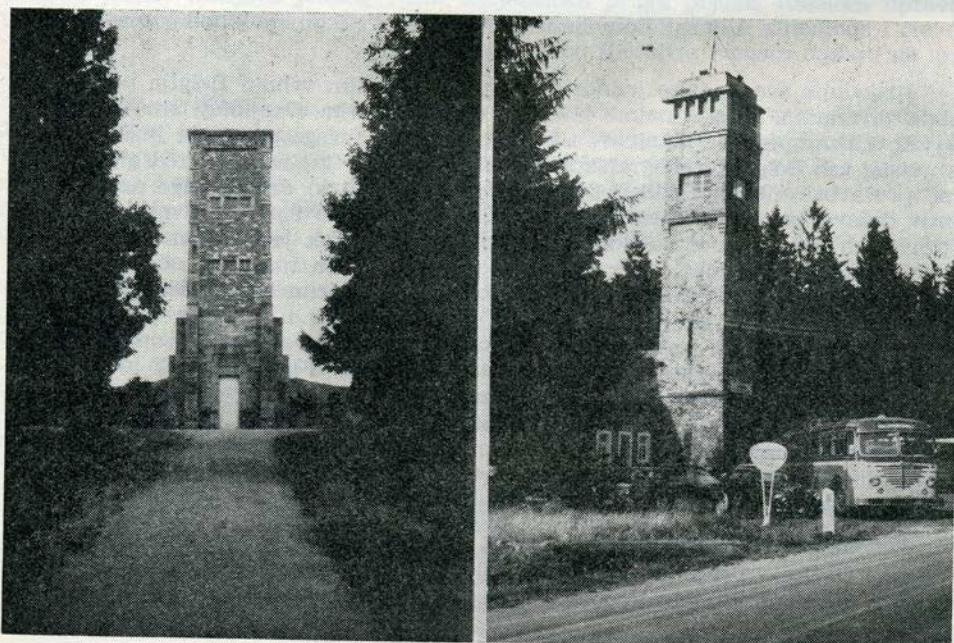
Put iz Belgije vodi vijugavom cestom prema jugu držeći se planinskih vijenaca. Nisu to visoki bregovi — jedva dosiju visinu od 500 metara — ali su im strane prilično strme. Pod njima u dubini žubore brzi potoci i rječice. Prolazimo kroz brojna sela i zaseoke, koji su se većinom smjestili na hrptu planinskih kosa, slično poput sela u našem Žumberku. Svuda putem bujno zelenilo, uredne kuće i dvorišta, i stanovnici, za koje na prvi pogled ne bismo mogli kazati, pripadaju li gradskom ili seoskom sloju.

Otprilike nakon 80 kilometara vožnje od najvišeg vrha Belgije, par kilometara iza sela Grevels, odvaja se desno od ceste sađena aleja, kojom nema ni stotinu koraka do najvišeg vrha kneževine. Vrh se sastoji od vodovodnog rezervoara, na kojem je podignut zidani toranj (potječe iz 1928. godine) a naokolo je sađena šuma: Napoleonsgarten. Premda je vrh Luksemburga degradiran na ovako proizićan način, vidik je lijep i prostran i, za razliku od najviših vrhova u Belgiji i Nizozemskoj, dočarava prisutnost planine.

Lijevo: Napoleonsgarten — najviši vrh Luksemburga

Desno: Botrange — najviši vrh Belgije

Foto: Dr Z. Poljak

H. ČAŠEVIĆ, Sarajevo

Planinarstvo u Bosni i Hercegovini između dva rata

Skica za studiju

(Nastavak)

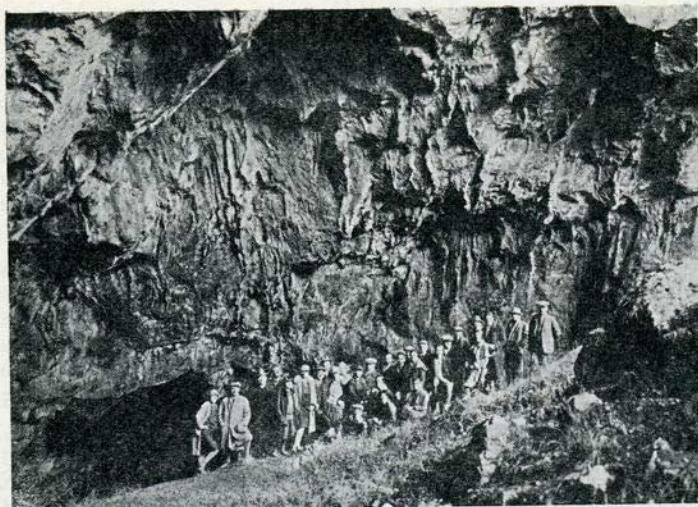
Pravilno uočavajući prostu činjenicu da bez obrađenih planina i bez izgrađenih planinarskih objekata nema planinarstva, sva planinarska društva u Sarajevu (i podružnice u BH) usmjeravaju posebno svoje snage na izgradnju planinarskih kuća i koliba, te na probijanje i označavanje planinarskih puteva. U tom pogledu postizavaju impozantan uspjeh, pogotovo kada se uzme u obzir činjenica da je većina planinarskih objekata podignuta iz vlastitih sredstava društva (članarina, dobrovoljni prilozi, prihodi od priredbi i sl.). Pomoći i dotacije države i općina su rijetke i redovito nedostatne, a osim toga neravnomjerno raspoređene. Zato je i razumljivo što su svi planinarski objekti radeni veoma skromno i bez ikakvog luksusa, pa i bez najnužnijeg komfora. (Prve komfortabilnije kuće počelo je graditi PD »Romanija« na Jahorini). Tražila se prvenstveno funkcionalnost planinarskog objekta. Objekti su građeni i locirani s mnogo sistema i svršishodnosti na najvažnijim planinarskim mjestima i punktovima. Lokaciju objekta redovito je određivao njegov planinarski značaj i svrha, dok su komercijalni momenti bili od sporednog značaja.

Na ovaj način većina planinarskih objekata je u cijelosti mogla služiti kao ishodišna tačka za najvažnije planinarske izlete na određenom području, dok je s druge strane pravilan raspored pojedinih objekata omogućavao kontinuirane višednevne ture preko nekoliko planina (npr. Vranica—Zec—Pogorelica—Bitovnja i sl.) Pri tome se može potpuno zanemariti činjenica da su pojedine planinarske kuće — u skladu sa shvatanjima stare graditeljske škole — bile locirane na vrlo nepodesnom položaju (kao npr. kuća u Jablan Dolu—Treskavica, ili kuća na Jezercu-Prenj), jer je i pored tog njihova funkcionalnost bila neosporna.

Ukupno u periodu između dva rata izgrađeno je ili opravljeno 38 planinarskih objekata, tako da je pred drugi svjetski rat Bosna i Hercegovina po broju kuća bila na drugom mjestu u Jugoslaviji. Najviše planinarskih objekata je izgradilo i održavalo Društvo planinara u BiH (20), a zatim slijede »Priatelj prirode« (6), »Romanija« i »Bjelašnica« (po 3), »Slavija« i »Kosoms« (po 2), i dr.

Planinarska kuća
pod Vilincem
na dan otvorenja
6. VIII 1939.

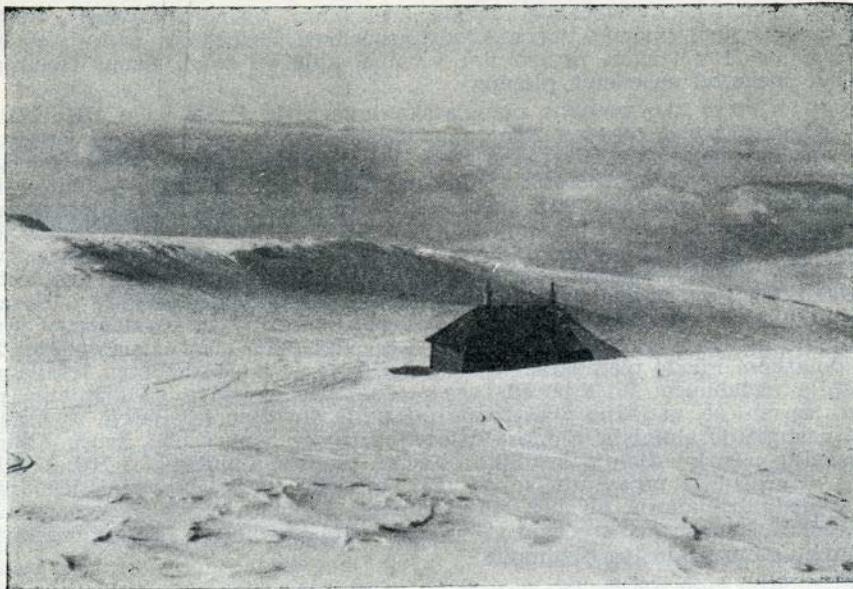
Između dva rata:
Planinari na
speleološkom
pohodu

Uporedno sa podizanjem objekata, planinarska društva pedantno rade i na obilježavanju planinarskih puteva i to po principu teritorijalne raspodjele. Svako društvo obrađuje »svoju« planinu. Tako sekcija »Slavije« postavlja ljetnu i zimsku markaciju preko Bjelašnice, »Romanija« markira Jahorinu, a »Derdelez« Romaniju; HPD »Bjelašnica« obilježava Igman, Bukovik i Čvrsnicu, »Prijatelj prirode« Prenj planinu (ovo društvo je za obradivanje Prenja čak osnovalo i »Prenjsku sekciju«), dok DPBH postavlja markacije — samostalno ili uz pomoć drugih društava — po Trebeviću, Jahorini, Igmanu i Treskavici, pri čemu posebno po klanja pažnju povezivanju pojedinih planina, pa tako markira velike relacije Bjelašnica — Hoja — Treskavica, Vranica — Zec — Pogorelica — Bitovnja (87 km) i Jahorina — Trebević.

Ovakav sistem rada na obilježavanju planinarskih puteva pokazao je sve kako pozitivne posljedice. Pojedine planine su tako solidno obrađene da se čak i danas mogu koristiti, a faktično se i koriste mnoge predratne markacije (npr.

Planinari u
Kreševu sagradili
su 1938. bazen
za kupanje

Predračni planinarski dom Devečani na Vlašiću

na Prenju i Čvrsnici). Međutim, ovakav rad nužno je doveo do toga da je čitav niz izvanrednih bosansko-hercegovačkih planina ostao sasvim ili pretežno izvan dohvata svake planinarske obrade. Tako npr. u periodu između dva rata nije izvršeno markiranje (koliko nam je poznato) ni na jednoj planini zapadne Bosne (Ljubuša, Raduša, Šator, Cincar, Lunjevača, Klekovača, Grmeč i dr., a na Vranu je postojala samo poněka markacija HPD »Bjelašnice«). Gotovo isti je slučaj

Pohod bogumilskom stećku (grob Pavla Radinovića kod Kasindola)

i s planinama istočno-bosanskog regiona (Zelengora, Visočica, Crvanj i Maglić). Uzrok ovoj pojavi svakako treba tražiti u velikoj udaljenosti ovih planina od Sarajeva, kao i u teškim prometnim vezama, koje su čak i danas smetnja za izlazak na neke od navedenih planina.

Alpinizam kao posebna planinarska kategorija javlja se u BH relativno dosta kasno. I pored tog što BH ima pored Slovenije i Crne Gore jedinstvene uvjete za razvitak alpinizma (Čvrsnica, Prenj, Treskavica, Maglić, Zelengora, Romanija), ipak se tek tridesetih godina pojavljuju prvi polualpinistički — da ih tako nazovemo — pokušaji, koji kasnije, zahvaljujući nastojanjima i entuzijazmu pojedincaca, dobivaju značaj kompletnih alpinističkih poduhvata. Svakako jedan od razloga ove prilično kasne pojave alpinizma treba tražiti u konzervativnim shvatanjima pojma i suštine planinarstva, koja su preovladavala u ono doba u BH. Tako još 1928. predsjednik jednog velikog planinarskog društva u Sarajevu raspravljaljući o sadržaju planinarstva, otvoreno isključuje iz planinarstva »svako vratolomno penjanje po stijenama«. Zbog toga alpinizam ulazi u planinarski život tek s dolaskom mlađe planinarske generacije, koja je u planinarstvu tražila nova i snažnija nadahnutja. No i pored toga sve se ipak završava na akcijama pojedincaca, jer čini se, ni jedno društvo ne pokazuje dovoljno inicijative za organiziranje nastupanje alpinista. Samo »Prijatelj prirode« osniva 1935. svoju Alpinističku sekiju, u kojoj djeluju nekoliko odličnih pionira alpinizma u BH. U DPBH i HPD »Bjelašnica« pojavljuju se od 1937. također ozbiljnija alpinistička nastojanja pojedinih članova, ali bez šireg zamaha. Nekako u ovo vrijeme u našoj alpinističkoj literaturi susrećemo i — kako nam se čini — prve predstavnike BH, Dragu Šefera i Josipa Sigmunda.⁵⁾

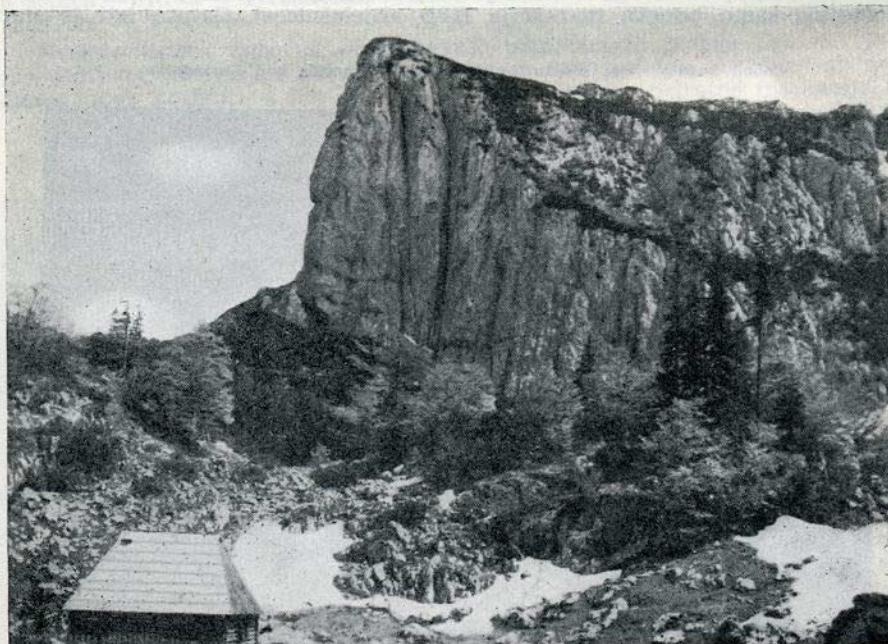
⁵⁾ D. Šefer: Alpinistika (»Snaga« 1936)

Isti: Lupoglav (»Snaga« 1936)

J. Sigmund: Prvenstveni penjački uspon preko sjeverne stijene Klapevice (»Hrvatski planinar« 1938)

(Svršetak u sljedećem broju)

Planinarsko sklonište u Jablan-dolu pod Oblikom na Treskavici 1932. godine

Značajna publikacija o jugoslavenskim planinama

Fotomonografija »Planine Jugoslavije«, urednik Petar Lučić-Roki, nakladnik Izdavačko knjižarsko poduzeće »Mladost«, Zagreb 1967. Cijena ND 120.

Početkom ljeta ove godine, obilježene miroljubivo-koegzistentnom parolom: turizam — pasoš mira, u knjižarskim se izložima pojavila velika, grafički ukusno i lijepo opremljena fotomonografija »Planine Jugoslavije«. Premda je u našoj zemlji bilo već i ranije publicirano nekoliko sličnih djela zborničkog ili monografskog no mnogo uže koncipiranog i manje više mikroregionalnog značaja, ipak je ova knjiga opravdano pobudila posebnu pažnju ne samo prirodoslovnih stručnjaka, prijatelja prirodnih ljepota i osobitosti, planinar i pasioniranih alpinista već i svekolike takozvane kulturne javnosti, jer je ona stvarno prva velika fotomonografija jugoslavenskih planina i prema tome svojevrsno pionirsko djelo, a u svakom slučaju i dobrodošla publikacija u ovoj značajnoj godini međunarodnog turizma. Upravo zbog toga sami se od sebe roje razmišljaju adekvatni pojavi tog djela i uz njega asociirane misli o planinskom reljefu naše zemlje i o svemu što je životno vezano uz te planine.

Oroplastički veoma dinamičan i pretežno planinski reljef Jugoslavije obiluje najraznovrsnijim prirodnim spektakularnostima. Prirodna sile kao da su se na području naše zemlje naročito razigrale i u snažnom stvaralačkom prirodnom kretanju materije oblikovale veoma plastično površinsko lice i obilje pejzaža geološki uvjetovano najraznovrsnijim sedimentnim stijenjem obilno prošaranim žilavim erupтивima sviju vrsta i starosti. Slika postanka, razvitka i grade reljefa Jugoslavije pruža vrlo živu i šaroliku mozaičnu arabesku svih razvojnih doba i razdoblja. Posljedica veoma složenih, krupnih i vremenski dugotrajnih prirodnih zbijanja bio je razvoj i postanak planina alpinskog orogeničnog oblikujući na jugoistoku Europe spletovne dviju osnovnih grana mladih boranih ili ulančenih planina: Dinarida na zapadu i jugozapadu te Alpida na sjeveru, sjeverozapadu i sjeveroistoku naše zemlje. Između njih, gdje su se prastari talozi preobrazili u metamorfne stijene stvarajući rudonosnu osnovu središnjeg prostora Balkanskog poluotoka razvilo se gromadno gorje Rodo-pida na istoku, jugoistoku i jugu našeg državnog teritorija.

Karakteristično je za visinsku razgranu i oblik reljefa Jugoslavije da su se najviši isponi pretežno ispleli i pružili bliže Jadranu, pa i u njegovoj neposrednoj blizini. Apstrahirajući planine što se dižu, upravo izrastaju neposredno iz mora (npr. Utka, Velebit, Biokovo, Orjen, Lovćen), planine prividno daleko od mora stvarno nisu ni sto kilometara udaljene od jadranske obale (npr. Triglav 75 km, Čvrsnica 55 km, Prenj 70 km, Durmitor 74 km, Komovi 77 km, Maglić i Korab 85 km, a od mora «sveoma udaljena» Šar-planina 100 km) tako da se reljef naše zemlje polagano spušta od zapadnog i jugozapadnog primorja prema sjevernoj i sjeveroistočnoj nizini Panonske kotline. Druga je i jedna od osnovnih značajaka reljefa Jugoslavije, da su Dinaridi, koji obuhvaćaju pogolem dio državnog teritorija, veoma izrazito i u Evropi najkontinuiranije područje krša ili krasa gradićnog pretežno od vapnenjačkih stijena, u ko-

jima je voda izjela, izdubila i oblikovala izvanredno obilje mnogovrsnih pojava i oblika krša (škrape, škripe, škari, vrtače, dulibe, doci, ponikve, dolovi, uvale, padеži, tornjići, kukovi, litice, tulci, samogradri, igle, čučavci, duvala, ponori, ponornice, pećine ili spilje i u njima šmukovi, stružnice ili stalaktiti, moskri ili stalagmiti, kaskadne kame nice, zavjesi, stupovi, prevjesi itd.). Svu tu i takvu orografsko-morfološku isprepletenost najprije su razmrsili geolozi, a onda je ambiciozni geografski sistematičari rasparčali u nekoliko (šest) planinskih spletova ili sistema i ponovo je sveznadarski zamrsili do te mjere, da je danas uistinu teško reći i ustvrditi, gdje npr. prestaje Alpsi a počinje Dinarski planinski splet. U prirodi takva međa stvarno ne postoji. Nju je izmislio nemirani i, kako se to kaže, stvaralački duh čovjeka.

Kao što je zamršena slika geološkog postanka, petrološke grade i orografske razgranicnosti, tako je nejedinstven i prostorni značaj planinskog reljefa. Između planinskih spletova isprepleto se vrlo mnogo raznolikih ulegnuća, kotilina, prodolica, krških i ostalih polja, riječnih dolina, gudura, klanaca, klisura i sutjeski. Tu su proplanci, oštrosrni grebeni i razdrta bila, tako da čitav taj reljef zajedno s blago zatalasanim rubnim područjem i čipkastom razvedenošću arhipelaške raskoši jadranskog primorja uistinu daje bogat geomorfološki mozaik najimpresionantnije ljepote. A u taj prostor život je čovjeka planinštaka ili gorštaka od pradavnih vremena sve do danas duboko upečatio dragocjeno kulturno-historijsko, umjetničko i originalno etnografsko blago, koje već samim svojim postojanjem znači u suvremenu svijetu svojevrsnu rijetkost i društveno-ekonomski osobito značajnu turističku atrakciju.

Siroko more okamenjenih valova planinskih trupina obrubljenih toplim priznatim žalima Jadra na i fascinantno bogatstvo bijarnih oblika najklasičnijega krša prepuno je najfantastičnije kombinatorike i raskošne ljepote prirode i zbog toga su naše planine i naš krš ne samo geomorfološki i biogeografski već i ekonomski naročito interesan-

tne područje Evrope. Naše planine i naš krš nisu privlačni samo za prijatelje prirode, planinare, izletnike i turiste željne spektakularnih iznenadujućih i osobitosti već taj krš i te planine predstavljaju specifičnu evropsku regiju koja poodavno već privlači znanstveni interes naučnih istraživača, a u posljednjih decenija svraca na sebe i pozornost mjerodavnih poznavalaca nedovoljno još ekonomski valoriziranih turističkih atraktivnosti Jugoslavije. Zbog toga je bila šretna zamisao, da se to obilje prirodnih ljepota, antropogeografskih osobitosti i turističkih vrednota naših planina prezentira jugoslavenskoj i svjetskoj javnosti u obliku visokovrijedne grafičko-tehničke, likovno-reprodukтивne i sadržajno-instruktivne fotomonografije, da te planinske zanimljivosti i rijetkosti budu predstavljene na način dostojan i naše mukotrpne prošlosti i naše kulturno-umjetničke baštine i naših dostignuća u suvremenoj zajednici civilizirana svijeta.

Posmatrana u cjelini fotomonografija »Planine Jugoslavije« neusporno je uspjelo publicističko djelo. Prije svega i u prvom redu (i ne samo zbog toga što je to fotomonografija) potrebno je istaći znalački probrane priloge umjetničke i planinarske fotografije profesionalnih i amaterskih, u svakom slučaju pravih i stvarnih majstora tog tehničko-umjetničkog reproduktivnog umijeća. Kako li ugodaja i fascinantne ljepote npr. u pastoralnoj smrnosti ovaca na Zlatiboru ili u bubrežastom pejzažu šarplaničkih pristranaka, u zasjenjenoj Komni ili u bijeloj pjesmi jahorinske »Rajske doline«, u eliksirske osami durmitorskog Zmijnjeg (ili Zmijnjeg) jezera ili u zaštićenom gorskom oku bjelasičkog Biogradskog jezera; koliko li veličanstvo, snage i strahotne divote u olujnom kovitlaku oblaka iznad Koda Balkana i visokogorskih hrbata Sar-planine, u očamljenoj gromadi Prokletija, i stjenovitim provalama Bjeliča, u prkosnoj životnosti gromovima isibane munike, u sedimentnim policama Dinare i vertikalama orjen-ske Subre, u imozantnom prirodom scenariju danač manje više nepoznate čvršničke divljine Dive Grabovice (nekadašnje carskog i kraljevskog rezervata i ekskuluzivnog dvorskog lovišta divokoz); što li ne priča o životu čovjeka u tim našim planinama briljantna fotodokumentacija o starim pčelinjacima ili o ženama obremenjenim surovom dinarskom svagdašnjicom; kakvu li pohvalu i laskavo priznanje izreći o snimcima kornatskog inzularnog labirinta, o vješto uhvaćenom gromu iznad Nehaj-grada, o infernalnom ulazu u golemi splet pećinskog čuda Skocjanskih jama, o divotnim škrapama što ih je planinarsko-turističkom svijetu razotkrila majstorski gradena Premužićeva staza u prirodnom perivoju sjevernog Velebita, o sjajnoj perspektivi prašumski okičenih velebitskih grbinja, o nekonvencionalnoj i nimalo stereotipnoj silici plitvičkog Kozjaka u velebnom pejzažu malokapskih šuma; pa onda — makar samo ovako fotografski, no ipak — uzbudljiv ponovni susret (kako je to označeno i u podnaslovu slike) s Martuljkovom skupinom i oštrom piramidom Špika u njoj; pa ona maestoznost brončane skulpture u pelerinu zaognutog dra Julija Kugya — i još mnogo toga što ovdje (zbog ograničena prostora) na žalost nije spomenuto.

Premda u ovoj fotomonografiji nedostaju brojne atraktivne osobitosti naših planina (npr. Jakupica, Osgovo, Kopaonik, Homolje, Romanija, Hrvatsko zagorje, ali — kolika bi onda bila to knjiga!), ipak ovih stotinu i mnogo više snimaka čine dra-

gocjenu riznicu crno-bijele tehničke reprodukcije izvanrednih prirodnih ljepota, životnih specifičnosti i turističkih osobitosti planinskog reljefa naše zemlje. Steta je tek da nije moguće determinirati autore tih veoma uspješnih, dopadljivih i gotovo do kurioznosti biranih snimaka, jer su oni samo kolektivno spomenuti na kraju knjige. Autori su tih snimaka (alfabetskim redom kao i u knjizi): Uzeir Beširević, ing. Srećko Božićević, Branislav Čelap, Tošo Dabac, Branibor Debeljaković, Jozko Dolnićar, Mladen Grčević, dr Branimir Gušić, Petar Lučić-Roki, Vladimir Matz, Milan Pavić, dr Željko Poljak, dr Šrdan Ržnar, ing. Zlatko Smerke, Vilim Strašek i Eranko Turin.

Opci uvodni komentar i sadržajnu notu ovome djelu o jugoslavenskim planinama, s očitim smislim za literarno oblikovanje pisane riječi, sa suzdržavanom emocionalnosti i smislim za mjeru, su suverenom grafijom, pregnantno su i vrlo vješto napisali akademici prof. dr Branimir Gušić (Uvod i Visovi Crne Gore), Tine Orel (Alpe Jugoslavije), Pero Lučić-Roki (Dinaridi Jadran), dr Halid Čaušević (Susret s oblacima) te dr Željko Poljak i dr Koča Jončić zajednički: Smirene planine. Sadržaj općeg uvodnog dijela preveli su na engleski jezik dr Vlado Ivir, na talijanski jezik prof. Dušanka Orlando. Informativno-instruktivne itinerarie za pojedine planinske skupove napisali su Petar Lučić-Roki (Juliske Alpe, Kamničke ili Savinjske Alpe) i dr Željko Poljak (Sjeverni Velebit, Nacionalni park Paklenica, Bjelašnica, Durmitor, Prokletije). Ukušno suvremenu tehničku opremu izradio je Miljan Vulpe.

Naravno, nema ljudiškog djela pa ni knjige bez grešaka i omašaka. Ima ih sporadično i u ovoj fotomonografiji, no njihove su pojave i sadržajne stranputice tih omašaka više slučajne, ne krne osnovno povoljan utisak cijeline i suviše pedantno kopkanje po njima podsjećalo bi više na kritikantsko cijepidačenje nego li na ozbiljno kritičko raščlanjivanje jednog ne samo publicistički vrijednog već i društveno korisnog djela. To opet ne znači preužeti što treba reći. Potrebno je benevolentno napomenuti, da raspored i uklapanje informativno-instruktivnih itinerara nije svuda baš najsjajnije uskladen s likovnim sadržajem djela. Juliske se Alpe ne dijele na tri već osnovna na dvije skupine: Zapadne (pretežno u Italiji) i Istične Juliske Alpe (u Jugoslaviji), a svaka od ovih skupina raščlanjena je opet na više manjih skupova (u Jugoslaviji npr. skupovi Triglava, Razora, Skrlatice, Jalovca, Krna, Kanina koji već spada Zapadnim Julijcima itd). Nadalje, Prisank je ostatak germanizatorskog preimenovanja slovenačkih naziva, tačno je Prisojnik. Jednako je pogrešno Veliki Paklenicu označiti kao kanjon (= duboka riječna dolina strmih strana), jer je to izrazit torrent (= bujičnjak). To su doduše već detalji, no preužeti ih ne bi bilo dovoljno objektivno.

Usprkos ovim primjedbama, ova je fotomonografija vrlo uspjelo publicističko djelo te služi na čast ne samo autorima i uredniku Petru Lučić-Rokiju već i nakladniku Izdavačko-knjijačkom poduzeću »Mladost« (Zagreb) te grafičko-tehničko-industrijskom realizatoru djela Grafičkom zavodu Hrvatske. Vrijedno je pripomenuti, da ova fotomonografija osim na hrvatsko-srpskom jeziku sa sažetim prijevodom sadržaja na engleskom i talijanskom jeziku, posebno još izlazi na slovenačkom i njemačkom jeziku. U međunarodnoj godini turizma to nije beznačajno i — bilo sretno!

Vladimir Blašković

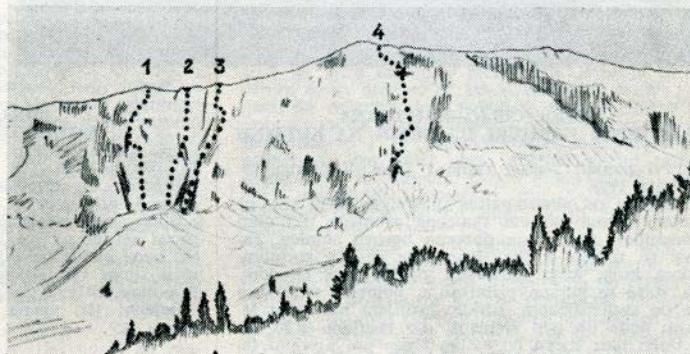
SMJER PO VELIKOJ JARUZI U JUŽNOJ STIJENI MOSORA

Prvi penjali Nenad Culić (1949), Vinko Maroević (1947) i Dražen Adam (1945) 1. siječnja 1965.

Pristup: od Žrnovnice markiranim putem do napuštenog sela Mihanovići. Od sela ravno gore do pod stijenu 1,30 h.

J. stijena u z. dijelu Mosora iznad sela Mihanovići:

1. Novogodišnji smjer
2. Bručoški smjer
3. Smjer po velikoj jaruzi
4. Početnički smjer (penjali Gerzelj-Gilić 1950, nije objavljen, ima samo historijsko značenje)

SMJER CULIC-MAROEVIC-ADAM U JUŽNOJ STIJENI MOSORA

Prvi penjali Nenad Culić, Vinko Maroević i Dražen Adam 2. siječnja 1965.

Pristup: do Kućina markiranom stazom na istok prema Miličevića pećini.

Sa staze se krene prema šumici kroz koju se dode do pod desni dio barijere.

Opis: 50 m desno od jaruge koja u dnu ima sipar. Po razvedenoj stijeni do oveće travnate police. Dolje u žlijeb te preko grma i dalje žlijebom do pod ploče. Preko njih van stijene (smjer 9 na priloženoj skici).

Ocjena: II^a, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 1 h.

J. stijena u z. dijelu Mosora is. od sela Kućine:

- Smjerovi 5–8 su ranije objavljeni, smjer 7. je ovdje ispravljeno ucrtan.
9. Smjer Culić-Maroević-Adam
  10. Smjer Maroević-Adam

Opis: ulaz s lijeve strane stupa. Razvedenim i djelomično obraslim terenom 1D do vrha spomenutog stupa. Lagano desno 3D, zatim priječnicom lijevo 5 m do pod grm. Preko njega u žlijeb i njim van stijene (smjer 3 na donjoj slici).

Ocjena: II^a, visina stijene 200 m, vrijeme penjanja 1 h.

SMJER CULIC-MAROEVIC-ADAM U JUŽNOJ STIJENI MOSORA

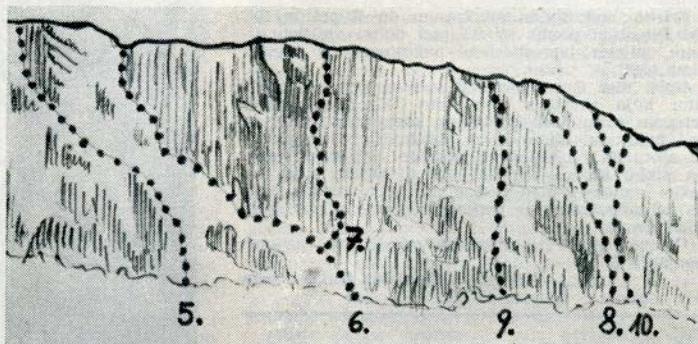
Prvi penjali Vinko Maroević i Dražen Adam 1. siječnja 1966.

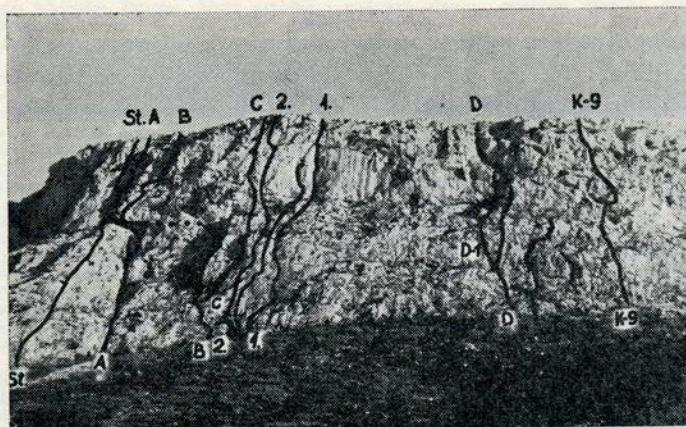
Pristup: kao gore.

Opis: od jaruge desno cca 100 m, odnosno 20 m desno od Maturantskog smjera (vidi Smerkeov vodič), te iza brida u jarugu koja prelazi u razvedenu pukotinu. Njom 2D a zatim u stablo. Od njega desno po kosom žlijebu do vrha stijene,

LJEVOM VARIJANTOM (N. Culić - I. Kalić, 2. IV 1966) preko stabla u žlijeb i preko žutog prevjesa dalje žlijebom van stijene. (smjer 10. na priloženoj skici).

Ocjena: II^a (u varijanti jedno mjesto IV^a), visina stijene 120 m, vrijeme penjanja 1 h.

SMJER CULIĆ-KALITERNA U CRVENOJ BARIJERI ILI GREDI NA KOZJAKU

Prvi penjali Nenad Culić i Ivica Kaliterna 29. svibnja 1966.

Pristup: od »Petro-nafta« u Svetom Kaju (Solin) putem prema Bóvanu (kamena gromada u obliku piramide). Kad staza dosegne borovu šumicu, rava se u dva kraka. Pogodnije je ići gornjom, užom koja, koso traverzira padine pod Gredom. Sa staze se skrene približno u polovini stijene te se po razlomljenom, niskim grmljem obrasloem terenu dode do pod središnjim dio barijere (1,30 h).

Opis: ulaz lijevo od velike ploče po laganom terenu najprije koso lijevo a zatim ravno gore na policu. Ravno u ljsku, preko prevjesa u pukotinu (2K) koja sjecje ploču (vidljiva iz podnožja). Pukotinom do kraja, zatim priječnicom desno (VI+) 3 m do malog udubljenja (K). Prevjesom malo lijevo te obraslim žlijebom do gredine. Dalje u pukotinu koja izlazi iz crnog kamina. Kamonom (K) do kraja te lijevom pukotinom do male rupe (K). Dalje pukotinom (K) te preko prevjesa u široku špranju ispod grma (K). Lijevo na grma na policu. Lijevo na brid te njim i razvedenim vršnim dijelom van stijene (smjer 2 na slici gore).

Ocjena: V^a, VI^a (sa jednim mjestom VI+), visina stijene 200 m, vrijeme penjanja 8 h.

MELKOV SMJER U ISTOCNOJ STIJENI KOZJAKA

Prvi penjali Nenad Culić i Ivica Kaliterna 18. rujna 1966.

Pristup: od Solina autobusom do Rupotina 10'. Od Rupotina prema stijeni pod dobro vidljivu crvenu stijenu ispresjecanu pukotinama i prevjesima, 30°.

Opis: ulaz 5 m desno od velikog grma u pukotinu koja završava prevjesom (K). Razvedenim terenom malo koso lijevo na kosu policu (K) do pod pukotinu. Njom 10 m, zatim lijevo na ploču, te njom (K) u slijedeću pukotinu. Njom do stropa preko kojega u plitki obrasli žlijeb. Njim na velike grmove ispred pećine. Sa lijeve strane pećine ući u pukotinu te preko ploče van stijene (vidi sliku desno).

Ocjena: V^a, VI^a, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 5 h.

Priredio: Stanislav Gilić, Rijeka

Slika desno: Melkov smjer u ist. stijeni Kozjaka

Južna stijena Kozjaka (Crvena barijera ili greda):

2. Smjer Culić-Kaliterna. Neoznačene linije su nedovršeni smjerovi. Ostali smjerovi su ranije objavljeni (smjer 1. je Centralni, tzv. Come Back).

MIKIJEV SMJER

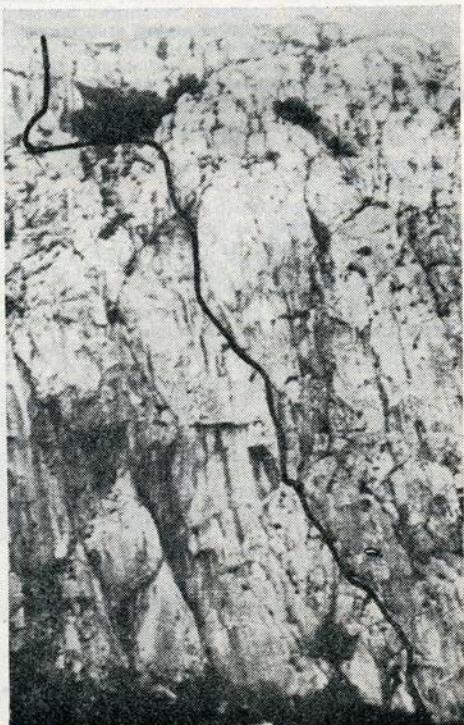
U ISTOCNOJ STIJENI KOZJAKA

Prvi penjali Mirko Ceglec (1947) i Nenad Culić 28. ožujka 1965.

Pristup: od Rupotina ravno gore kroz šumicu do pod stijeni 30'.

Opis: smjer se proteže velikim žlijebom koji se pruža od desna na lijevo a na vrhu je okomit. Od ovog okomitog dijela skrene se 10 m lijevo te ravno gore van stijene. Žlijeb je dobro vidljiv iz Rupotina. Stijena je produžetak barijere Sv. Jure.

Ocjena: II^a, visina stijene 140 m, vrijeme penjanja 45'.

**UZ 20-GODIŠNJICU IZGRADNJE
PLANINARSKIH DOMOVA U BIH**

Kada su u minulom ratu učutali posljednji pucnji i počela obnova i izgradnja naše zemlje, malobrojni preživjeli planinari prihvatali su se posla oko obnavljanja planinarske organizacije. Tih prvih poslijeratnih dana njihove oči bile su uprte u planinu. Umoran od ratovanja, sa racioniranom ishranom, radnik nije mogao biti visoko-prodruštiv u ono vrijeme kada se to od njega najviše očekivalo. Rekreacija i odmor u planini bili su neophodni da bi se mogao izdržati napomenuti rad. Trebalo je ići u planine, ali gdje? I onako malobrojni planinarski objekti bili su potpuno uništeni. Na inicijativi nekoliko predratnih planinara osnovana su prva planinarska društva i družine. Među prvim članovima ovih društava nikla je ideja o dobrovoljnoj izgradnji planinarskih kuća i domova. Sa istim onim entuzijazmom sa kojim su radili na radnim mjestima, radnici, sada već planinari, radili su na planini. Od drveta i kamena nadene na licu mjesta, obradivanoj primjitim alatom, nikle su prve planinarske kućice na Bjelašnici, Romaniji, Javorini, Treskavici, Trebeviću i drugim planinama. Gradeći ove kuće planinari se nisu razlikovali po struci i zanimanju. Gotovo sve poslove obavljali su zajedno nekvalificirani radnici i intelektualci. Od raznog, gotovo neupotrebljivog materijala, u radnim kolektivima radnici su u slobodno vrijeme izradivali inventar za planinarske domove. Taj inventar, opremu i gradevinski materijal nosili su planinari do svojih kuća na planini. Trebalo je dobiti dobrovoljnih radnih časova i znoja da se naloži prva vatra, zapali prva petrolejka i zacuće prva planinarska pjesma u izgrađenom domu. Te prve planinarske kuće bile su odskočna daska za gradnju većih planinarskih domova. Vrijedne ruke planinara uz materijalnu pomoć zajednice izgradile su u prvim godinama posljije rata preko 10 velikih objekata i isto toliko manjih, koji su u prazničke dane mogli primiti veliki broj radnika-planinara. Interesovanje za planinu i odmor toliko je poraslo da su se postojeci objekti morali proširivati. I za to je trebalo dosta truda, materijala i strpljenja. Klimatski uslovi i intenzivna eksploatacija objekata zahtijevali su stalnu brigu za njihovo čuvanje i održavanje. Taj posao, kao i iznalaženje sredstava za sva ovo, nije bio ništa lakši od same izgradnje objekata u planini. Zbog velikog priliva novih članova društva i odlaska u planinu potrebno je bilo izgraditi prilazne puteve, izmarkirati staze i organizovati vodičku službu. Sve ovo radili su vrijedni planinari, aktivisti, čija je jedina želja bila da uspiju i da stvore osnovu za razvijati planinarskog pokreta. Oni su u tome uspjeli i najbolje priznanje za njihov rad su mnogobrojne planinarske organizacije i planinarski domovi po svim planinama u Bosni i Hercegovini.

Mišo Miličević

**GODINU DANA RADA
PD »ZAGREB—Matica«**

Dana 31. ožujka 1967. održana je redovita godišnja glavna skupština PD »Zagreb-Matica« sa proglašeno dobrim prisustvom šireg članstva, a prisustvovali su joj i izaslanici PS Hrvatske, PD Ljubljana-Matica te više zagrebačkih planinarskih društava.

Iz tajničkog izvještaja o prošlogodišnjem radu društva razabire se da je broj članstva u 1966. g.

pao, a otpali su oni članovi, koji su plaćali članarinu da iskoriste planinarske, a sada dokinute povlastice na željeznici. Ukupni je broj članova iznosi u prošloj godini 2.615 članova i to 1.346 muških i 1.269 ženskih. Razumije se da ovakav broj članstva našeg najjačeg planinarskog društva ne može zadovoljiti, pa će prva mjeru novog društvenog odbora biti da se članovima društva osiguraju narociće povlastice u društvenom domu na Puntijarki na Medvednici.

S obzirom na ukupni broj članova planinarskih društava (kojih ima oko 22 na široj teritoriji grada Zagreba) PD »Zagreb—Matica« okuplja 28% svih planinara. 21% članova društva vrlo aktivno radi u raznim stručnim sekcijama samog društva.

Omladinsko-alpinistička sekcija zastupala je društvo na svim stručnim priredbama koje je priredivalo šamom društvo ili PS Hrvatske ili ostale planinarske organizacije. Članovi te sekcije ujedno su požnjeni prošle godine naročito istaknuti uspjehe na Republičkom i IV jugoslavenskom orientacionom natjecanju osvojivši prva mjesta, a kao prvaci Jugoslavije, te vrijedni pehar grada Rijeke. Članovi pobjedničke momčadi su: Zlatko Smerke, Stanislav Horvat, Duško Šmit, Josip Brešovac i Čedomir Gros.

Vrlo je aktivna bila i skijaška sekcija, koja je ujedno bila i organizator skijaških natjecanja pod nazivom: Memorijal Ivana Pačkovića, a vodila je i brigu o školovanju skijaša početnika. Saradnja skijaške sekcije sa Omladinsko-alpinističkom bila je prošle godine usko povezana, pa se i dalje očitaju rezultati u stručnom radu i natjecanjima očekuju u saradnji ovih sekcija u cilju, da stručno odgoje i privredi planinarskom radu što veći broj omladinaca.

Članovi Speleološkog odsjeka radili su na uređenju špilja na Medvednici, a naročito špilje Vetrnice za čije su konačno planško uredjenje učinili mnogo. Stručna predavanja sa posjetom raznih špilja u Hrvatskoj bila su takoder na programu, zajedno s odgojem novih mladih planinara.

Sekcija »Goranić ušla je prošle godine u 16. godinu svog postanka i rada. Na 44 sastanku članova bilo je 19 kvalitetnih predavanja u prisustvu 1031 člana. Na skupnim izletima prisustvovalo je 346 članova od kojih je 117 koristilo Putnu blagajnu. U ovoj sekciji članovi su vlasnici desetak automobila koji im služe za posjet i udaljenih naših planina.

Sekcija društvenih izleta (SDI) priređuje društvene sastanke, predavanja i izlete, a broj 120 članova koji su sudjelovali na 49 grupnih izleta. Članovi počaju važnost na obilazak planinarskih magistrala, pa je na Partizanskom putu na Medvednici osvojilo spomen-značku 25 članova, na Zasavskoj magistrali četiri, na Zagorskom planinarskom putu šest, dok je pet članova obišlo Sarajevsku, Bjelashničku i Veliku slovensku magistralu. Sekcija ima 12 kvalitetnih vodiča.

Sekcija planinara seniora najbrojnija je skupina u društvu te broji 236 članova, starijih od 50 godina. Vanredno je živa u društvenom radu, predavanjima i izletima na obližnje planine. Jedina je koja redovito priređuje izlete na planine i izvan granica Jugoslavije, pa su njezini članovi prošle godine posjetili planine u Bugarskoj, Rumunjskoj, Austriji, Švicarskoj, Francuskoj i Italiji. Jedan od najstarijih, prof. Stipe Sušnjić, popeo se sa 83 godine na Triglav. Ova skupina planinara zapravo je najjači stup društva, pokazujući u mnogim prigodama odanost društvu i planinarstvu.

Prošle godine društvo je bilo organizator VIII memorijala Janka Mišića u Samoboru, kojem je

prisustvovalo 11 društava sa 28 skupina natjecatelja.

PD »Zagreb-Matica« vlasnik je planinarskog doma „Ivan Pačković“ na Puntijarki na Medvednici (1000 m), odmarališta u Nerezinama na otoku Lošinju te skloništa na Gorščici na istočnoj Medvednici.

Kako je dom na Puntijarki prilično dotrajao to je u razne popravke i dotjerivanja doma bio utrošen iznos od oko 2,5 milijuna s. dinara, ne računajući 117 radnih dobrovoljnih sati samih članova. Rušenjem šume podno samog doma taj dom dobiva otvoren vidik na Zagreb i oveću livadu za odmor i sunčanje. U 1966. g. dom je bio razmjerno dobro posjećen pa je registrirano 1.109 planinara, te je kapacitet doma bio iskorušen sa 23%. Uspješnom poslovanju doma i dobrom glasu koji on uživa kod planinara Zagreba mnogo je pridonjela drugarica Keti Bauer s osobljem doma.

Planinarski odmaralište u Nerezinama na otoku Lošinju posjetilo je na duži boravak 107 članova sa 1622 noćenja. Ovo odmaralište sve više privlači naše članove zbog cistog mora za kupanje i radi planinarenja na Osorčiku (586 m) s koje padaju prekrasni vidici na cijeli Velebit, otoke i otvoreno more. Odmaralištem upravlja Skupina seniora koja je to odmaralište i osnovala.

U lugarnici na Gorščici na istočnoj Medvednici društvo stoji na raspoređenju samo jedna ovokluba koja služi kao sklonište, kojim upravlja Odjek za špiljarstvo. Društvo nije uložilo veća sredstva u to sklonište jer dosada nije moglo osigurati trajni posjed same zgrade.

Osim predavanja u društvenim prostorijama koje priređuju pojedine sekcije, a ukupno ih je bilo 113 prošle godine, društvena propaganda priređuje i javna planinarska predavanja kojom prigodom je dvorana uvijek bila dupkom puna.

Vrijedna i plodna je saradnja društva s PD »Ljubljana-Matica« s kojom je održana radna sjednica na Učki, a prisna je bila i saradnja sa Zavodom za zaštitu prirode, Speleološkim društvom, te Turističkim savezom Zagreba.

Da samo društvo ima raznih neriješenih pitanja i problema to je u današnjoj situaciji posve razumljivo. Istimemo tek finansijski problem, koji je usko povezan s padom članstva. Osim administrativnih troškova, koji su smanjeni na najnižu mjeru, potrebna su znatna materijalna sredstva za stručni rad, koji je prošle godine vršen u punom opsegu zahvaljujući materijalnoj pomoći SOFK općine Centar u Zagrebu.

Za vrijeme raspredanja o tajničkom izvještaju bio je stavljen prijedlog da društvo stupi u vunu vezu, radi zajedničkog rada i propagande bratstva i jedinstva među planinarama, sa pojedinim planinarskim društvima Srbije, BiH, Makedonije i Crne Gore. Taj je prijedlog bio jednoglasno i s odobravanjem prihvaćen.

Prihvaćen je i prijedlog da se zaštiti flore posveti mnogo više brige, a naročito na Medvednici kao najpošjećenijoj i prema tome najugroženijoj planini. Preporučeno je, nadalje, smiono povećati propagandu u pravcu da svaki organizirani planinar bude i pretpostavnik na »Naše planine«.

Pohjednicima na planinarskim orijentacionim natjecanjima trebali bi posvetiti punu pažnju i najviših sportski forumi i dati im priznanja, koja dobivaju sportaši i za daleko manje uspjehe.

Na kraju skupštine ponovo je jednoglasno izabran za predsjednika društva Branislav Celap te novi upravni odbor od 17 osoba.

Dr Ivo Lipovščak

ZAGREBACI ALPINISTI NEĆE NA KAVKAZ

U nedjeljak 3. travnja o. g. sastali su se u dvorani PD »Zagreb-Matica« zagrebački alpinisti da uspostave što bolju vezu svih alpinističkih odsjeka koji postoje kod planinarskih društava u Zagrebu.

Alpinist Matija Mlinac održao je tom prigodom predavanje s projekcijama u boji s nedavne ekspedicije alpinista PDS »Velebit« na egzotične planine južne Norveške. Poslijer predavanja razmotrene su mogućnosti polaska zagrebačkih alpinista na inostrane planine tokom ove godine i to naročito na Kavkaz. Kako ne postoje zasada materijalne mogućnosti za uspone na planine u inostranstvu, omogućit će se što većem broju alpinista usponi na razne planine u Jugoslaviji. Ovakvi zajednički stanci zagrebačkih alpinista održavat će se ubuduće svakog mjeseca.

I. L.

SA ZAGORSKOG PLANINARSKOG puta

Medudruštveni savjet za organizaciju i održavanje Zagorskog planinarskog puta održao je prošle godine četiri savjetovanja na kojima su rješavana pitanja dalje organizacije i popularizacije puta. Svake će se godine unaprijed za vrijeme velikih školskih praznika priredivati omladinski pohodi po ZPP-u, što će mnogo pridonijeti povećanju posjeta tog interesantnog puta.

Tokom 1965. i 1966. godine bilo je za obilazak ZPP-a izdano 1.145 iskaznica, a spomen-značku u to vrijeme osvojilo je 267 planinara. Ukinjanje povlastice za planinare na željeznicama za skupna putovanja odrazilo se i na posjeti ZPP-a, pa će se nastojati da se opadanje posjeti nadoknadi pojačanom propagandom kod planinarskih organizacija.

I. L.

UCESNICI KARAVANE BRATSTVA I JEDINSTVA NA MEDVEDNICI

Medju učesnicima Prvomajske karavane bratstva i jedinstva bila je i skupina od 37 planinara i sportaša iz Beograda koji su izrazili želju da upoznaju najljepše dijelove Medvednice, pa su s tog razloga bili smješteni u planinarskom domu na Puntijarki. Uglavnom su to bili članovi beogradskog planinarskog društva »Pobedac«.

Članovi domaćina, PD »Zagreb-Matica«, poveli su u nedjelju svoje goste do Rauhove lugarnice, pa dalje preko Horvatovih 500 stuba u Orlovinu stijena na vidikovac na TV tornju na Sljemenu, gdje su se upoznali sa Hrvatskim zagorjem i njegovim planinama, kao i sa položajem Kumrovecu koji su sutradan posjetili. Nakon posjeti Tomislavovom domu beogradski planinari su se spustili žičarom u Zagreb da prisustvuju svečanoj večeri, koju su im priredili Zagrepčani. U 23 sata vratili su se autobusom na Puntijarku gdje su u društvu članova PD »Zagreb-Matica« proveli u srdračnom raspoređenju ostatak noći izmjenivši međusobno darove. Tom prigodom je predstavnik SOFK grada Beograda uručio domaćinu diplome. One će podsjećati na ovaj uspјeli saštanak na Medvednici, koji će se obnavljati svake godine izmjenično na Medvednici ili Avali prigodom bratskih posjeta Beogradu i Zagrepčanima.

ZNAK PRIZNANJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni odbor PS Hrvatske prihvatio je pravilnik o dodjeljivanju Značke priznanja za postignute uspjehe, rezultate i zasluge na polju planinarstva u SR Hrvatskoj. Znak priznanja je brončan, srebran ili zlatan, a dodjeljuje se članovima planinarskih organizacija, kao i osobama izvan te organizacije pod izvjesnim uvjetima. Naročita plaketa podjeljivat će se planinarskim organizacijama, kao i onima izvan saveza, ukoliko su zaslužne za razvitak planinarstva u Hrvatskoj. Znak priznanja podjeljuje IO PS Hrvatske na prijedlog planinarskih društava, a može se podijeliti i na pismeni prijedlog predsjednika PS Hrvatske.

MEDUNARODNO ORIENTACIONO TAKMIČENJE U MADARSKOJ

Međunarodnom orijentacionom natjecanju u okolini Budimpešte u Madarskoj prisustvovala su i tri natjecatelja PD »Zagreb-Matica« i 5 članova PD »Sljeme« iz Zagreba. Osim Jugoslavena natjecaju se i natjecatelji iz Švicarske, Istočne Njemačke, Zapadne Njemačke, Poljske i Madarske u ukupnom broju od 151 natjecatelja.

Orijentaciona natjecanja u Madarskoj razlikuju se od naših jer se održavaju na ravnim terenima s malom visinskom razlikom, u ovom slučaju od svega 60 metara. To je zapravo natjecanje atletičara u trčanju u prirodi, a za razliku od naših, natječu se u sprintericama.

Staza je bila dugačka oko 25 km, a prva mjesto zauzeli su madarski natjecatelji, pa švicarski i istočno njemački. Naši natjecatelji zauzeli su srednja mesta između najboljih i najslabijih. Najbolji naši natjecatelji bio je član PD »Zagreb-Matica« Željko Gobec, koji je zauzeo 69. mjesto.

I. L.

U STIJE NI ANIĆ-KUKA SMJER »PO BRIDU KLINE« OSTAO NEOSVOJEN

U Vel. Paklenici podno Anić-kuka održan je za vrijeme prvomajske praznike skup alpinista kojem je prisustvovalo 56 penjača, od kojih su najbrojniji bili Slovenci. Vrlo lijepo vrijeme omogućilo je veliki broj alpinističkih uspona u raznim smjerovima Anić-kuka. Pokušaj alpinista PD »Zagreb-Matica« — Gobec, Smit, Smrke — da u prvenstvenom usponu svladaju smjer »bridom klin« nije uspio. Taj dosada nesavladani smjer najteži je u stijeni Anić-kuka, a ujedno i najteži u stijenama Hrvatske.

Organizator skupa bio je PDS »Velebit« iz Zagreba, a pristupovali su penjači AO »Kamnik« iz Kamnika, PD »Kamenjak«, Rijeka, PD »Mosor«, Split i PD »Zagreb-Matica«.

I. L.

SJECA UKRASNE BOROVE SUME NA MOSORU

Oko planinarskog doma na Mosoru splitski planinari posadiše prije oslobodilačkog rata oveći kompleks borovih sadnica koje su vremenom uzrasle u lijepu šumu, koja pruža ljeti hladovinu, a u golijeti Mosora predstavlja neobično lijepu zelenu oazu. Ta je ukrasna šuma sada nažalost izložena nemilosrdnoj sjeci seljaka iz sela Sitno Gorje. Do sada je posjećeno oko stotinjak stabala. Nadzor nad tom riješkom šumom na Mosoru, svakako je slab, jer se plačka i dalje nastavlja.

Članovi PD »Mosor« u Splitu svake godine zasadju nove površine borovim sadnicama — oko 2000 komada ove godine — pa nastaje pitanje, može li tamošnja šumarija zaštiti postojeće šume i privesti zasluzenoj kazni štetoticine?

I. L.

»VJESNIK« O »NASIM PLANINAMA«

Zagrebački dnevnik »Vjesnik« donio je u svom broju od 13. lipnja ove godine prikaz »Naših planina« u kojem među ostalim stoji i ovo:

»U toku dvadeset godina izlaženja, »Naše planine« su se razvile u reprezentativnu reviju, koja svojim prilozima, bogatstvom ilustracija i dobrom grafičkom opremljenjem predstavlja najviši domet naše planinarske literature. Književnost te vrste zauzima u evropskim zemljama istaknuto mjesto i ima brojnu čitalačku publiku. Kod nas tu funkciju vrši isključivo ovaj časopis, jer je on jedini takve vrste na hrvatsko-srpskom jezičkom području. Sadržaj časopisa je toliko raznolik i specifičan, da je vrlo

teško klasificirati ga u neki od poznatih žanrova. Možda bi bilo najblže stvarnosti smatrati ga znanstveno-popularnom revijom, premda u njemu važno mjesto zauzimaju literarni pokušaji, putopisi i reportaže. Redovita tematika su naučne discipline koje zasijecaju u planine počevši od regionalne geografije i etnografije, pa do botanike i meteorologije. Osobito su cesti napisi iz speleologije i zaštite prirode. Osnovna svrha »Naših planina« je propagiranje boravka u prirodi kao najpodesnije rekreacije za gradske ljudе.

List poslijednjih godina stiće sve veći ugled. Uživa stalnu potporu Republičkog savjeta za nauku i kulturu i preporučen je svim školama u našoj republici kao štivo za bolje upoznavanje naše zemlje. Izdavač »Naših planina« je Planinarski savez Hrvatske u Zagrebu, a prošle godine došlo je do zanimljive i svojevrsne integracije: revija je postala i službeno glasilo Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine.«

AKCIJA ZA TURISTICKU INTEGRACIJU VELEBITA I NJEGOVA PRIMORJA

Predstavnik Planinarskog saveza Hrvatske u Savjetu za zaštitu prirode SR Hrvatske, dr Željko Poljak, predložio je spomenutom republičkom Savjetu plan za turističku integraciju Velebita i njegova Primorja. Tekst plana i njegovo obrazloženje glase:

Jadranska obala naše zemlje ima u većem dijelu svog neposrednog zaleđa visoke planine, koje su vrlo zanimljive s turističkog gledišta. U području Mediterana ovakvi prirodni uslovi su jedinstveni po svojim dimenzijama i formama. Od svih naših planina uz more najzanimljiviji je Velebit jer se najviše približio moru i jer sadrži najviše elemenata interesantnih za turizam. To su slijedeći elementi:

1. Duž čitavog podnožja Velebita usječena u njegove strme strane prolazi Jadranska magistrala, od koje se odvajaju u nutrinu Velebita ceste iz Senja, Jurjeva, Karlobaga, Jablanca, Starigrada i Olovaca.

2. U Velebitu postoje planinarske kuće i skloništa na Zavižanu, Rozanskim kukovima, Alunu, Baćićkoj, Jelovoj Ruji, Visočici, Stirovcu i Paklenici. Osim toga postoji i niz lugarnica i lovačkih kuća.

3. U području Velebita nalazi se nacionalni park Paklenica, nekadašnji nacionalni park Stirovača, rezervat Rožanskih i Hajdučkih kukova i čitav niz drugih dijelova vanredne prirodne ljepote zbog svojih obilika i vegetacije.

4. Za Velebit su osobito specifični vanredni vidici na primorje i arhipelag i mogućnost osvježenja u planinskoj klimi, što je oboje vrlo zanimljivo za turiste.

5. Duž Sjevernog i Srednjeg Velebita postoji turistička dužinska staza u dužini od 50 kilometara, sagradena upravo u turističke svrhe. Ona prolazi kroz najvrednija područja (npr. Rožanski kukovi), trasirana je tako da je i najkomotniji turist može proći bez napora, a tangira četiri planinarske kuće i skloništa.

6. Zahvaljujući šumskoj eksploataciji, osim prijelaznih cesta danas u Velebitu postoji i dužinska cesta Krasno—Stirovača—Sušanj—Karlobag.

Šve gore navedene mogućnosti koje pruža Velebit su nedovoljno poznate i gotovo nikako iskorištene, premda bi mogle ući u red najvrednijih turističkih atrakcija na našem primorju. Sama se po sebi ukazuje korisnost turističke integracije primorja i vrednota u njegovom neposrednom zaleđu. Ta integracija je nažalost tek u početnoj fazi razvijena.

Planinarski savez Hrvatske učinio je u okviru svojih mogućnosti pionirske dio tog posla (planinarski objekti, markirani putovi, propaganda). Daljnje akcije u tom pravcu i u materijalnom i u organizacionom pogledu prelaze mogućnosti ovog Saveza, koji djeluje na amaterskoj osnovi.

Radi ubrzavanja turističke integracije Velebita i njegovog primorja, radi što racionalnijeg korištenja

dosadašnjih investicija u Velebitu, a u prvom redu radi eksploracije planinske prirode Velebita u turističke svrhe umjesto dosadašnje eksploracije šumskom sjecom, predlažemo Naslovu da svim faktorima turističke privrede i vlasti u primorju Velebita (općina Senj, Karlovac i Zadar) preporuči planinsko nastojanje da se Velebit iskoristi u okviru Jadranskog turizma i da se u početnoj fazi preporuči slijedeće mjeru kao neposredni zadatak:

1. održavati u ispravnom stanju ceste koje se od Jadarske magistrale uspiju u Velebit i dužinsku cestu kroz Velebit.

2. osigurati na Velebitu u ljetnoj sezoni stalno funkcioniranje turističkih punktova, koji bi u prvoj fazi pružali mogućnost noćenja i opskrbe u skromnim razmjerima, i to na slijedećim mjestima:

a) Zavižan iznad Jurjeva (cestovni prilaz, planinarska kuća);

b) Alan iznad Jablanca (cestovni prilaz, lugarnica, pl. skloniste);

c) Štirovaća iznad Jablanca (cesta, lugarnica, jakki izvor, crnogorične šume);

d) Oštarije (cestovni prelaz Gospić–Karlobag, lugarnica, škola);

e) Paklenica (planinarska kuća, parkiralište na ulazu u kanjon);

f) Halan–Tulove grede iznad Obrovca (cesta, velika lugarnica).

3. Izvršiti potrebnu propagandu velebitskog područja.

Planinarski savez Hrvatske spremam je da sa svojim područnim organizacijama pruži punu podršku u predloženoj akciji i da stavi na raspolaganje svoje objekte, osobljije i dosadašnje iskustvo.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE SA SAVJETOVANJA PSH I PSBII

Sastanak je održan 20. i 21. maja na Trebeviću, a imao je dvojaki cilj:

— da se razmotre problemi izdavanja, uređivanja i tiraže časopisa »Naše planine« kao jedinstvenog glasila planinarskih saveza Hrvatske i Bosne i Hercegovine,

— da se poboljša saradnja između obaju Saveza u cilju unapređenja planinarstva.

Na osnovu plodne i svestrane diskusije i razmjene mišljenja o navedenim pitanjima usvojeni su slijedeći zaključci i preporuke:

a) ZAKLJUČCI

Pri planinarskom savezu Bosne i Hercegovine formirat će se Redakcijski kolegij za časopis »Naše planine«. Kolegij će sačinjavati nekoliko planinarskih radnika čiji bi zadatak bio da prikupljaju materijale i vrše selekciju rukopisa, da lektorišu, odnosno da vrše redakturu određenih napisu i sreden materijal šalju Redakciji časopisa u Zagreb na štampanje.

Usvojena se mogućnost da autori napisu mogu i direktno da se obracaju Redakciji u Zagrebu bez posredovanja Redakcijskog kolegija u Sarajevu, iako direktno obraćanje Redakciji u Zagrebu otežava grad glavnog uredniku časopisa.

Kolegij treba da ostvari kontakt sa propagandnim komisijama u planinarskim društima kako bi ove u svoje programe rada unosile i saradnju u časopisu, zatim probleme preplate i distribucije časopisa.

Zaključeno je da Izvršni odbor Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine sa redakcijskim kolegijem časopisa u Zagrebu razradi sistem prikupljanja oglasa preko planinarskih društava.

S obzirom na svoju obavezu u odnosu na limitiran minimum preplatnika časopisa Izvršni odbor Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine dužan je da razradi što stimulativniji sistem za prikupljanje preplatnika.

Rubrika »Vijesti«, koju časopis »Naše planine« redovno donosi, proširit će se u tom smislu da pojavi oblik informativnog biltena. U tom cilju Re-

dakcijski kolegij Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine posebno treba da se angažuje na prikupljanju informacija o djelatnosti društava.

Zaključeno je da Planinarski savez BiH kao i učesnici ovog savjetovanja razvijaju što intenzivniju propagandnu aktivnost vezanu za saradnju u časopisu, povećanje tiraža i širenje preplatnika.

Zaključeno je da se ostvari kontakt sa Planinarskim društvom »Energoinvest« koje je bilo izdavač časopisa »Staze«, da stavi na raspolaganje adresar bivših preplatnika ovog časopisa, kliješte kao i sav ostali materijal koji može da koristi Redakcija časopisa »Naše planine«.

Apeluje se na društva da propagandni plakat za »Naše planine« postave na vidna mjesto u nasejima, radnim organizacijama i planinarskim domovima.

Usvaja se sugestija da časopis redovno donosi stručne priloge iz raznih oblasti planinarstva, alpinizma, speleologije, gorske službe spasavanja i tako dalje.

b) PREPORUKE

Upućuje se Izvršni odbor Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine da za svoju slijedeću skupštinu pripremi prijedlog da obaveznu preplatu društava na časopis »Naše planine« i da sugerira broj časopisa na koji bi se pojedina društva trebala pretplatiti.

Preporučuje se da Savez i društva prilikom raznih takmičenja kao nagradu predviđaju i godišnju preplatu za »Naše planine«.

Smatra se korisnim da Izvršni odbor Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine razmotri mogućnost uvođenja obaveznog doprinosa uz člansku markicu. Ovaj doprinos za časopis u iznosu od 50–100 starih dinara ne bi predstavljao naročito opterećenje za članove organizacije.

Učesnici savjetovanja su se založili da časopis »Naše planine« prihvate i ostali planinarski savezi sa srpskohrvatskog jezičkog područja.

Preporučeno je da Planinarski savez BiH uspostavi kontakte i sa planinarskim organizacijama iz drugih zemalja u cilju razmjene štampanih edicija.

Razmatrajući i ostala pitanja saradnje, na savjetovanju je postignuta saglasnost da Savezi organizuju zajedničke tečajeve za početnike alpiniste, speleologe, vodiče, gorskog službe spašavanja itd. Preporuča se organizovanje zajedničkih tečajeva i instruktore iz obiju Saveza.

Zauzet je stav da se podrže akciju Planinarskog saveza Jugoslavije za stvaranje jedinstvenog programa školovanja kadrova putem seminara i drugih oblika.

U cilju produbljavanja međudruštvene odnosno medurepublike saradnje preporučuje se organizovanje zajedničkih izleta, alpinističkih tura i speleoloških logorovanja kao i zajedničkih aranžmana za posjet inozemnim planinama u čijem organizovanju planinari Hrvatske imaju znatno veća iskustva.

Preporučuje se organizovanje zajedničkih izložbi planinarskih fotografija kao i razmjena samostalno organizovanih izložbi na principu pokretnih izložbi.

Svi učesnici savjetovanja izrazili su želju da ovački skupovi treba da predu u tradiciju. S tim u vezi planinarski Savez Hrvatske prihvatio je da nude domaćin slijedećeg sastanka.

KAKO SKUPSTINA GRADA ZAGREBA GLEDA NA TOMISLAVOV DOM

Naši planinari često postavljaju pitanje, kakva je danas situacija s Tomislavovim domom na Sljemenu kod Zagreba. Da bi dali što tačniji odgovor na ovo opravданo interesiranje, smatramo da će biti najzgodnije donijeti na ovom mjestu u cijelosti tekst dopisa koji je PSH 10. VI 1967. pod brojem 478 uputio Gradskoj skupštini, jer taj dopis saставljen u formi memoranduma, sadrži sve važnije elemente toka događaja nakon požara u Tomislavovom domu, a ujedno pokazuje kakav stav je PSH zazueo u pitanju obnove doma. Iz teksta do-

pisa vidljivo je da je Savez uspio doći do kredita od 200 milijuna starih dinara, a danas možemo informirati naše čitaoca, da je taj kredit koji se spominje u dopisu, nažalost, propao jer Skupština grada Zagreba nije bila voljna da prihvati prijedlog Saveza. Evo teksta spomenutog dopisa:

Zagreb, 10. VI 1967.

Skupštini grada Zagreba
Na ruke predsjednika

Tomislavov dom sazidao je 1937. g. HPD. Financijska sredstva su osigurana dobrovoljnim prilozima članova uz veliku pomoć Gradskeg poglavarstva Zagreba i drugih društvenih organizacija onog vremena.

Poslije oslobođenja objekt je pretvoren u hotel, ali je na lično inzistiranje druga Tita vraćen planinarskoj organizaciji.

Unatoč tome u toku čitavog kasnijeg perioda vršen je pritisak na planinarsku organizaciju da se objekt odstupi i pretvori u ugostiteljski objekt reprezentativne kategorije.

Sa druge strane PSH, u želji da Tomislavov dom ostane i dalje lokal sa jefinom uslugom blizak planinarima i širim slojevima građanstva, odupirao se tim zahtjevima, iako se borio sa velikim tešćinama.

Kada je Tomislavov dom u ljetu 1964. djelomično izgorio, nastojanja Skupštine grada da preuredi Tomislavov dom u reprezentativni objekt pojačana su te je 12. VIII 1964. g. došlo do nagodbe kojom se Tomislavov dom predaje Skupštini grada uz naknadu od st. din. 160.000.000 umanjenu za osigurninu od 72.800.000. Svoj dio od 87.200.000 Skupština je trebala isplati u tri rate, s tim da se zadnja rata isplati do 30. juna 1966. g.

Sklopljeni ugovor bio je nepovoljan za PSH, pogotovo jer je od dobivene osigurnine trebalo 20.000.000 posuditi Hotelsko-ugostiteljskom poduzeću »Risnjaku« za sanaciju objekta.

Ovdje treba posebno istaći da su pregovori o predaji doma toliko absorbitrali zainteresirane strane, da nitko nije vodio ili mogao voditi računa o objektu koji je ostao bez krova i bio izložen djelujućem propadanju.

Vjerovalo se da je problem Tomislavovog doma konačno skinut sa dnevnog reda, no stvari su krenule drugim tokom.

Hotelsko-ugostiteljsko poduzeće »Risnjak« nije izvršilo svoje obaveze prema građanima Zagreba i objekt je spao na razinu obične krčme.

Sa druge strane Skupština grada nije mogla podmiriti ugovorom preuzete obaveze prema PSH, pa je isti stavila u vrlo neugodnu situaciju.

Novac dobiven od Osiguravajućeg zavoda nije bio dovoljan da se nešto učini na realizaciji zatvorenih planova, a njegova vrijednost osjetno je padala zbog djelovanja novih privrednih instrumenata.

Našavši se u takvoj situaciji, PSH je zatražio od Gradske skupštine, da se ugovorena svota isplati ili da se objekt vrati zajedno sa 20.000.000 posudenih za njegovu sanaciju. Nakon pregovora koje smo vodili sa tadašnjim predsjednikom Gradske skupštine drugom Pirkonom, koji je pokazao veliko razumijevanje, te drugom Markišem načelnikom za privredu Skupštine, i Padrovom, načelnikom za finansije, donesen je zaključak da se Tomislavov dom vrati planinarskoj organizaciji zajedno sa posudjenim sredstvima. Planinarskom savezu Hrvatske doznačena je svota od st. din. 30.000.000, ali je od toga trebalo isplatići Hotelsko-ugostiteljskom poduzeću »Risnjaku« cca 10.000.000 s. d.

Na zadnjem sastanku PSH i Skupštine grada kojem su prisustvovali drugovi Markiš i Padrov, dogovoren je da se pride izradi nacrta za adaptaciju i dogradnju Tomislavovog doma, jer je prema riječima prisutnih drugova, Gradska skupština izrazito zainteresirana za takav zahvat i voljna je takvu akciju pomoći. Na teme je posebno inzistirao drug Padrov te obećao ličnu podršku takvoj akciji. Dapače dogovoren je da Gradska skupština potpomogne adaptaciju Tomislavovog doma u počet-

noj fazi sa cca st. din. 10.000.000, ali da je realizacija ove pomoći moguća tek početkom 1967. godine.

Planinarski savez Hrvatske je u međuvremenu poduzeo korake za realizaciju dogovorenih stavova te sa »Inženjeringom Zagreb« sklopio ugovor za izradu nacrta za dogradnju i adaptaciju Tomislavovog doma.

Sa druge strane, imajući u vidu financijske mogućnosti Gradske skupštine, PSH je poduzeo korake za dobivanje kredita. S tim u vezi konzultiran je drug Markiš, koji je ovakvu akciju okvalificirao kao vrlo povoljnu za gradsku skupštinu i za definitivno uređenje Tomislavovog doma. Prema izjavi druga Markiša, Skupština bi mogla preuzeti otplate anuiteta u visini od cca st. din. 15.000.000 godišnje.

Ponukani ovakvim stavom zatražili smo kredit u visini od st. din. 200.000.000, a prema troškovima idejnog projekta izrađenog od strane »Inženjering Zagreb«

O postojećoj mogućnosti za dobivanje kredita smo 25. III obavijestili Gradsku skupštinu uz molbu da se izda garancija i preuzme otplata. Ovo traženje je bilo u skladu sa izjavom druga Markiša i sa izraženom spremnošću druga Padrova da će Skupština izći u susret svakoj akciji za uređenje Tomislavovog doma, a posebno sa obećanjem druga Pirkera da će se pomoći uređenje Tomislavovog doma bilo jednokratno ili kako drugacije, jer je to obaveza Gradske skupštine prema građanima Zagreba.

Nakon tog traženja nastupila je jedna prilično duga šutnja u kojoj su sva nastojanja tajnika PSH da stupi u vezu sa drugom Padrovom ostala bez rezultata.

Tek koncem maja dolazi do razgovora između tajnika PSH i finansijskog savjetnika Pribilovića na kojem drug Pribilović prihvata, u načelu, zahtjev PSH tj. da Skupština grada preuzme otplatu anuiteta, ali uz uvjet da Tomislavov dom povisi cijene na nivo hotela adekvatne kategorije te da se u tom slučaju ostvareni dobitak dijeli između PSH i Skupštine grada na pola.

Izvršni odbor PSH razmotrio je prijedlog i odabio ga kao neprihvatljivog, jer bi na taj način i takvom politikom cijena Tomislavov dom izgubio dosadašnji karakter i prestao biti stjecište planinarske i izletničke — najširih slojeva građana ovog grada, nego bi postao eventualno lokal za publiku dubljih džepova. To ova organizacija nikad nije željela učiniti baš zbog toga, jer je uvijek i stajala u opoziciji kod planova da se Tomislavov dom pretvori u hotel reprezentativne kategorije. To ne znači da je IO generalno protiv usluge na višem nivou i viših cijena, dapače, nakon adaptacije jedna dvorana bi bila podređena tom cilju, no ona bi u ovom objektu bila iznimka, a ne pravilo, za razliku od prijedloga Skupštine, koja traži suprotno.

U ovom času, 3 godine nakon požara, Tomislavov dom još uvijek čeka. Čeka i novac od Osiguravajućeg zavoda kao i kredit koji je PSH uspio osigurati.

Napominjemo, međutim, da se mogućnost dobivanja kredita gasi koncem mjeseca juna.

Zbog svega gore navedenog, molimo Naslov da najhitnije razmotri problem i preuzme obvezu otplate anuiteta kako je to predloženo našim dopisom od 25. III a u interesu građana i planinara Zagreba.

Tajnik PSH: Predsjednik PSH:
Velimir Vinterštajger v. r. Večeslav Holjevac v. r.

IZVANREDNA SKUPSTINA PLANINARSKOG ODBORA ZAGREBA

U Zagrebu je 24. siječnja održana skupština Planinarskog odbora grada Zagreba, (POZ), koja je imala zadatak da riješi najaktuellije probleme zagrebačkog planinarstva.

Na početku skupštine podijeljene su nagrade za najuspješnije eksponate na »Smotri planinarske fotografije«. Najveći uspjeh na toj izložbi imao je ing Zlatko Smerke kojemu su predate nagrade Planinarskog odbora grada Zagreba i Planinarskog saveza Hrvatske.

Izvještaj koji je sadržavao podatke o aktivnosti POZ dokazao je da je taj odbor uspješno radio u protekljoj godini. Između akcija koje spominje izvještaj treba izdvojiti otvoreno pojedinačno prvenstvo u orijentaciji grada Zagreba koje je održano 14. svibnja 1966. na Medvednici. Neposredni organizator tog natjecanja bilo je PDS »Velebita«. Organizator orijentacionog takmičenja »Memorijal J. Mišića« bilo je PD »Zagreb-Matica«, no kao pokrovitelj i ovaj puta javio se Planinarski odbor Zagreba. Slijedi već spomenuta Smotra planinarske fotografije, koja je bila otvorena na Dan mladosti uz pomoć PD »Sljeme«. POZ je zatim organizirao Spomen-put po Medvednici u povodu sjećanja na prvi prodror partizanskih jedinica na Medvednici. Kod te akcije pojavljuju se opet društva, kao neposredni izvođači u postavljanju orijentacionih znakova i markacija. Bili su to PD »Grafičar«, »Zanatlija« i »Stubičane« iz Donje Stubice.

POZ je pokazao punu aktivnost u školovanju novih planinarskih kadrova. Tako je organizirana škola za vodiče uz pomoć Komisije za vodiče PSH, koja je trajala s teoretskom i praktičnom nastavom šest tjedana. Dvadeset i troje učesnika ove škole dobilo je zvanje vodiča pohoda. Time je popunjena praznina koja je vladala u zagrebačkim društvinama za tim kadrom. POZ je sudjelovao svojim sredstvima i u organizaciji alpinističke škole, koju je vodilo PDS »Velebit«, kao i kod tečaja za Gorsku službu spasavanja.

Kako je POZ koordinacioni odbor zagrebačkih planinarskih društava, većinu akciju neposredno izvode društva. Tako je predviđeno da tokom 1967. budu izvedene akcije i natjecanja od kojih treba spomenuti već tradicionalan Memorijal J. Mišića. Otvoreno pojedinačno prvenstvo u orijentaciji grada Zagreba, zatim Noćni marš Medvednicom, organizirati će se foto-služba, pričiće se o uređenju spilje Veternice, a u stručnom radu predviđa se škola za vodiče, pionirska škola, tečaj za pripravnike GSS, te visokogorska alpinistička škola.

Nažalost poslije podnesenog izvještaja došlo je do raspушtanja skupštine, što je uslijedilo zbog izravnanja nepovjerenja predsjedniku POZ Antunu Vaničeku i nezadovoljstva delegata iz društava zbog načina na koji je skupština vodena. Naime, predsjednik je htio proturiti kao novi statut dokumentat, koji u osnovi ne odgovara društvinama, jer ih obavezuje da stupi u POZ gubeći time svoju samostalnost. Kako taj novi statut nije u skladu sa statutima društava i PSH, potrebno je bilo da se on revidira. Međutim do rasprave o statutu nije ni došlo, jer su delegati društava zatražili da skupština vodi radno predsjedništvo, koje će delegati sumi izabrati, a ne predsjednik POZ. Po izboru novog radnog predsjedništva delegati su dali prijedlog da se skupština raspusti na neodređeno vrijeme, dok se ponovno na glavnom odboru POZ, koji prije sazivanja izvanredne skupštine nije bio ni sazvan, raspravi o statutu i ulozi koju mora imati Planinarski odbor Zagreba.

B. Špoljarić

REDOVNA SKUPSTINA PLANINARSKOG ODBORA ZAGREBA

U Zagrebu je 18. 4. 1967. godine održana Redovna skupština Planinarskog odbora Zagreba u prostorijama PD »Zanatlija«. Ovu skupštinu je sazvao i pripremio Glavni odbor POZ-a, prema zaključcima izvanredne skupštine koja je održana 24. 1. 1967. Ova izvanredna skupština prekinuta je na zahtjev prisutnih delegata zbog nedovoljne pripremljenosti i zbog ličnog stava predsjednika. Jedan od razloga prekidanja skupštine bio je i taj što je

skupštinu sazvao predsjednik bez prethodnog sazivanja glavnog odbora.

Zaključak skupštine je bio da glavni odbor izvrši temeljite pripreme i da sazove novu skupštinu. Ujedno je glavni odbor zadužen da nacrt pravila POZ-a uskladi sa statutom planinarskog saveza Hrvatske i u skladu sa novim zakonskim propisima o udruživanju građana.

Glavni odbor je održao tri sjednice. Na prvoj sjednici Glavnog odbora predsjednik Antun Vaniček podnio je ostavku i demonstrativno napustio sjednicu. Tako je daljnjem radom Glavnog odbora rukovodio vršilac dužnosti predsjednika potpredsjednik Jakob Kopić. Formirana je posebna komisija sastavljena od članova Glavnog odbora i predstavnika Planinarskog saveza Hrvatske.

Nakon temeljitim priprema skupština je sazvana i održana. Prisutni delegati upoznati su sa ostavkom predsjednika i preporukom Glavnog odbora da se ostavka prihvati. Ona je prihvaćena. Svi delegati su primili nacrt pravila POZ-a. U diskusiji su svi delegati osim delegata PD »Zagreb-Matica« podržali prijedlog o dalnjem radu POZ-a i složili se sa nacrtom pravila. U pravilima su izvršene neke manje izmjene i pravila su glasanjem prihvaćena. Delegati PD »Zagreb-Matica« su se suzdržali od glasanja. Oni su izjavili da će naknadno razmotriti pravila i donijeti svoj stav i odluku o daljnjoj suradnji sa POZ-om.

Na skupštini je osim toga zaključeno da Planinarski odbor Zagreba bude koordinaciono tijelo u zagrebačkoj planinarskoj regiji. Njegova dužnost je da vodi brigu o akcijama u zagrebačkoj regiji bilo da je inicijator tih akcija ili rukovodi njima po odluci PSH ili na zahtjev nekog planinarskog društva. Time je POZ-u stavljen u zadatku isključivo planinarski rad. Zaključeno je da Planinarski odbor po svojoj organizacionoj šemi neće biti nikako tijelo između Planinarskog saveza Hrvatske i društava već tijelo za koordinaciju i izvršni organ komisija PSH za regiju Zagreb.

Prema nacrtu novih pravila društva su skupštini predložila svoje predstavnike u Glavni odbor POZ-a, a kandidaciona komisija je predložila članove sekretarijata i nadzornog odbora. Lista kandidata je aklamacijom prihvaćena.

U glavni odbor POZ-a izabrani su:
za predsjednika — Hudotečnjak Stanko PD »Grafičar«
za potpredsjednika — Hlebec Željko PD »Sljeme«
za tajnika Oppitz Leo PD »Sljeme«
članovi: Kostelic Branko PD »Troglava«, Mihelja Ivica PD »Grafičar«, Rukavina Josip PD »Lipa«, Milinarić Vlado PD »Runolist«, Bubanj Nevenka PD »Željezničar«, Kopić Jakob PD »Sutjeska«, Krizmanić Jakov PD »Zanatlija«, Špoljarić Branimir PD »Velebit«, Kreš Rudolf PD »Risnjak«, Lissac Ivan PD »Ris«, Budišnik Miroslav PD »Kontakt«, Lesić Siniša PD »Rade Končar«, Mitin Boris PD »Susedgrad«, Kamenić Vlado PD »Japetić«, Janžić Boris PD »Jastrebarsko«, Pipel Boris PD »Nik«.

Svoje predstavnike u Glavni odbor nisu delegirala planinarska društva: »Prijatelj prirode«, »Priroda«, »Maks Plotnikov« i »Zagreb-Matica«.

Na prvoj sjednici novog Glavnog odbora POZ-a koju je sazvao novi predsjednik, predstavnik PD »Zagreb-Matica«, upoznao je Glavni odbor da je njihovo društvo na sjednici upravnog odbora donijelo odluku da se prihvate pravila POZ-a. On je ujedno obavijestio glavni odbor da će u njemu PD »Zagreb-Matica« zastupati Josip Ryslavi.

Na istoj sjednici donijet je niz odluka o akcijama planinara grada Zagreba, određeni su organizatori, termini i finansijska sredstva. Odlučeno je da radom POZ-a između dviju sjednica Glavnog odbora rukovodi sekretarijat koji je sastavljen od predsjednika, potpredsjednika i tajnika. U sekretarijat će se povremeno kooptirati po jedan ili više članova Glavnog odbora i to predstavnici onih društava čije akcije su u toku priprema ili su u toku.

Z. Hlebec

Izložba planinarske fotografije PSH 1967.

1. Pravo učestvovanja imaju svi članovi planinarske organizacije kao i ostali građani SFRJ.
2. Tema fotografije treba da bude u vezi sa planinarskim djelovanjem.
3. Svaki učesnik može konkurrirati za 10 crno bijelih fotografija, od kojih će biti izloženo najviše 5 fotografija.
4. Na poledini fotografije treba biti označena samo šifra i naziv fotografije sa rednim brojem.
5. Uz fotografije mora biti priložena zatvorena koverta samo sa oznakom šifre, a u njoj ime autora, tačna adresa, planinarsko društvo (ako je autor član), lokalitet fotografije, po mogućnosti tehnički podaci o filmu i ekspoziciji i nazivi fotografija po rednom broju, koji se nalazi uz šifru.
6. Fotografije moraju biti predane u kancelariji PSH ili poslane preporučenom pošiljkom na adresu: PSH, Zagreb, Gajeva 2a do 30. IX 1967 kada žiri počinje sa radom.
7. Nagrade:
I nagrada za najbolju fotografiju po odluci žirija;
II nagrada za najbolju fotografiju hrvatskih planina po odluci žirija;
III nagrada uredništa »Naših planina« po odluci uredništva;
Tri diplome po odluci žirija;
Svim učesnicima podijelit će se priznanja za sudjelovanje na izložbi. Visina nagrada bit će objavljena naknadno.
8. U konkurenциju će biti prioritetno uzeti neobjavljeni radovi.
9. Izložba je zamišljena kao pokretna izložba, koja će obići važnije planinarske centre, kao sredstvo propagande planinarstva, pa molimo autore da to uvaže.
10. Sve poslane fotografije biti će vraćene autorima po završetku izložbe.

KOMISIJA ZA PROPAGANDU PSH

”Naše planine“ - glasilo za čitavo hrvatskosrpsko jezičko područje?

Dana 20. i 21. maja ove godine održano je na Trebeviću kod Sarajeva savjetovanje Izvršnih odbora Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine i Planinarskog saveza Hrvatske. Tema savjetovanja prvič dana bila je problematika zajedničkog glasila »Naše planine« i zato su savjetovanju pozvani kao gosti svi suradnici časopisa iz Sarajeva i predstavnici sarajevskih planinarskih društava. Nakon referata, koji je održao urednik, razvila se vrlo živa diskusija. Bilo je mnogo korisnih prijedloga o tome, kako da se poboljša sadržaj »Naših planina« i kako da se poveća broj pretplatnika u Bosni i Hercegovini.

Među zaključcima koji su doneseni na kraju Savjetovanja, treba istaknuti onaj, koji predviđa ponovni slični sastanak još u toku ove godine negdje na području SR Hrvatske, i zaključak, da se predloži Planinarsko-smučarskim savezima Srbije i Crne Gore zajedničko izdavanje »Naših planina« kao glasila za sve planinarske organizacije na hrvatsko-srpskom jezičnom području. Na temelju usvojenog zaključaka, izdavač časopisa, Planinarski savez Hrvatske, uputio je Savezima Srbije i Crne Gore, pismo, u kojem se predlaže način integracije. Ovaj prijedlog Saveza Hrvatske i Bosne i Hercegovine je značajni prilog jačanju prijateljstva sa planinarskim organizacijama iz ostalih republika i akt punog razumijevanja u današnjim teškim izdavačkim prilikama. U želji da našu planinarsku javnost što tačnije informiramo o toj akciji, donosimo ovdje u cijelosti tekst tog pisma:

PLANINARSKO-SMUČARSKOM SAVEZU SRBIJE
I PLANINARSKO-SMUČARSKOM SAVEZU
CRNE GORE

Na temelju zaključaka sa savjetovanja Izvršnih odbora PS Hrvatske i PS Bosne i Hercegovine održanog na Trebeviću kod Sarajeva dne 20–21. maja 1967, predlažemo Vam da zajedničko glasilo PSH i PS BiH »Naše planine« prihvate i kao službeno glasilo Vaših Saveza. Uvjety integracije bili bi slijedeći:

1. PSS Srbije i PSS Crne Gore odredili bi na svojim idućim skupština posebni doprinos u visini od 1 dinar po svakoj članskoj markici prodanoj planinarskim društvima (izuzev pionirske), a u korist fonda za »Naše planine« i to počevši od

1. januara 1968. godine (u Hrvatskoj se takav doprinos ubire već desetak godina, a od njega se izuzimaju markice za članove-pionire).

2. PSS Srbije i PSS Crne Gore proveli bi na svom teritoriju propagandu za časopis.

3. »Naše planine« postale bi sa 1. januarom 1968. službeno glasilo PSS Srbije i PSS Crne Gore.

4. PSS Srbije i PSS Crne Gore imali bi pravo u časopisu uvrštavati svoje materijale, za koje mogu formirati i vlastite redakcijske odbore.

5. Svu materijalnu i pravnu odgovornost, administraciju i distribuciju, kao i tehničku redakciju snositi će i nadalje dosadašnji izdavač PSH u Zagrebu.

Ukoliko Vaši Izvršni odbori prihvate naš prijedlog, molimo da ga obrazloženog unesete u materijale za iduću redovnu skupštinu Vaših Saveza, a nas obavijestite o svojoj odluci.

Planinarski savez Hrvatske

Planinarsko-smučarski savez Srbije poslao je Savetu Hrvatske 3. jula odgovor na gornji prijedlog, u kojem među ostalim stoji:

Planinarskom savezu Hrvatske
Zagreb

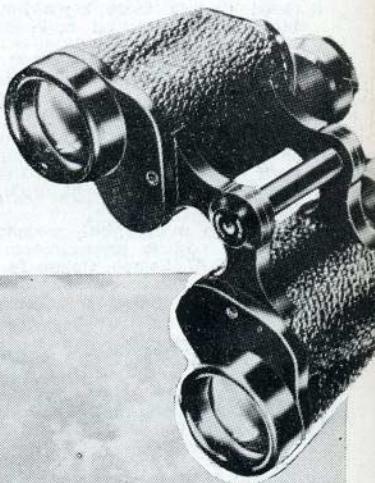
»Na sednici Sekretarijata Izvršnog odbora našeg Saveza održanoj 29. juna ove godine pod posebnom tačkom dnevnog reda razmatrali smo Vaš predlog. Svi učesnici u diskusiji jednoglasno su smatrali da ga treba prihvatiti i na osnovu toga Sekretarijat je jednoglasno zaključio da se predlog Vašeg pisma uvrsti u materijale za predstojeću Skupštinu našeg Saveza, koja će se održati krajem septembra ili početkom oktobra ove godine. Ako Skupština usvoji predlog Sekretarijata Izvršnog odbora, smatramo da će nam vremenski period od dva meseca omogućiti da blagovremeno obavimo potrebne pripreme.«

»Naše planine« su svojim sadržajem i suradničkim kadrom stekle već odavno reputaciju općejugoslavenskog karaktera. I do sada su stranice tog časopisa bile širom otvorene svim planinarama Jugoslavije, pa se u svakom broju može naći neki članak ili vijest iz pera suradnika iz Srbije ili Crne Gore. Osim toga su »Naše planine« nedavno preuzele i funkciju Biltena Planinarskog saveza Jugoslavije, jer je taj prestao izlaziti zbog finansijskih teškoća, pa su tako »Naše planine« postale i glasilo Planinarskog saveza Jugoslavije.

PREDUZEĆE PRECIZNE MEHANIKE I OPTIKE

Živim je
POTREBAN.. →

Ručni dvogled 6×30 , 7×50 i 8×30 koji se odlikuje sa vremenom konstrukcijom i optikom.

Sve tipove dvogleda proizvodimo sa končanicom i bez končanice koja je smještena u desnom monokularu, namijenjena za mjerjenje horizontalnih i vertikalnih uglova od $+40\%$ do -40% .

Za sve informacije obratite se putem pošte ili telefonom na SEKTOR PRODAJE tel. 41-848 i 41-833

Adresa:
Adema Buće 31, SARAJEVO